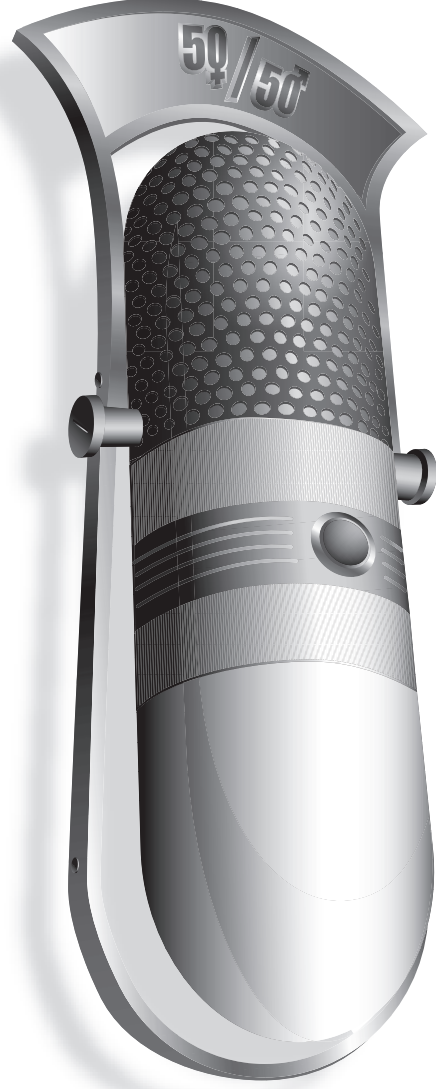


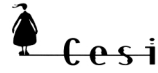
PRIRUČNIK

RODNA PERSPEKTIVA U POLITICI I PRAKSI

UREDNIKA: GORDANA OBRADOVIĆ-DRAGIŠIĆ

AUTORICE: SANJA CESAR, ANAMARIJA GOSPOČIĆ, GORDANA ČORIĆ, KATARINA IVANKOVIĆ KNEŽEVIĆ,
GORDANA OBRADOVIĆ-DRAGIŠIĆ, INGA TOMIĆ-KOLUDROVIĆ





PRIRUČNIK

RODNA PERSPEKTIVA U POLITICI I PRAKSI

UREDNIKA: GORDANA OBRADOVIĆ-DRAGIŠIĆ

AUTORICE: SANJA CESAR, ANAMARIJA GOSPOČIĆ, GORDANA ČORIĆ, KATARINA IVANKOVIĆ KNEŽEVIĆ,
GORDANA OBRADOVIĆ-DRAGIŠIĆ, INGA TOMIĆ-KOLUDROVIĆ

PRIRUČNIK RODNA PERSPEKTIVA U POLITICI I PRAKSI



UREDNICIA: GORDANA OBRADOVIĆ-DRAGIŠIĆ

AUTORICE: SANJA CESAR, ANAMARIJA GOSPOČIĆ, GORDANA ČORIĆ, KATARINA
IVANKOVIĆ KNEŽEVIĆ, GORDANA OBRADOVIĆ-DRAGIŠIĆ, INGA TOMIĆ-KOLUDROVIĆ

IZDAVAČ: CESI - CENTAR ZA EDUKACIJU, SAVJETOVANJE I ISTRAŽIVANJE

ZA IZDAVAČA: GORDANA OBRADOVIĆ-DRAGIŠIĆ

LEKTURA/KOREKTURA: KATARINA IVANKOVIĆ KNEŽEVIĆ

GRAFUČKO OBLIKOVANJE: *BESTIAS

NAKLADA: 500 KOMADA

PRIRUČNIK JE NASTAO U SURADNJI S UREDOM ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA VLADE REPUBLIKE
HRVATSKE, UZ FINACIJSKU POTPORU THE BALKAN TRUST FUND-A I NIZOZEMSKOG VELEPOSLANSTVA.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica - Zagreb

UDK 316.66-055.2(035)
342.7-055.2(497.5)
32:316.66-055.2

RODNA perspektiva u politici i praksi :
priručnik / Sanja Cesar ... «et al.» -
Zagreb : Centar za edukaciju, savjetovanje
i istraživanje, 2005.

ISBN 953-7203-00-X

1. Cesar, Sanja
I. Ravnopravnost spolova -- Priručnik II.
Ravnopravnost spolova -- Hrvatska --
Pravna regulativa III. Žene -- Politička
participacija IV. Žene -- Društveni status
-- Hrvatska V. Rodni identitet --
Određenje pojma

450504165

SADRŽAJ

05	1. UVOD
11	2. POLOŽAJ ŽENA U DRUŠTVU - DRUŠTVENA VIDLJIVOST ŽENA
19	3. RODNO OSVIJEŠTENNA POLITIKA - OSNOVNI POJMOVI
31	4. ZAKONODAVNI I INSTITUCIONALNI OKVIR RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U REPUBLICI HRVATSKOJ
43	5. ANALIZA STANJA I ISPITIVANJE POTREBA
55	6. RODNA ANALIZA PRORAČUNA
69	7. SURADNJA NEVLADINIH ORGANIZACIJA I POVJERENSTAVA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA
79	8. PRIMJERI IZ SVIJETA
89	9. BILJEŠKE O AUTORICAMA

01/09

UVOD



GORDANA
OBRADOVIĆ
-DRAGIŠIĆ

Uvod

“Unaprjeđenje položaja žena i postizanje ravnopravnosti između žena i muškaraca su pitanja ljudskih prava i uvjeti za socijalnu pravdu i ne trebaju se promatrati izolirano kao žensko pitanje. Oni su način izgradnje održivog, pravednog i razvijenog društva” (Pekinška Platforma za djelovanje, 1995).

“Taj teško prevodiv izraz¹ označava skup mjera usmjerenih na ostvarivanje jednakosti muškaraca i žena aktivnim i otvorenim uzimanjem u obzir, već u fazi planiranja, mogućih učinaka specifičnih mjera i politike na položaj muškaraca, odnosno žena, a to uključuje sustavno ispitivanje navedenih mjera i politike, te uzimanje u obzir njihovih učinaka u svim tijelima javne vlasti (Rodin, IMO, 2003: 5).

2004. godine CESI je započeo s novim projektom pod nazivom Provođenje rodno osviještene politike. Razlozi započinjanja ovog projekta su višestruki. U 2003. godini došlo je do značajnih pomaka na području jačanja mehanizama za ostvarenje rodne/spolne ravnopravnosti. Iako je Povjerenstvo za jednakost spolova Vlade RH osnovano 1996. godine kao savjetodavno tijelo Vlade, a članovi su bili predstavnice/ci različitih ministarstava kao i nekoliko predstavnica nevladinih organizacija, ono se sastajalo jedanput, do nekoliko puta, godišnje. Tajništvo Povjerenstva bilo je vezano za Ministarstvo rada i socijalne skrbi. Povjerenstvo za jednakost bilo je odgovorno za osmišljavanje nacionalne politike za jačanje uloge žena u društvu u skladu s mjerama iz Pekinške platforme. Nakon 2000. godine preimenovano je u Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Vlade RH i smješteno u okviru Ureda za ljudska prava Vlade RH, ali i dalje je imalo savjetodavnu ulogu. Odbor za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora osnovan je 2000. i od tada se bavi pitanjem provedbe načela rodne ravnopravnosti u hrvatskom pravnom sustavu.

U srpnju 2003. godina usvojen je Zakon o ravnopravnosti spolova koji je rezultat rada i zalaganja dva nezavisna tima, jednog iniciranog od strane udruge za ženska ljudska prava B.a.b.e., te drugog predvođenog prof. S. Rodinom sa zagrebačkog Pravnog fakulteta. Prema odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova ustanovljena je institucija pravobraniteljice/lja za ravnopravnost spolova, a 2004. godine otvoren je i Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH.

No samo postojanje pravnog okvira i institucija, iako važno, nije dovoljno za postizanje stvarnog napretka na području ravnopravnosti spolova. Brojne nevladine udruge koje već dugi niz godina djeluju na poboljšanju položaja žena, ukazuju na konkretne probleme i potrebe, ujedno upozoravajući na problematična područja. Samo postojanje institucionalnih mehanizama nije dovoljno bez aktivnosti koje će dovesti do razumijevanja i rješavanja problema. Kako u praksi ostvariti i postići ravnopravnost je zadatak koji smo mi u CESI-ju u suradnji i partnerstvu s Uredom za ravnopravnost spolova pokušale ostvariti i doprinijeti ovim projektom.

¹gender mainstreaming, op.ur.

CILJEVI I AKTIVNOSTI

Realizacija politike jednakih mogućnosti kroz sustavnu edukaciju i međusektorsku suradnju ima za cilj osigurati provedbu rodno osviještene politike kroz mehanizme lokalnih vlasti i kroz aktivno sudjelovanje civilnih inicijativa u donošenju odluka na lokalnoj razini. Dugoročno, za uklanjanje diskriminacije na temelju roda/spola neophodno je partnerstvo između nevladinih organizacija, Vlade i lokalnih vlasti.

Aktivnosti programa provode se u partnerstvu sa Uredom za ravnopravnost spolova te su namijenjeni članovima i članicama povjerenstava/odbora za ravnopravnost spolova u županijama i gradovima u kojima su osnovana povjerenstva/odbori i uključuju razvoj potencijala povjerenstava te predstavnika/ca nevladinih udruga, kroz obrazovne seminare, te mentoriranje i pomoć u izradi planova djelovanja i zajedničkih projekata.

METODOLOGIJA RADA

Provođenje obrazovnih aktivnosti odvija se kroz tri modula, svaki modul traje dva radna dana. Ovim modularnim treningom namjera nam je omogućiti akterima angažiranim u provođenju rodno osviještene politike stjecanje vještina i znanja koja će im omogućiti razumijevanje smisla i potrebe bavljenja rodnom politikom kao članova/ica u županijskim, općinskim i gradskim povjerenstvima i to kroz suradnju s nevladinim organizacijama, te time ojačati nacionalne mehanizme za provođenje jednakosti. Međutim, zbog velikog interesa sudionika/ca, održana su dva modula sa ponešto prilagođenim i promijenjenim sadržajem.

Ujedno, ovim programom podržava se aktivno sudjelovanje svih sudionika/ca, te promjena stavova o problemima i pitanjima (ne)ravnopravnosti spolova.

Seminari uključuju načela učenja za odrasle te se nova znanja i vještine nadograđuju na već postojeća znanja, a u radu se koristi kombinacija interaktivnog i predavačkog rada. Sudionici/ce imaju priliku za rad i prezentacije u malim grupama.

1. Modul - Senzibilizacija za rodna pitanja

Bavi se osnovnim pojmovima i objašnjenjima, te obuhvaća teme roda i spola, rodne analize, pojam ženskih ljudskih prava, diskriminacije na osnovu spola/roda, međunarodne i nacionalne mehanizme za unaprjeđenje rodne ravnopravnosti, te rodno osviještenu politiku.

2. Modul - Jačanje osobnih vještina vođenja

Osmišljen je za jačanje osobnih vještina vođenja i obuhvaća teme: vještina prezentacije i komunikacije, facilitacija i pregovaranje, te važnost uloge medija.

3. Modul - Međusektorska suradnja

Fokusiran je na suradnju sudionika/ca u promicanju politike rodne ravnopravnosti, posebice članica/ova nevladinih organizacija i članica/ova lokalnih povjerenstava. Trening uključuje slijedeće teme: proces donošenja odluka, mehanizme za mobiliziranje zajednice i vještine javnog zagovaranja i lobiranja.

U posljednje vrijeme u Hrvatskoj se pojavilo nekoliko priručnika na temu rodne ravnopravnosti, međutim smatramo da svaki od njih ispunjava svoju svrhu jer obrađuje ovu temu na drugačiji način ili je namijenjen drugoj ciljanoj grupi.

Ovaj priručnik nastao je kao rezultat našeg nastojanja da ispunimo nedostatak postojanja relevantne literature u kojoj bi na jednom mjestu bile obuhvaćene teme koje su ključne za bavljenje pitanjima ravnopravnosti, od uopće objašnjenja pojmova koji su se počeli koristiti relativno nedavno i nisu još zaživjeli u praksi, prikaza položaja žena u društvu, institucionalnog i zakonodavnog okvira, metoda analize stanja, te nekih metoda rodno osviještene politike od kojih je posebno značajna analiza proračuna iz rodne perspektive. Priručnik je namijenjen prvenstveno članicama i članovima lokalnih povjerenstava za ravnopravnost, ali i svima ostalima koji se bave pitanjima ravnopravnosti spolova.

02/09

POLOŽAJ ŽENA U DRUŠTVU
- DRUŠTVENA VIDLJIVOST ŽENA



INGA
TOMIĆ
-KOLUDROVIĆ

Položaj žena u društvu - društvena vidljivost žena

1. UVOD

Porast nezaposlenosti i retradicionalizacija rodni uloga, koji se javljaju tijekom političke i ekonomske tranzicije u Hrvatskoj pridonijeli su smanjivanju društvene vidljivost žena u odnosu na muškarce. Tijekom tog razdoblja većina je žena, osobito srednje generacije, ostala bez stalnog zaposlenja. Porast nezaposlenosti u pravilu je više pogadao žene nego muškarce, a žene su u prosjeku dulje čekale na posao u odnosu na muškarce (Tomić-Koludrović/Kunac, 2000.). Može se stoga reći da položaj žena u Hrvatskoj, u posljednjih petnaest godina karakterizira prisilno vraćanje u obitelj, odnosno u privatnost. Ova je domestifikacija rezultirala depolitizacijom, što je dodatno pridonijelo perpetuiranju patrijarhalne strukture moći u hrvatskom društvu.

Unatoč postupnoj tendenciji rasta u odnosu na početak devedesetih godina prošlog stoljeća, politička je participacija žena još uvijek znatno niža u odnosu na muškarce. Premda je na nacionalnoj razini, nakon parlamentarnih izbora 2003. godine, u Hrvatski Sabor izabrano 22% žena, a u Vladi ih ima gotovo 29%, postotak žena u predstavničkim i izvršnim tijelima na lokalnoj razini znatno je niži. Primjerice, nakon lokalnih izbora održanih 2001. godine, u županijske skupštine izabrano je 13,38%, u gradska vijeća 14,27%, a u općinska vijeća tek 6,94% žena.

2. MEDIJSKA VIDLJIVOST ŽENA

Budući da mediji imaju iznimno važnu ulogu u javnoj percepciji žena, za razumijevanje njihova društvenog položaja posebno su indikativne analize rodne nazočnosti u medijima, kao i analize tema s kojima se žene povezuju i načina njihove medijske reprezentacije. Rezultati ovakvih analiza svjedoče o tome da u medijima uvijek kada su u pitanju društveno važne teme dominiraju muškarci, a da se žene uglavnom pojavljuju samo u kontekstu zabave ili kao objekti eksploatacije u reklamama. Ovakva medijska slika ukazuje ne samo na smanjenu društvenu vidljivost žena u odnosu na muškarce, nego i na njihov prevladavajuće niski društveni status. Naime, teoretičari medija navode da već i samo bavljenje političkim temama medijski signalizira moć, snagu i viši društveni status, a ono je - kako je već navedeno - u Hrvatskoj u najvećoj mjeri rezervirano za muškarce.

O marginalnoj ulozi žene u medijskom prostoru svjedoči više socioloških istraživanja.

Primjerice, istraživanje cjelodnevno emitiranja programa Hrvatske radio televizije (Leinert - Novosel, 1998., 36) pokazalo je da se muškarci znatno češće pojavljuju u informativno-političkom programu, a žene u zabavnim, dokumentarnim ili obrazovnim emisijama. Politika, odnosno ukupno područje javne moći, na televiziji se u pravilu povezuje s muškarcima. Prema nalazima spomenutog istraživanja, u emisijama prvog

Rezultati istraživanja medijske prezentacije političarki u dnevnim listovima, koje je Ženska infoteka realizirala prije službenog početka predizborne kampanje u listopadu 2003. godine, potvrđuju da se dnevne novine znatno češće bave političarima (zastupljenost od 84,6%), u odnosu na političarke (zastupljenost samo 15,4%).

programa Hrvatske televizije s političkim temama sudjelovalo je 93% muškaraca i 7% žena. Takva razlika u zastupljenosti muškaraca i žena u najutjecajnijem mediju zorno signalizira tko posjeduje moć, snagu i viši društveni status u hrvatskom društvu.

Slične podatke nalazimo i u istraživanju dnevnih listova "Žene i mediji", koje su u listopadu 1997. godine provele B.a.B.e. - Grupa za ženska ljudska prava. Prema tom istraživanju, ne samo televizija, nego i dnevne novine također pokazuju tendenciju veće nazočnosti žena kod zabavnih i zdravstvenih tema ("Žene i mediji", B.a. B.e., 1997., 25-28). Tako je, primjerice, u razdoblju analiziranom u istraživanju B.a.b.a, u dnevnom listu "Vjesnik" u političkim temama spomenuto samo 5% žena (u odnosu na 95% muškaraca), a u "Slobodnoj Dalmaciji" i "Večernjem listu" čak samo 2% žena (u odnosu na 98% muškaraca).

U pilot-istraživanju provedenom u listopadu 1999. godine istraživačice Ženske infoteke analizirale su sadržaj javnog diskursa i zastupljenost žena u medijskoj prezentaciji političke scene u Hrvatskoj.

Analiza informativno-političkih televizijskih emisija, te najčitanijih dnevnih listova, ponovo je pokazala da su muškarci znatno više (88%) zastupljeni u medijima (u odnosu na samo 12% žena). Analiza postotaka zastupljenosti žena i muškaraca u svim analiziranim prilozima pokazala je da je nesrazmjer još veći kad je u pitanju omjer aktivnih nositeljica, odnosno nositelja tema (dakle osoba koje izravno govore ili se o njima govori). Muškarci su četiri puta češći izravni nositelji tema od žena.

Ono što vrijedi za žene općenito, vrijedi i za žene koje se aktivno bave politikom.

Rezultati istraživanja medijske prezentacije političarki u dnevnim listovima, koje je Ženska infoteka realizirala prije službenog početka predizborne kampanje u listopadu 2003. godine, potvrđuju da se dnevne novine znatno češće bave političarima (zastupljenost od 84,6%), u odnosu na političarke (zastupljenost samo 15,4%).

Muškarci (političari) se također pet puta češće javljaju kao nositelji tema. Žene su, dakle, znatno rjeđe zastupljene u medijima kao ravnopravne političke

protagonistice. O tome svjedoči i podatak da se od ukupnog broja fotografija, individualni prikazi političara mogu susresti na 63,8%, a političarki tek na 4% fotografija. Ostale su fotografije ili skupne ili na njima nema likova ni političara ni političarki (Ženska infoteka, 2003.).

Novi medij poput Interneta, prema mišljenju brojnih teoretičara, po definiciji omogućuje znatno demokratičniji pristup javnom prostoru svim društveno marginaliziranim skupinama. Stoga bi se moglo očekivati da će zastupljenost žena u njima biti veća u odnosu na tradicionalne, stare medije. Međutim, istraživanje širokoj javnosti namijenjenog Internet žanra kao što su portali širokog dosega (Tomić-Koludrović/Petrić, 2004.) pokazuje da i u novom mediju nailazimo na sliku muške dominacije gotovo identičnu stanju u "starim", masovnim medija. Rezultati spomenutog istraživanja pokazali su, naime, da se analizirani hrvatski portali (Hinet, Iskon, Monitor, Hej i Klik Magazin) i kroz tekstovne i kroz vizualne materijale uglavnom obraćaju neindividualiziranoj i nefragmentiranoj, muški identificiranoj publici.

Slično kao i na televiziji i u novinama, i na Internetskim se portalima 81,1% verbalnih tekstova svojim sadržajem i načinom obrade teme obraća prvenstveno muški identificiranoj publici. Kad je pak riječ o pojavljivanju ženskih i muških osoba u pojedinim kategorijama teksta, vidljivo je, također, da su muškarci znatno

zastupljeniji u području politike (91,2% u odnosu na žene). U tekstovima koji se tiču kulture, spomenuto je 87,7% muškaraca, u području ekonomije postotak iznosi 86,4%, sporta 85,5%, a tehnologije 83%. Relativno veća zastupljenost žena bilježi se samo u rubrikama posvećenim kriminalu (38,5%) te “zabavi i životnim stilovima” (30,8%).

Kad su u pitanju vizualni materijali, u 56,5% slučajeva odnose se na muškarce, a u 43,5% slučajeva na žene. Pritom je daleko više žena u kategoriji “reklama” (66%) nego u kategoriji “vijesti” (31%). Istodobno, indikativno je da se muškarci u pravilu u vizualnim materijalima na fotografijama i crtežima pojavljuju u položajima koji se mogu interpretirati kao aktivni (98,3%), a žene tek u 58,5% slučajeva.

Osobito je indikativno stanje aktivne i pasivne reprezentacije rodova u kategoriji “oglasa”, gdje se čak 62,1% žena prikazuje u pasivnom položaju. Istodobno se u toj kategoriji svi prikazani muškarci (100%) nalaze u aktivnom položaju.

Prema medijskoj slici žena u Hrvatskoj, one su javno vrlo slabo vidljive, osim kad su predstavljene kao objekti eksploatacije. Prema načinu na koji su u medijima predstavljene, moglo bi se zaključiti da žene ne djeluju u javnosti. Međutim, prema istraživanju “Politički i kulturni aspekti društvenog položaja žena u Hrvatskoj”, objavljenom u knjizi *Rizici modernizacije*:

Žene u Hrvatskoj devedesetih (Tomić-Koludrović/Kunac, 2000.) žene u Hrvatskoj djeluju i žele djelovati. Jedan od razloga njihove medijske nevidljivosti očigledno je u tome što su načini njihovog djelovanja daleko od tzv. “velike” stranačke politike. Nju zrcali članstvo u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti, koju mediji u Hrvatskoj najviše prate.

Žene, pak, kao razlog vlastitog aktivnog sudjelovanja u društvenim i političkim organizacijama ističu “pomoć drugim članovima zajednice (19,2%)”, “poboljšanje radničkih prava” (16,3%) i “promjenu nezadovoljavajuće situacije i poboljšanje kvalitete življenja” (15,8%) (Tomić-Koludrović/Kunac, 2000.).

Žene u Hrvatskoj tijekom tranzicije jesu “prisilno” domestificirane, ali izuzetno visokim postotkom izlazaka na izbore i zainteresiranošću za javno djelovanje vezano uz politiku svakodnevnog života, izravno i djelatno iskazuju vlastito suprotstavljanje načinima politizacije i birokratizacije društva koje im nije blisko.

3. PRIVATNO I JAVNO, POLITIČNO I APOSITIČNO

Premda se, uslijed retradicionalizacije ženskih uloga, u tranzicijskoj Hrvatskoj devedesetih žene u tzv. “velikoj” medijsko-političkoj javnosti skoro uopće nisu vidjele niti čule, ne može se nikako reći da je koncept vezivanja žena uz obitelj i privatnost, a muškaraca uz javnost, tranzicijski “pronalazak”. Riječ je o problemu s dugom povijesnom tradicijom. Podjela na privatne žene i javne muškarce povijesno je utemeljena na razlici između dva vida životnih djelatnosti: jednog koji se odnosi na zadovoljavanje vlastitih i obiteljskih potreba (ovo se definira kao privatni interes), te drugog, koji se odnosi na područje osiguranja općih društvenih uvjeta.

U takvoj podjeli na privatno i javno, vezivanje žena uz privatnost dugo se smatralo prirodnim, a ne naučenim načinom života. Isto tako, privatnost se izjednačavala s apolitičnošću, a javnost s političnošću.

Ovakva generalizacija, međutim, zanemaruje aspekte političnosti privatne sfere u suvremenim postindustrijski moderniziranim društvima, odnosno nedovoljno ukazuje na promjene koje su sfere javnosti i privatnosti doživjele u razvijenim zapadnim društvima.

Gledajući povijesno, u predmodernim se društvima sfere privatnosti i javnosti nisu bitno razlikovale. Crkva i država bili su dominantni nositelji autoriteta i političke vlasti, ali su unutar lokalne zajednice sfere privatnosti

i javnosti bile sjedinjene. Obitelj, naime, nije bila samo privatna nego i proizvodna zajednica.

Razvojem industrijskog društva, privatnost se odvojila od zajednice. Razvilo se građansko, odnosno civilno društvo, shvaćeno kao tržišno posredovana i pravno regulirana zajednica vlasnika i proizvođača roba. U sferu građanskog društva ušli su proizvodnja, razmjena i privatno komuniciranje, dok su državi prepušteni instrumenti održavanja poretka.

U početku liberalnog kapitalizma, prodor građanstva u javnost bio je moguć zbog uspješne ekonomske djelatnosti u privatnoj sferi. Građansko društvo izvorno se i temelji na institucijama slobodnog tržišta i javnog mnijenja, koje su se suprotstavljale političkoj vlasti, odnosno državi. Privatnost je, dakle, bila sfera koja je javnosti izvorno davala legitimitet.

Razvoj industrijske proizvodnje prisilio je, međutim, odrasle članove obitelji da zaradu stječu radom izvan kuće. Tijekom tog procesa obitelj je prestala biti proizvođačka i postala potrošačka jedinica. Postupno se smještala u sferu nepolitičke javnosti, odnosno u sferu privatnosti u kojoj se odvija tek reprodukcija života i zadovoljavanje potreba.

U trenutku kad je obitelj prestala biti proizvođačka jedinica, sfere privatnosti i javnosti razdvojile su se na način koji je bio dominantan u industrijskom društvu.

Promjena funkcije obitelji u društvu utjecala je i na promjenu položaja njezinih članova. Od supruge i majke počelo se očekivati da preuzme većinu uloga vezanih za kućanstvo i odgoj djece, a od supruga i oca da bude hranitelj i veza s vanjskim svijetom. Takva je nova uloga muškaraca povećala njihovu političku moć. U nastaloj asimetričnoj raspodjeli moći, javno se počelo vezivati uz političko, a privatno uz kuću i obitelj.

Žene su zadobile mjesto gospodarica doma i kućanstva, a muškarcu ulogu da obitelj predstavljaju u ekonomskoj i političkoj sferi (dakle, izvan kuće). Razlikovanjem privatnih (obiteljskih) od javnih poslova, ženski su se poslovi počeli doživljavati ne samo kao privatni, nego i kao marginalni. Tijekom devetnaestog i dvadesetog stoljeća ovakva marginalizacija jača i stoga što sve više nekadašnjih funkcija obitelji, kao što su primjerice odgoj, obrazovanje i liječenje, preuzimaju izvanobiteljske ustanove. Ipak, više od gubljenja ovakvih funkcija obitelji, žene je pogodilo to što se ekonomski posao počeo odvijati izvan nje. Poslovi poput vođenja kućanstva i brige o djeci izgubili su ekonomsku cijenu i vrijednost, odnosno nisu se priznavali kao "pravi" poslovi.

Podjelom poslova na ekonomski vrijedne i javno priznate (izvanobiteljske), te privatne i ekonomski nepriznate (poslove unutar obitelji), žene se počinju isključivo skrbiti za domaćinstvo i djecu. Muškarcu se dotle, gotovo isključivo, posvećuju javnim poslovima. U povijesnoj i kulturnoj tradiciji modernih društava

ženama je pripao neplaćeni i društveno ne vrednovani rad. Dugim trajanjem podjele rada u kojoj je ženama bila namijenjena društvena uloga "čuvarica kuće" i obiteljske klime "privatnosti" ona se počela doživljavati kao nešto samo po sebi nužno i "prirodno".

Iznimno snažan otpor ovakvom stanju javio se tijekom devetnaestog i početkom dvadesetog stoljeća među ženama iz građanskih slojeva u Europi i SAD-u. Žene iz tih slojeva tražile su pravo na školovanje, pravo glasa i pravo na jednaku plaću kao i muškarcu. Ulazeći u sve većem broju na sveučilišta i na tržište rada žene su počele ukazivati na specifična područja javnosti u kojima su mogle djelovati i prije formalnog stupanja u politički dio javne sfere.

Međutim, položaj žena nije se bitno promijenio ni školovanjem, ni zapošljavanjem. Premda su, stupanjem na tržište rada i obrazovanjem, žene dovele u pitanje tradiciju dodijeljenih im društvenih uloga, to ipak nije bilo dovoljno za ukidanje uspostavljene dihotomije između privatnih žena i javnih muškaraca. Zapošljavanje žena u industrijskim društvima omogućilo je stvaranje novog rezervoara jeftine kvalitetne radne snage, a da u bitnome nije promijenilo njihov opći društveni položaj. Štoviše, kad muškarcu u većem broju počnu obavljati posao koji je u društvenoj podjeli rada namijenjen ženama, govori se o "feminizaciji" profesije, odnosno o padu njezine dohodovnosti i općeg društvenog ugleda.

Žene se zapošljavaju prvenstveno u zanimanjima koja na neki način produžuju posao u obitelji, ili pak na poslovima koji oponašaju rutinu kućanskog posla i povezani su s brigom za druge. Poslovi koje su obavljale i još uvijek u velikom broju obavljaju žene su najčešće poslovi u školstvu obrazovanju, socijalnoj skrbi, zdravstvu i administraciji. Važno je napomenuti i to da su odgoj, pedagoška zanimanja ili poslovi u zdravstvu ona vrsta poslova koji tek posredno i na dulji rok pokazuju svoj ekonomski učinak. Riječ je o poslovima koji imaju drukčiji vremenski ritam i organizaciju, odnosno poslovima koji su koncentrirani na neposredne doživljaje i uključuju rad s osjećajima.

Sve ovo znači da se i u radu za koji su plaćene, odnosno u poslovima izvan kuće, žene teško oslobađaju privatnosti tipične za obitelj, kao i manje cijenjenih obilježja kućanskog posla. Posljedica ovakvoga stanja je da su "ženski" poslovi niže vrednovani od "muških", koji su bliži neposredno vidljivim i ekonomski vrijednijim rezultatima i proizvodima, odnosno tzv. kumulativnim poslovima koji se obavljaju izvan obitelji, donoseći dodanu vrijednost, nova iskustva, moć i bogatstvo.

Mnoge su žene prihvatile društvene uloge koje su im dodijeljene, pod utjecajem slike uzorne žene koju propagiraju obiteljski i školski odgoj, te mediji. U skladu s takvom slikom, žene se uglavnom pripremaju za nekumulativne poslove, a izbjegavaju "tipično muške" poslove povezane s moći i nadzorom nad drugim

Osnovno je zapaziti da nije točno da je politika samo stvar javne sfere, kao što se tvrdilo u modernom društvu i što je još uvijek vrlo izraženo, osobito u tranzicijskim društvima poput hrvatskog. Riječ je o generalizaciji koja zanemaruje novija shvaćanja uloge privatne sfere u političnosti.

ljudima. Valja reći da "nevidljivost" žena u javnosti zapravo može signalizirati obranu tzv. "ženske" sfere, odnosno nepristajanje na instrumentalnu logiku i manipulativnost poslova s "kumulativnim" karakterom. Možda se upravo u obrani od takvih procesa žene odlučuju baviti problemima koji su više povezani s njihovom djelatnošću u obitelji i privatnoj sferi.

Općenito se, međutim, može reći da muškarci i žene različito doživljavaju obitelj i privatnost. Muškarcima je privatnost, koju predstavlja obitelj, u pravilu prostor vraćanja u individualnu samorealizaciju. Za većinu žena, privatnost i kućanstvo najčešće se pak vezuju uz osjećaj obaveze i rutinsko ponavljanje kućanskih poslova. Zato je posao izvan obitelji mnogim ženama isprva, u najmanju ruku, značio djelomično oslobađanje od neslobode obiteljskog posla. Međutim, zbog toga što muškarci u procesu postupnog zapošljavanja žena izvan kuće, u pravilu nisu preuzeli odgovarajući dio poslova u obitelji, ženama je posao izvan kuće donosio i donosi dodatno opterećenje. S obzirom na nerasterećenost od kućanskih poslova, rad izvan kuće može se doživjeti i kao dodatna prisila, odnosno prvenstveno instrumentalno sredstvo zarade. Položaj zaposlenih žena osobito je

kompleksan kad javno mnijenje, posebno u tranzicijskim društvima, osuđuje poslovno ambiciozne žene, optužujući ih da zanemaruju „dužnosti“ žena i majki.

Podjela privatno/javno, odnosno apolitično/politično nije tako jednostavna kao što se na prvi pogled može činiti. Svaka ovakva podjela ima više mogućih interpretacija. Osnovno je zapaziti da nije točno da je politika samo stvar javne sfere, kao što se tvrdilo u modernom društvu i što je još uvijek vrlo izraženo, osobito u tranzicijskim društvima poput hrvatskog. Riječ je o generalizaciji koja zanemaruje novija shvaćanja uloge privatne sfere u političnosti.

4. POLITIZACIJA PRIVATNE SFERE

U razvijenim, postindustrijski moderniziranim društvima mnogo je pojava koje ukazuju na sve značajniju povezanost političkih procesa s privatnom sferom. Ne smije se, osim toga, zaboraviti ni to da individualno (pa i političko) djelovanje povijesno izvire iz privatne sfere i naslanja se na nju, zbog čega upravo žene često ističu krilaticu "privatno je političko". Žene misle i djeluju politički i kad obavljaju svakodnevne kućne poslove, a pitanja dugo potiskivana u "privatnu" sferu odjednom su postala mjestom interesa najšire javnosti (primjerice pitanja tijela, reproduktivnih prava, načina uređenja odnosa u intimnoj zajednici). Budući da su dugo obavljale poslove koji uključuju "emotivni rad" za cijelu obitelj, žene u njima imaju dugo iskustvo i lakše se s njima nose nego većina muškaraca, kojima su tek od razmjerno nedavno došli u središte interesa.

No, ni kad je riječ o tzv. "velikoj politici", bez obzira na nedostadno sudjelovanje žena u njoj, ne može se reći da ženski pristup politici u Hrvatskoj karakterizira - kako su mnogi skloni tvrditi - politička apatičnost. Analiza odnosa žena u Hrvatskoj prema politici (Tomić-Koludrović/Kunac, 2000.) pokazuje, primjerice, da žene inzistiraju na važnosti političkog integriteta i poštenja osoba kandidiranih za političke funkcije. Premda se ovi kriteriji doimaju više moralnima nego političkima, u tranzicijskim uvjetima, opterećenim sve većim indeksom korupcije, oni postaju i važnim političkim kriterijem.

Veća osjetljivost žena na pitanja osobnog integriteta i poštenja možda je posljedica blizine tih pitanja privatnoj sferi. Međutim, to ne znači da je ona manje važna od, primjerice, veće osjetljivosti muškaraca na pitanja razdiobe političke moći, stranačkih političkih igara ili sindikalnih prava. Pitanja kao što su pravedna raspodjela rezultata rada, konačno i visina plaća važna su i ženama, ali manje od spomenutih tema koje se tiču karaktera osobe kandidirane na političku funkciju (Tomić-Koludrović/Kunac, 2000.).

Nepobitno je da je različito ponašanje žena i muškaraca u javnosti rezultat povijesno različitog odnosa muškaraca i žena prema svijetu privatnosti. No, to ne znači da su oblici političke svijesti žena manje vrijedni ili tek dodatak muškoj političnosti. Novo uvažavanje političkih aspekata svakodnevne djelatnosti žena u hrvatskom društvu moglo bi, štoviše, označiti početak redefinicije kriterija političnosti, odnosno uspostavu novog redoslijeda prioriteta.

6. LITERATURA

B.a.B.e., (1997.), *Žene i mediji: Istraživanje dnevnih listova*, Zagreb, B.a.B.e. (Budi aktivna. Budi emancipirana), Grupa za ženska ljudska prava.

Leinert-Novosel, S. (1998.), "Žene u medijima - slučaj hrvatske televizije", u Knežević, -. (ed.), *Žene i politika*, Zagreb, Ženska infoteka.

Tomić-Koludrović, I./Kunac, S., (2000.), *Rizici modernizacije: Žene u Hrvatskoj devedesetih*, Split: U.G. Stope nade.

Tomić-Koludrović, I./Petrić, M., (2004.), "Identities on the Net: Gender and National Stereotypes on Croatian Broad-Reach Portals", *Društvena istraživanja* 72-73, god. 13 (2004) br. 4-5, Zagreb, Institut Ivo Pilar, 803-823.

Ženska infoteka, (1999.): "Žene i izbori. Sadržaj javnog diskursa i zastupljenost žena u medijskoj prezentaciji političke scene Republike Hrvatske". <http://www.zinfo.hr/hrvatski/stranice/istrazivanja/zeneizbori/zeneizbori99.htm>

Ženska infoteka, (2003.): "Marginalizacija političarki u medijima: Rezultati analize dnevnih listova". <http://www.zinfo.hr/hrvatski/stranice/istrazivanja/tiskanimediji/brosura.htm>

03/09

RODNO OSVIJEŠTENA POLITIKA
- OSNOVNI POJMOVI



SANJA
CESAR

Rodno osviještena politika - osnovni pojmovi

ROD I SPOL

Iako se pojam roda pojavio relativno kasno, kroz povijest možemo pratiti kritiku ideje o prirodnosti podjele različitih uloga između muškaraca i žena.

Termin spol odnosi se na fizičke razlike tijela, dok se rod odnosi na psihološke, društvene i kulturološke razlike između muškaraca i žena. Rod je konstitutivni element društvenih odnosa koji se bazira na percipiranoj razlici između spolova. Kategorija roda odnosi se na društveno konstruirano i naučeno ponašanje. Ljudi se rađaju kao pripadnici muškog i ženskog spola, ali socijalizacijom uče i usvajaju prikladna ponašanja, uloge, stavove i aktivnosti s obzirom na pripadnost određenom spolu. Važno je naglasiti da je mnogo od onoga što smatramo prikladnim za muškarce i za žene determinirano kulturom i društvom u kome živimo. Rodne uloge muškaraca i žena uvelike se razlikuju od kulture do kulture, od jedne društvene skupine do druge, unutar samog društva kao i kroz povijesna razdoblja. Biološkim se razlikama između muškaraca i žena ne mogu opravdavati kulturalne razlike, niti bi one trebale imati socijalno, političko i ekonomsko značenje.

Prema definiciji Vijeća Europe rod je "društveno konstruirana definicija muškarca i žene. To je društveno oblikovanje biološkog spola, određeno shvaćanjem zadataka, djelovanja i uloga pripisanih muškarcima

i ženama u društvu, u javnom i privatnom životu. To je kulturološki specifična definicija femininosti i maskulinnosti i prema tome promijenjiva u vremenu i prostoru. Konstrukcija i reprodukcija roda zauzima mjesto i na individualnoj i na društvenoj razini. Obje su jednako važne. Individualno ljudska bića oblikuju rodne uloge i norme kroz svoje aktivnosti i reproduciraju ih konformirajući se s očekivanjima. Postoji rastuća svijest da rod treba uzeti u obzir na političkoj i institucionalnoj razini. Rod nije samo društveno konstruirana definicija žena i muškaraca, to je i društveno konstruirana definicija odnosa između spolova. Konstrukcija sadrži nejednak odnos moći s muškom dominacijom i ženskom subordinacijom u većini sfera života. Muškarci i njihovi zadaci, uloge, ponašanje i vrijednosti koje im se pripisuju u mnogim su aspektima vrednovani više nego žene i ono što se uz njih veže. Sve se više prepoznaje ta karakteristika društva da je pristrano i pod utjecajem muškog: muška uloga je preuzeta kao norma za društvo kao cjelinu, što se reflektira u politici i u strukturama. Politika i strukture često nenamjerno reproduciraju rodnu nejednakost."

RODNI IDENTITET I RODNE ULOGE

Naša poimanja rodnog identiteta i uloga formirana su u vrlo ranoj životnoj dobi tako da ih kao odrasle osobe većinom uzimamo "zdravo za gotovo". Rodna socijalizacija odnosi se na učenje rodnih uloga kroz niz društvenih faktora kao što su, na primjer, obitelj, škola i mediji. Rodna uloga je način na koji se osoba ponaša kao muško ili žensko.

Rodni identitet je uvjerenje osobe, način na koji osoba vidi sebe kao muško ili žensko, ili se pak određuje izvan ovih identitetskih kategorija. Rodni identitet je rezultat dugotrajnih razvojnih događaja koji mogu, ali i ne moraju potvrđivati nečiji očigledan biološki spol. Iako je rodni identitet većine osoba u skladu s njihovim biološkim spolom, to nije uvijek slučaj.

Međutim, rod predstavlja više od samog učenja kako se ponašati kao dječak ili djevojčica. Nema aspekta života koji nije prožet rodom. Činjenica da se rod kontinuirano uči i uvijek iznova uči, ilustrira važnost koncepta društvene reprodukcije. Mi reproduciramo - odnosno, činimo rod - u tisućama malih ponašanja tijekom dana. Ovaj isti proces nam pomaže da shvatimo rod kao društvenu instituciju, proizvedenu i uvijek iznova proizvođenu u našim interakcijama s drugima.

Maskulinitet (društveno konstruiran identitet muškarca) i femininitet (društveno konstruiran identitet žene)

obično se odnose na oblik tijela, kosu i frizuru, izbor odjeće, glas, pokrete tijela, način govora, izražavanje emocija, aktivnosti kojima se bave i ostale karakteristike. Maskulinitet i femininitet mogu se proučavati kroz kulturalne stereotipe, psihološke karakteristike i individualni osjećaj nečije ženstvenosti ili muževnosti.

Razvoj rodnih identiteta objašnjavaju različite teorije, a neke od njih su psihoanalitička teorija (Freud, 1927.), teorija kognitivnog razvoja (Kohlberg, 1966.), teorije učenja koje naglašavaju važnost direktnog pojačanja (Weitzman, 1979.) i učenja po modelu (Mishel, 1970.). U većini teorija proces uključuje dvije faze: u prvoj dijete spoznaje svoj spol, a u drugoj što znači biti muškog ili ženskog spola u terminima maskulnosti i femininosti.

Maskulinitet i femininitet se, popularno, promatraju kao suprotnosti: npr. ako je neka karakteristika proglašena maskulinom, onda će njena suprotnost biti proglašena femininom. Ali ovaj rodni polaritet nije uvijek slučaj. Feminine i maskuline karakteristike ne moraju biti suprotstavljene jedne drugima, one su samo različite. Odnose među rodovima uvelike može olakšati način promatranja koji ne vidi maskulinitet i femininitet kao suprotnosti već kao različitosti, a takvo promatranje također predstavlja put ka kreiranju ravnopravnijih odnosa u društvu.

Najjednostavniji model korišten u konceptualizaciji rodnih uloga je onaj koji promatra "potpuno maskulino" i "potpuno feminino" kao dva ekstrema na suprotnim krajevima kontinuuma. Pretpostavka ovog modela je da što je snažnije i dominantnije nečije maskulino ponašanje to će biti slabije i manje zastupljeno nečije feminino ponašanje i obrnuto. Noviji koncepti femininiteta i maskuliniteta sugeriraju da su ove dvije kvalitete u većoj mjeri nezavisne nego što nam to bipolarni model govori. Ovaj model kaže da su maskulinitet i femininitet dvije odvojene dimenzije i da neke osobe mogu pokazivati visok stupanj i maskuliniteta i femininiteta. Takve osobe su nazvane androgini.

Sva društva imaju određena očekivanja od muškog i ženskog roda. Ova očekivanja čine rodne uloge i norme koja postaju društvene smjernice za ponašanje svakog pojedinog roda. Dvije najjače rodne norme za žene su bile majčinstvo i stabilan brak. Tradicionalno, roditelji su odgajali svoje kćeri da bi ispunile ulogu majke i supruge. Sasvim suprotno, tradicionalna muška rodna uloga, dopuštajući očinstvo i brak, omogućavala je puno širi spektar djelovanja.

Pojedinci/ke koji/e izlaze ili pokušavaju izaći iz svojih stereotipnih rodnih uloga nailaze na neodobravanje okoline i pokušaje da ih se smjesti u "mušku" ili "žensku kutiju". Oni/e predstavljaju potencijalnu opasnost društvu jer predstavljaju nešto novo, oni/e mijenjaju

i ruše ustaljene rodne norme i odnose. Zato društvo nastoji sankcionirati takvo ponašanje.

Osobe čiji rodni identitet ili rodna prezentacija nije u skladu sa spolno uvriježenim tradicionalnim rodnim ulogama nazivamo transrodnim osobama. Ove osobe su najčešće društveno marginalizirane i izvrgnute različitim oblicima nasilja.

DISKRIMINACIJA

U društvu postoje odnosi dominacije i podređenosti u kojima je jedan dio društva u povoljnijem položaju od drugog zbog svog roda. Odnosi između muškaraca i žena su **patrijarhalni**, oni reflektiraju i nastavljaju hijerarhiju u kojoj su žene subordinirane muškarcima. Termin patrijarhat doslovno znači “vladavina oca” i koristi se za opis odnosa moći između muškaraca i žena, opis strukture obitelji i dominacije oca unutar nje. Dominacija oca unutar obitelji simbolizira mušku dominaciju i u svim ostalim institucijama - vojska, policija, industrija, tehnologija, financije, znanost i politika su u muškim rukama.

Ženska subordinacija se reflektira u neravnopravnosti i razlikama između muškaraca i žena u obitelji i zajednici, a isto tako i u svim društvenim, ekonomskim, kulturalnim i političkim interakcijama i odnosima. Muška se dominacija pojavljuje na svim nivoima kulture i u svakodnevnim interakcijama, prenosi se s generacije na generaciju kroz dijeljenje sistema simbola, uključujući jezik, religiju i medije.

Patrijarhat ženama oduzima moć na mnogo načina: uvjeravajući ih da su inferiorne u odnosu na muškarce; tražeći od njih da se konformiraju s određenim stereotipnim, tj. “prikladnim” ponašanjem; niječući im kontrolu nad njihovim tijelima, životima i radom, ograničavajući im pristup resursima i ograničavajući im

moćnost da sudjeluju u donošenju odluka koje utječu na njihove živote.

Različiti oblici kontrole djeluju tako da jačaju jedni druge i rezultiraju marginalizacijom žena u ekonomskim, društvenim i političkim procesima. Primjere možemo naći u svim područjima života: mali je broj žena na vodećim položajima, ženski rad se definira kao različit i manje važan od muškog, žene su nedostavno zastupljene u društvenim, političkim, ekonomskim i legalnim institucijama, nasilje prema ženama je u porastu, nejednako se financiraju ženske i muške aktivnosti (npr. sport), žene su tretirane kao seksualni objekti.

Muškarci kao grupa uživaju najviše povlastica patrijarhata, ali i to ima svoju cijenu. Ima muškaraca koji ne žele vladati ženama, izrabljivati ih, ali se isto tako boje ostati bez povlastica koje im patrijarhat donosi. U takvoj situaciji oni izabiru onu što im je najlakše, a to je pasivno podupiranje muške dominacije.

Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) sadrži definiciju termina **diskriminacija žena** koji označava “svaku razliku, isključenje ili ograničenje učinjeno na osnovi spola kojemu je posljedica ili svrha da ženama ugrozi ili onemogući priznanje, uživanje ili korištenje ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, gospodarskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili drugom području, bez obzira na njihovo bračno stanje, na osnovi jednakosti muškaraca i

Danas posao žena i dalje ostaje kontinuirano i sustavno potplaćen, a većina ženskog posla ostaje neplaćena. Žene najviše pridonose ekonomiji svojim neplaćenim radom.

žena." Važno je napomenuti da su ovom definicijom obuhvaćene neposredna i posredna diskriminacija. Posredna diskriminacija se odnosi na mjere ili pravne norme koje su neutralne ili jednake za sve, ali njihove posljedice većinom pogađaju žene.

Posredna diskriminacija je češća u demokratskim društvima jer zakoni sprječavaju otvorenu diskriminaciju.

U pravnom smislu RH je tek 2003. godine definirala diskriminaciju u okviru Zakona o ravnopravnosti spolova i ta je definicija sadržajno proširena na oba spola:

"Diskriminacija predstavlja svako normativno ili stvarno, izravno ili neizravno razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje temeljeno na spolu kojim se otežava ili negira ravnopravno priznanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava muškaraca i žena u političkom, obrazovnom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, građanskom i svakom drugom području života."

Postojanje diskriminacije prema ženama možemo potkrijepiti različitim statističkim podacima. Postojanje odgovarajućih statističkih podataka preduvjet je

utvrđivanja položaja žena u različitim područjima društvenog života, pa tako i utvrđivanja mjera kojima se utječe na taj položaj. Problem je što u Hrvatskoj još uvijek u nekim važnim područjima ne postoje podaci razlučeni prema spolu.

Prema statistikama UN-a:

- **žene obavljaju 67% svjetskoga rada**
- **zarađuju 10% svjetskog dohotka**
- **vlasnice su 1% svjetskog imetka**
- **žene čine 70% nepismenih u svijetu**
- **širom svijeta žene zarađuju 20-50% manje za jednak rad nego muškarci**
- **od 1.3 milijarde ljudi koji žive u potpunom siromaštvu 70% su žene**
- **žene obavljaju između 10 i 20% direktorskih i upravnih poslova**
- **žene zauzimaju 10% mjesta u parlamentima**
- **5% predsjednica država su žene**

U Europskoj uniji:

- **žene obavljaju 80% kućanskih poslova, čak i ako su zaposlene izvan kuće**
- **žene provode dvostruko više vremena u brizi oko djece nego muškarci**

- **za isti posao žene su u prosijeku plaćene 25% manje nego muškarci**
- **20% žena doživjelo je neki oblik rodno uvjetovanog nasilja**
- **98% žrtava obiteljskog nasilja su žene**

Žene značajno pridonose ekonomiji kroz plaćeni rad koji obavljaju. Pristup žena plaćenom radu je ključan za njihove napore u ostvarenju ekonomske ravnopravnosti. Plaćeni posao žena se općenito smatra manje važnim nego muški. Žene i dalje zarađuju znatno manje nego muškarci i češće okupiraju poslove nižeg statusa i s manje beneficija. Kada su žene počele ulaziti među plaćenu radnu snagu, njihovi prihodi smatrani su dodatnim prihodima njihovih muževa ili očeva i njihov rad smatran je samo produžetkom njihovog neplaćenog rada kod kuće. Kao rezultat toga, poslu koji su obavljale žene pripisana je manja novčana vrijednost nego poslu koji su obavljali muškarci.

Danas posao žena i dalje ostaje kontinuirano i sustavno potplaćen, a većina ženskog posla ostaje neplaćena. Žene najviše pridonose ekonomiji svojim neplaćenim radom. Ekonomski sustav se također oslanja na žene da odrade ono što plaćena ekonomija ignorira - briga o starijim ljudima, briga o djeci, kućanski poslovi, volonterski rad. Budući da se uz neplaćeni posao žena ne veže novčana vrijednost, bile su potrebne mnoge godine da bi vlade izmjerile neplaćene sate rada. Iz ovog razloga, mnoge aktivnosti žena nisu uzimane u

obzir pri razvijanju zakona i politika. Ovaj propust je još pogoršao postojeće stanje neravnopravnosti. Mjerenje neplaćenog rada postao je glavni izazov vladama na UN-ovoj Trećoj Svjetskoj konferenciji o ženama u Nairobiju, 1985. godine i UN-ovoj Četvrtoj Svjetskoj konferenciji u Pekingu, 1995. godine. Akcijski plan proizašao iz Pekinške konferencije poziva nacionalne i međunarodne statističke organizacije da izmjere neplaćeni rad i njegovu vrijednost prikažu u bruto društvenom proizvodu. Npr. podaci za Kanadu govore da žene odrađuju 2/3 od 25 bilijuna neplaćenih radnih sati svake godine, a podaci iz Velike Britanije govore da bi žene zarađivale oko 15 000 funti više kada bi im plaćali tržišnu cijenu za njihov neplaćeni rad. Stvarna ravnopravnost se može postići tek ukoliko žene i muškarci ravnopravno dijele pozicije na tzv. mjestima moći i odlučivanja. Međutim muškarci su još uvijek ti koji drže pozicije višeg statusa i imaju moć donošenja odluka. Dokazano je kako bi skupina sa zajedničkim interesima (u ovom slučaju žene) dobila pravo glasa i njihovi interesi bili uzeti u obzir, potrebna je kritična masa od najmanje 30% populacije na mjestima gdje se donose odluke.

SEKSIZAM

Seksizam je oblik društvene diskriminacije i segregacije osobe na temelju spola. Glavne žrtve su žene pa seksizam stoga možemo definirati kao skup vjerovanja i djelovanja koja privilegiraju muškarce u odnosu na žene, te potcijenjuju i degradiraju vrijednosti i aktivnosti povezane sa ženama.

Dominacija muškaraca i muškog usađena je u jezik i način razmišljanja, a nejednaki odnosi moći između njih oblikovani su i ugrađeni u društvene institucije kao što su obitelj, pravni sustav, religiozni sustav i uvjerenja.

Neki autori navode različite vrste seksizma, tako Peter Glick i Susan Fiske (1997.) navode da seksizam može biti ambivalentan uključujući neprijateljski seksizam i negativne stereotipe o ženama te dobrohotan kada se ženama pripisuju "pozitivne" karakteristike kao što su "žene su nježne, nevine", "žene treba zaštititi". Ovaj posljednji je često popraćen iskrenom naklonošću i osoba s takvim stavom često nije svjesna seksističkih implikacija koje usmjeravaju ženu u tradicionalnu ulogu i održavaju neravnomjernu raspodjelu moći između muškaraca i žena. Neprijateljski i dobrohotni seksizam sadrže u sebi iste pretpostavke (žene su slabiji spol), polaze od tradicionalnih rodnih uloga i služe opravdanju i održavanju patrijarhalnih društvenih struktura.

Donošenje antidiskriminacijskih zakona, ali i neke druge društvene promjene dovele su do manje

društvene prihvatljivosti seksističkih pogleda, ali ne i do stvarne promjene i slabljenja uvjerenja koji služe održavanju postojećih odnosa moći. Neki teoretičari u Sjevernoj Americi govore o obliku seksizma koji je prihvatljivije izražavati, a nazivaju ga neoseksizam ili moderni seksizam. Ova perspektiva naglašava da neki ljudi koji vjeruju u ravnopravnost u isto vrijeme gaje negativne osjećaje prema ženama. Posljedica su uvjerenja da diskriminacija više nije problem u društvu, a manifestira se štetnim tretiranjem žena na društveno prihvatljiv način. Tako oni smatraju da neke strategije za promicanje rodne ravnopravnosti, kao što su afirmativne mjere, ne treba primjenjivati jer je ravnopravnost postignuta.

Seksizam se javlja se na različitim razinama, od individualne do institucionalne, a odgajanje dječaka i djevojčica da se ponašaju u skladu sa stereotipima jedan je od načina kojim se seksizam održava. Dakle, i muškarci i žene su od rođenja socijalizirani/e za prihvaćanje seksističkog razmišljanja i djelovanja što objašnjava činjenicu da žene mogu biti seksisti kao i muškarci.

Očekivanja okoline i stavovi odraslih o rodno prikladnom ponašanju dovode do različitog ponašanja prema muškoj i ženskoj djeci, što rezultira diferencijalnim ponašanjem djece koje je konzistentno sa stereotipnim očekivanjem kulture u kojoj žive. Tako se od trenutka rođenja od žena manje očekuje, manje ih se ohrabruje

te one postavljaju niže ciljeve u životu, nedostaje im samopouzdanja i često se ponašaju kao žrtve kada im se nameće seksistički obrazac ponašanja.

Škola i sustav obrazovanja jedan su od značajnijih instrumenata odgoja za preuzimanje rodnih uloga u društvu i obitelji. Nastupajući kao predstavnik općih društvenih interesa država provodi kontrolu nad socijalizacijskom funkcijom škole i osigurava prijenos društveno poželjnih znanja i vrijednosti putem nastavnih programa i planova, te udžbenika. Njihov sadržaj značajno utječe na konstrukciju društveno poželjne slike ženskog i muškog spola u društvu.

Između nastavnika postoje značajne razlike u tome kako percipiraju rod, rodnu ravnopravnost, zašto su dječaci i djevojčice takvi kakvi jesu i zašto postoji razlika u njihovim školskim i post-školskim iskustvima i postignućima. Okvir kroz koji nastavnici gledaju i u kojem interpretiraju nalaze može utjecati na njihove postupke vezane uz rodnu ravnopravnost.

Društvene uloge koje se pripisuju ženama i muškarcima nisu jednostavno različite, one su osim toga i različito vrednovane. Ženski rad se definira kao različit i manje važan od muškog. Čim neka profesija postane feminizirana, tj. većinu čine žene, u pravilu ta profesija postaje slabije plaćena. Ne zato što žene slabije obavljaju posao, već sama činjenica da je to žensko zanimanje, utječe na smanjivanje naknada.

Kada se nađu u sferi javnog djelovanja žene uglavnom ostaju u tipičnim ženskim sektorima kao što su socijalna skrb, prosvjeta. Nalaze se na hijerarhijski nižim pozicijama, s nižom plaćom i društvenim statusom. Kada se nađu u politici i ovdje se usredotočuju na ženske teme, a piramidalna zakonitost prema kojoj žene iščekavaju s najviših pozicija odlučivanja je ovdje posebno uočljiva. Za prisutnost žena u najvišim razinama političkog odlučivanja od većeg su značenja natalitet zemlje, izdvajanje za javnu potrošnju, naročito obrazovanje žena, njihova brojnost u radnoj snazi, pozicije koje zauzimaju u procesu rada te društveni status.

Dosadašnja iskustva pokazuju da je bez društvene kontrole nerealno očekivati pozitivne pomake glede brojnijeg uključivanja žena na pozicije s kojih se odlučuje o njihovoj sudbini. Međutim i kad se postigne paritet u parlamentu, problemi i dalje postoje. Parlamentarne zastupnice iz Švedske i Norveške govore o tome kako su i u "najravnopravnijim" parlamentima žene diskriminirane. Najčešće metode koje koriste zastupnici su ignoriranje, izrugivanje, uskraćivanje informacija, dvostruko kažnjavanje (npr. žena koja se angažira u svom zvanju je loša majka, a ona koja na prvo mjesto stavlja obitelj, smatra se neangažiranom) te nametanje krivnje i sramote.

Način na koji je žena prezentirana u medijima ocrtava položaj žene u suvremenom društvu kojim dominiraju

muška načela. Možemo, također, naglasiti snažan utjecaj stereotipa koji ženu automatski prikazuju kao seksualni objekt, podčinjenu htijenjima i maštarijama dominantnih muškaraca. Što se tiče tematskih područja u kojima žene najčešće djeluju, ona su vezana, uglavnom, uz umjetnost ili zabavu, sport, socijalnu i zdravstvenu problematiku. U nekim područjima ih uopće nema - nacionalna obrana, religijska pitanja, ljudska prava, pobune i demonstracije. Krajnji zaključak ovog istraživanja koje su provele B.a.b.e. je da su hrvatski mediji još uvijek pod snažnim utjecajem stereotipa, te da se rad, status i značaj žena u društvu i politici podcjenjuje i zanemaruje.

Jezik, način razmišljanja i komuniciranja s drugima ostvaruje i utjelovljuje mušku dominaciju. Ono što je u jeziku muško je općenito osnovno, a ono što je žensko je sporedno i/ili neodobravano. Rječnik hrvatskog jezika (Anić 2001., 1991.) kaže da je *žena osoba po spolu suprotna muškarcu a muškarca definira kao odraslu osobu muškog spola*. Nazivi zanimanja, osim za tradicionalno ženska zanimanja kao što su medicinska sestra, kućanica su također muška. Termini gospođa i gospođica ukazuju na bračni status žene, dok kod muškaraca ne postoje nazivi koji bi ukazivali na njegov bračni status.

Ovakvi jezični obrasci reflektiraju mušku dominiranu kulturu. Kako jezik odražava način na koji vidimo svijet, ovakvi obrasci reproduciraju i jačaju tu kulturu.

RODNA RAVNOPRAVNOST

Rodna ravnopravnost znači da i muškarci i žene uživaju isti status i imaju jednake uvjete za realizaciju svih svojih potencijala da bi pridonijeli političkom, ekonomskom, socijalnom i kulturnom razvoju njihovih ekonomija/država i da bi imali koristi od rezultata. To znači da nečija prava i mogućnosti ne ovise o tome da li je muškog ili ženskog spola. Isto tako, to je i jednako vrednovanje od strane društva i sličnosti i razlika između muškaraca i žena i uloga koje obavljaju. Rodna ravnopravnost je neophodna za postizanje održivog razvoja i može biti postignuta samo kroz partnerstvo muškaraca i žena.

Postizanje ravnopravnosti zahtijeva prepoznavanje činjenice da su postojeći društveni, ekonomski, politički i kulturalni sistemi ovisni o rodu. Zbog postojećeg dispariteta jednak tretman žena i muškaraca nije dovoljan za postizanje rodne ravnopravnosti, već je neophodno osnaživanje žena i provođenje posebnih afirmativnih akcija (npr. kvote, pozitivna diskriminacija). Važno je napomenuti da su takve mjere privremene. Neophodne su promjene u institucionalnim praksama i društvenim odnosima da bi ženski interesi i potrebe oblikovali odluke zajednice u istoj mjeri u kojoj to čine muški interesi i potrebe. Neophodna je transformacija struktura i sistema koji leže u osnovi ženske subordinacije i rodne neravnopravnosti.

Pažnja posvećena ženskim pitanjima i prioritetima u razvojnim politikama datira od ranih 70-ih godina kada je fokus bio na projektima koji su bili usmjereni samo na žene, preko pokušaja kojima su u već postojeće projekte uključivane odvojene aktivnosti i resursi za žene ili su žene bile uključene u pojekte na istoj osnovi kao i muškarci, bez usmjeravanja na pitanja rodne ravnopravnosti, pa do sadašnje perspektive rodno osviještene politike koja traži propitivanje i ponovnu temeljitu evaluaciju razvojnih prioriteta.

Raniji pristupi² bili su usmjereni na ono što ženama nedostaje, imajući u osnovi pretpostavku da je problem u ženama koje se trebaju mijenjati da bi imale koristi od razvojnih procesa. Noviji pristup³ naglašava da su žene u potpunosti integrirane u društvo i razvojne procese te da je njihov rad ključan za održanje ekonomije. Problem je u rodnoj neravnopravnosti jer društvene strukture i procesi stvaraju neravnopravnost između muškaraca i žena u resursima, mogućnostima i donošenju odluka. Zbog toga je potrebno uzeti u obzir širi kontekst u kojem žene žive, a društvo i institucije moraju promijeniti shvaćanje i praksu u podršci ravnopravnom izboru i mogućnostima.

U svim razvijenim zemljama se, s ciljem postizanja rodne ravnopravnosti, sve veća pažnja poklanja utvrđivanju posljedica koje će bilo koja planirana akcija imati za muškarce i žene. Uzimaju se u obzir njihova različita iskustva i postavljaju kao integralna dimenzija u osmišljavanju, implementaciji, praćenju i vrednovanju

politika i programa da bi muškarci i žene imali jednaku korist u svim političkim, ekonomskim i društvenim sferama. Rodna ravnopravnost je društveno, a ne samo "žensko" pitanje.

Vijeće Europe definira taj proces, nazvan rodno osviještena politika (gender mainstreaming), kao "reorganizaciju, poboljšanje, razvoj i evaluaciju političkih procesa, tako da je perspektiva rodne ravnopravnosti uključena u svaku politiku na svim razinama i u svim djelovanjima (uključujući sve segmente njenog razvoja), od strane sudionika/ica koji su uobičajeno uključeni/e u stvaranje politike".

Da bismo osigurali da će intervencija stvarno pridonijeti promociji rodne ravnopravnosti i društvenom pravičnom ljudskom razvoju nužno je provesti rodnu analizu. Kao početne točke ovakve analize uzete su sljedeće pretpostavke:

- podjela rada prema spolu je početna točka za mnoge nesrazmjere i neravnopravnosti u društvu,
- pristup sredstvima odvojen je od kontrole nad sredstvima,
- sredstva uključuju materijalna sredstva, ali i vrijeme, informacije i znanje,
- ravnopravnost *de iure* ne dovodi nužno do ravnopravnosti *de facto*,
- kultura, stavovi i stereotipi duboko utječu na pristup i kontrolu sredstava, te stoga i na realizaciju rodne ravnopravnosti *de facto*.

² Pristup poznat u literaturi pod nazivom "Women in Development" (WID)

³ Pristup poznat u literaturi pod nazivom "Gender in Development" (GID)

Utvrđeni su preduvjeti za provođenje rodno osviještene politike i na prvom mjestu je postojanje političke volje na najvišoj razini te uspostavljeni institucionalni mehanizmi i politika za promicanje rodne ravnopravnosti, postojanje rodno osjetljive statistike, poznavanje rodnih odnosa i funkcioniranja državne uprave, osigurana potrebna financijska sredstva i ljudski resursi, sudjelovanje žena u političkom i javnom životu, te u procesima donošenja odluka.

Koncept integriranja rodnog aspekta u javnu politiku prihvaćen je kao strategija za postizanje rodne ravnopravnosti 1995. godine na Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama u Pekingu, iako se pojavio ranije. Integracija rodnog aspekta postavlja rodnu ravnopravnost u centar donošenja odluka, planova, postupaka, proračuna, a može i ukazati na potrebu za promjenom ciljeva, strategija i akcija kako bi se osiguralo da žene i muškarci mogu utjecati i imati koristi od procesa razvoja. Shvaćeno je da ciljevi rodne ravnopravnosti utječu na sve osnovne tokove ekonomske i socijalne politike koja proizvodi glavne resurse te da je ravnopravnost ne samo uvjet za postizanje socijalne pravde, već i za postizanje razvoja i mira u svijetu.

RODNA PERSPEKTIVA

Uvođenje rodne perspektive često izaziva otpor, te je stoga dobro poznavati koristi i argumente za njezino uvođenje:

- Vrijednosti demokratskih načela i osnovnih ljudskih prava zahtijevaju jednaku zastupljenost i sudjelovanje muškaraca i žena u različitim kontekstima.
- U demokratskim državama vlade su odgovorne stanovništvu i moraju unaprjeđivati interese svih članova i članica društva. Budući da muškarci i žene čine otprilike polovinu stanovništva, svi podaci, politike i preporuke koji ne priznaju i ne uzimaju u obzir oba spola bit će manjkavi i stoga neće imati nikakav kredibilitet.
- Ravnopravno uključivanje muškaraca i žena u sve aspekte razvoja i društva isplativo je za zemlje u cjelini jer si one ne mogu priuštiti da ignoriraju doprinose i gospodarskih i društvenih kapaciteta i muškaraca i žena u svim sferama.
- Povećana pažnja posvećena pitanjima ravnopravnosti dovesti će do unaprjeđenja kvalitete života i žena i muškaraca. Ako su pojedinci sretniji i zdraviji, biti će i produktivniji, što će pridonijeti uspješnijem i naprednijem društvu.
- Rodna ravnopravnost može proizvesti lančanu reakciju koristi te donijeti ne samo kratkoročnu korist, već i dugoročne prednosti koje će jačati društvo u cjelini.

RODNA ANALIZA I METODE ZA UVOĐENJA RODNE PERSPEKTIVE

Rodna analiza predstavlja metodologiju za prikupljanje informacija o rodu te osigurava podatke razvrstane po spolu, razumijevanje društvene konstrukcije rodnih uloga i načina na koji je rad podijeljen i vrednovan. To je proces analiziranja informacija da bi se osigurala efikasna i jednaka usmjerenost resursa i dobiti od razvoja prema muškarcima i ženama i da bi se uspješno predvidjeli i izbjegli negativni utjecaji koje razvoj može imati na rodne odnose.

Istraživanje i rodna analiza podataka

- Usmjereni su na razumijevanje i dokumentiranje razlika o rodnim ulogama, aktivnostima, potrebama i mogućnostima u određenom kontekstu.

Rodno razvrstana statistika

- Potrebno je imati uvid u uvjete života muškaraca i žena, te je stoga pri prikupljanju i analizi podataka neohodno razvrstati podatke po spolu i drugim relevantnim varijablama (godine, obrazovni status...).

Oblikovanje politika koristeći rodnu perspektivu

- Analiza s aspekta rodne perspektive pomaže nam da vidimo jesu li potrebe muškaraca i žene uzete u obzir i zadovoljene u jednakoj mjeri. Važno je procijeniti različite učinke određenih politika ili postupaka na muškarce i žene prije nego se započne s njihovim provođenjem.

Rodno osjetljiv proračun

- Osigurava da su potrebe i interesi pojedinaca/ki iz različitih društvenih skupina uključeni u proračun. Naročito osigurava da su zastupljeni interesi i potrebe žene i muškaraca, djevojčica i dječaka.
- Raspoznaju načine na koje žene doprinose društvu i gospodarstvu svojim neplaćenim radom u odgoju i brizi o djeci i starijima i sl.

Praćenje i vrednovanje

- Neophodno je neprestano praćenje i evaluacija provođenja politika, te njihova prilagodba.

Rodno osjetljiv jezik

- Korištenje rodno neutralnih termina te riječi i u muškom i u ženskom rodu osigurati će da se žene ne osjećaju isključeno iz različitih politika, projekata, dokumenata i sl.

Trening i senzibilizacija za pitanja roda i spola

- Uključuje podizanje razine svijesti o pitanjima roda te potiče na promicanje rodne ravnopravnosti. Trening omogućava usvajanje znanja i vještina koje će omogućiti organizacijama prepoznavanje dobrobiti koje donosi rodna ravnopravnost, te ih osposobiti za uvođenje rodne perspektive.

Razvoj i implementacija politike koja promiče rodnu ravnopravnost

- U okviru organizacija važno je imati podršku i uključiti osobe na rukovodećim pozicijama.

Osoba koja se bavi pitanjima rodne ravnopravnosti u organizaciji/instituciji

- Zadaća osobe je da osigura da organizacija poštuje načela rodne ravnopravnosti.

Selekcija pri zapošljavanju

- Važno je utvrditi da li kriteriji korišteni u procesu selekcije pri zapošljavanju poštuju različitosti te potiču zapošljavanje podzastupljenog spola.

Fleksibilno radno vrijeme

- Nefleksibilno radno vrijeme koje je nemoguće uskladiti s obiteljskim obavezama ženama je često prepreka u jednakom sudjelovanju u radnoj snazi. Stoga je potrebno stvoriti uvijete koji će ženama, ali i muškarcima, omogućiti usklađivanje obaveza u poslovnom i privatnom životu.

Uključivanje žena u proces donošenja odluka

- Suradnja i konzultacije sa ženskim grupama.
- Razvoj sustava podrške (mentoriranje, coaching) da bi žene stekle vještine neophodne za zauzimanje vodećih pozicija.

Politika protiv seksualnog uznemiravanja

- Razvoj takve politike treba biti popraćen edukacijom i podizanjem razine svijesti da bi članovi/ice organizacije prepoznali/e neprihvatljivo ponašanje.

LITERATURA

Anić, V. (2001.) *Rječnik hrvatskog jezika*, Novi Liber, Zagreb

Barada, V. i Jelavić, Ž. (2004.), *Uostalom, diskriminaciju treba dokinuti!*: priručnik za analizu rodnih stereotipa, Centar za ženske studije, Zagreb

Baranović, B. (2000.), *"Slika" žene u udžbenicima književnosti*, Institut za društvena istraživanja, Zagreb

Callamard, A. (2002.): *Metodologija rodno osjetljivog istraživanja*, Medica Zenica, Zenica

Dokmanović, M. (2002.): *Rodna ravnopravnost i javna politika*, Ženski centar za demokratiju i ljudska prava - Subotica, Subotica

Gender Mainstreaming Learning manual & Information Pack

URL: <http://www.undp.org/gender/mainstreaming1.doc>

Gender Analysis Learning manual & Information Pack

URL: <http://www.undp.org/gender/genderanalysis.doc>

Etaugh, C. A. i Bridges, J. S. (2001), *The Psychology of Women - a lifespan perspective*, Allyn & Bacon, Boston, USA

Hodžić, A., Bijelić, N. i Cesar S. (2003.) *Spol i rod pod povećalom: priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije /drugo prošireno izdanje/*, Centar za edukaciju i savjetovanje žena, Zagreb

Hooks, b. (2004.), *Feminizam za sve: strastvena politika*, centar za ženske studije, 2004.

Kokanović, M., Petrović, J. A. , Milidrag Šmid J. i Miličević Pezelj, A. (2000.), *Diskriminacija žena u Hrvatskoj*, ICFTU CEE Women's Network i Ženska sekcija SSSH, Zagreb

Leinert-Novosel, S. (1999.), *Žena na pragu 21. stoljeća: između majčinstva i profesije*, ženska grupa TOD, Zagreb

Lithander, A. (2000.), *Engendering the Peace Process*, Kvinna till Kvinna Foundation, Stockholm

Neimanis, A. (2003.) *Uvođenje načela ravnopravnosti spolova u praksu: priručnik* (2003.), Centar za ravnopravnost spolova, Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Vlade RH, Zagreb

Poštić, J. (2003.), *Transrodnost*, Zarez, br. 103, Zagreb.

Ravlić, S. (2003.) *Feminizam kao ideologija i pokret*, URL: <http://www.pravo.hr/sociologija/ravlic/feminizam>

Rodin, S. (ur.) (2003.) *Jednakost muškarca i žene: pravo i politika u EU i Hrvatskoj*, Institut za međunarodne odnose - IMO, Zagreb

Sarnavka, S., Iveković, S. i Bachrach-Krištofić, S. (1998.), *Žene i mediji*, B.a.B.e., Zagreb

Stockard, J. i Johnson, M. M. (1992.), *Sex and Gender in Society*, Prentice Hall, New Jersey

Šimonović, D., (2004.), *Kratki vodič kroz CEDAW - Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena i njezinu primjenu u Republici Hrvatskoj*, Vlada RH Ured za ravnopravnost spolova (Biblioteka Ona), Zagreb

Williams, S., Seed, J. i Mwau, A. (1994.), *The Oxfam Gender Training Manual*, Oxfam, Oxford

04/09

ZAKONODAVNI I INSTITUCIONALNI
OKVIR RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA
U REPUBLICI HRVATSKOJ



KATARINA
IVANKOVIĆ
KNEŽEVIĆ

Zakonodavni i institucionalni okvir ravnopravnosti spolova u Republici Hrvatskoj

UVOD

Razvoj zakonodavnog i institucionalnog okvira ravnopravnosti spolova u Republici Hrvatskoj najbolje je promatrati kroz posljednjih deset godina. Posebice u svjetlu održavanja UN-ove Četvrte svjetske konferencije o ženama u Pekingu 1995. godine, a čija se desetogodišnjica obilježava ove godine.

Četvrta svjetska konferencija i tzv. Pekinška platforma djelovanja predstavljaju upravo onaj najvažniji poticaj koji je pokrenuo niz promjena glede razmatranja, rješavanja i uopće shvaćanja kompleksnosti pojma ravnopravnosti spolova u globalnom kontekstu, te tako i u Republici Hrvatskoj.

Ta nastojanja rezultirala su osnivanjem Povjerenstva za pitanja jednakosti 1996. godine i usvajanjem od strane Vlade Republike Hrvatske Nacionalne politike za pitanja jednakosti 1997. godine, te kasnijim razvojem i institucionalizacijom Povjerenstva na razini Vlade sve do osnivanja Ureda za ravnopravnost spolova 2004. godine, kao i usvajanjem nove Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova od strane Hrvatskog sabora 2001. godine i osnivanjem Odbora za ravnopravnost spolova u istome, a posebice donošenjem Zakona o ravnopravnosti spolova i imenovanjem Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova 2003. godine.

Osnovno pitanje koje se nameće još od 1995. godine jest pitanje de facto i de iure ravnopravnosti spolova, posebice položaja žena u Republici Hrvatskoj, koje je izuzetno aktualno danas kada postoji značajan broj institucija koje trebaju osigurati de facto ravnopravnost.

ZAKONODAVNI OKVIR RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

USTAV REPUBLIKE HRVATSKE

Općom klauzulom o ravnopravnosti Ustav Republike Hrvatske jamči svim građanima “sva prava i slobode, neovisno o njihovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama” (članak 14. Ustava).

2000. godine Hrvatski sabor je usvojio izmjene Ustava Republike Hrvatske, kojima je u području ustavnog unapređenja položaja žena i ravnopravnosti spolova uopće učinjen značajan napredak i to na način da je u članku 3. Ustava Republike Hrvatske određeno da ravnopravnost spolova, uz nacionalnu ravnopravnost, mirotvorstvo, slobodu, jednakost, socijalnu pravdu, vladavinu prava i dr. predstavlja najvišu vrednotu ustavnog poretka, te temelj za tumačenje Ustava.

Time su postavljeni temelji za donošenje pravnih propisa kojima će se stvarati okruženje za puno ostvarenje ravnopravnosti spolova, prije svega razvoju jednakih mogućnosti za oba spola, te za dosljednu provedbu tih propisa u praksi.

Kao što je Vlada Republike Hrvatske istakla u svom 2. i 3. Izvješću o provedbi Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena konkretan učinak ove ustavne odredbe očituje se i u slijedećem: kako Ustav Republike Hrvatske u Glavi III sadrži velik broj odredaba koji se odnose na temeljna prava i slobode, sve ove odredbe trebaju biti tumačene u kontekstu ravnopravnosti spolova kao temelja za tumačenje Ustava. Međutim još jednom treba naglasiti da glede izravnog pozivanja na ovu odredbu valja imati na umu slijedeće pojašnjenje Ustavnog suda Republike Hrvatske izneseno u odluci broj: U-III-1945/2000 od 14. ožujka 2001. godine, a kojom Ustavni sud utvrđuje slijedeće: “valja istaći da se u odredbi članka 3. Ustava ne utvrđuju slobode i prava čovjeka i građanina. Naime, u tom članku Ustav utvrđuje najviše vrednote ustavnog poretka koje se razrađuju i određuju u drugim odredbama Ustava, posebice u onima kojima se jamče slobode i prava čovjeka i građanina. Odredba članka 3. Ustava služi kao temelj za tumačenje Ustava i kao smjernica zakonodavca pri razradi ustavnih prava građana te je i upućena državnim tijelima, a ne neposredno građanima.”

KONVENCIJA O UKIDANJU SVIH OBLIKA DISKRIMINACIJE ŽENA

Republika Hrvatska postala je strankom Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (u daljem tekstu: CEDAW) notifikacijom o sukcesiji 9. travnja 1992. godine. Konvencija je prihvaćena bez izjavljenih rezervi i obvezuje Republiku Hrvatsku od 8. listopada 1991. godine. Republika Hrvatska postala je 5. lipnja 2000. godine potpisnicom Fakultativnog protokola uz Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, koji je Hrvatski sabor potvrdio 27. siječnja 2001. godine, a tadašnja potpredsjednica Vlade Republike Hrvatske položila je 7. ožujka 2001. godine kod Glavnog tajnika UN-a ispravu o potvrđivanju istoga.

Kao što je već navedeno Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacija žena međunarodni je ugovor, sklopljen i potvrđen u skladu s Ustavom i objavljen, te je sukladno članku 140. Ustava Republike Hrvatske dio unutarnjeg pravnog poretka i po pravnoj snazi iznad zakona. Sukladno članku 140. Ustava CEDAW je izvor prava u Republici Hrvatskoj, te se može izravno prizivati pred sudovima Republike Hrvatske.

Uz definiciju diskriminacije žena CEDAW sadrži odredbe o svim područjima u kojima se diskriminacije žena može i najčešće očituje. To se prije svega odnosi na uklanjanje stereotipa (posebice u medijima), pitanja vezana za prostituciju i trgovanje ženama, ukidanje

diskriminacije žena u političkom i javnom životu, ravnopravno uključivanje žena u predstavljanje vlada na međunarodnoj razini i sudjelovanje u radu međunarodnih organizacija, ostvarivanje prava na državljanstvo, ukidanje diskriminacije žena u području obrazovanja, rada i zapošljavanja, osiguranju adekvatne zdravstvene zaštite žena, ukidanje diskriminacije u području gospodarskog i društvenog života. Posebne odredbe odnose se na položaj seoskih žena, jednakost pred zakonom i pri izboru mjesta stanovanja, te jednakost u bračnim odnosima i odnosima vezanim uz brak i odgoj djece.

Sukladno članku 18. CEDAW-a zemlje stranke Konvencije obvezne su periodički izvještavati o primjeni iste. Republika Hrvatska je do sada podnijela dva Izvješća i to: 1994. godine podnijeto je prvo ili Inicijalno izvješće o provedbi Konvencije Odboru UN-a za ukidanje svih oblika diskriminacije žena (dokument UN-a pod nazivom CEDAW/C/CRO1), kojim je obuhvaćeno razdoblje do te godine.

Koncem siječnja 1998. godine (21. do 23. siječnja 1998. godine) predstavnice/ci Vlade Republike Hrvatske su predstavljajući Izvješće, izvještavale/i o pravnim i stvarnim promjenama koje su u cilju unapređenja društvenog položaja žena kao i u području ljudskih prava žena, provedene u razdoblju od 1994. do 1998. godine. Na osnovu prezentacije izaslanstva i inicijalnog

izvješća, Odbor je donio završne komentare i preporuke sadržane u dokumentu A52/38Rev.1.

Završne primjedbe Odbora Vlada Republike Hrvatske je prevela i tiskala u obliku brošure (zajedno sa sažetkom Pekinške platforme za djelovanje i Nacionalne politike za promicanje jednakosti), te ju široko diseminirala, što predstavlja i jednu od obveza zemalja stranaka Konvencije. Završne primjedbe Odbora u pravilu trebaju biti vodič za buduća djelovanja, posebice u područjima koja u Republici Hrvatskoj nisu dovoljno definirana, kako nacionalnim zakonodavstvom, tako niti djelovanjima u praksi.

Drugo i treće Izvješće Republike Hrvatske odnosi se na period od 1995. do 2003. godine. U skladu sa smjernicama Odbora za ukidanje diskriminacije žena koji reguliraju oblik i sadržaj periodičnih izvješća CEDAW-u ovo izvješće sadrži opis važnijih promjena koje su se zbile od podnošenja Inicijalnog izvješća, vodeći posebno računa o promjenama kaznenog, obiteljskog i radnog zakonodavstva od 1998. godine, te poboljšanja koja se tiču institucionalizacije pitanja ravnopravnosti spolova. U Izvješću su po prvi put predstavljeni novi antidiskriminacijski zakoni koje je Vlada RH usvojila u srpnju 2003. godine, s posebnim naglaskom na Zakon o ravnopravnosti spolova.

Izaslanstvo Republike Hrvatske predstavilo je 2. i 3. Izvješće 18. siječnja 2005. godine pred Odborom UN-a za ukidanje svih oblika diskriminacije žena.

Kada se govori o CEDAW-u ne smije se izostaviti Fakultativni Protokol uz Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, koji prije svega pruža mogućnost pojedincima (ili skupinama) slanja pritužbi na diskriminatorna postupanja država direktno Odboru UN-a za ukidanje svih oblika diskriminacije žena što predstavlja još jedan važni instrument u ostvarivanju ravnopravnosti spolova.

ZAKON O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA

Zakonom o ravnopravnosti spolova (NN 116/03) štiti se i promiče ravnopravnost spolova kao temeljna vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske, uređuje zaštita od diskriminacije na temelju spola i stvaranje jednakih mogućnosti za žene i muškarce u političkom, gospodarskom, socijalnom, obrazovnom i svim drugim područjima društvenog života. Definira se diskriminacija na osnovu spola kao naličje ravnopravnosti u svim pojavnim oblicima - kao izravna, neizravna i kao uznemiravanje, te spolno uznemiravanje. Utvrđuju se državni mehanizmi postizanja jednakosti i ravnopravnosti, te obaveza uvođenja načela ravnopravnosti spolova (gender mainstreaming-a) u sva djelovanja i to na svim razinama. Nadalje, utvrđuju se i mehanizmi zaštite načela ravnopravnosti spolova.

Zakon po prvi put uvodi u hrvatsko zakonodavstvo i zabranu spolnog uznemiravanja, te je ono definirano kao diskriminacija na osnovu spola.

Osobama koje se smatraju oštećenim u slučajevima povrede prava utvrđenih Zakonom o ravnopravnosti spolova, jamči se sudska zaštita ravnopravnosti spolova, te mogu zahtijevati naknadu štete po propisima obveznog prava o odgovornosti za štetu.

Sukladno članku 6. Zakona o ravnopravnosti spolova diskriminacija na temelju spola "predstavlja svako

Dakle u ovom je zakonu po prvi puta sustavno definirano što se sve smatra diskriminacijom na temelju spola, a što treba biti osnova za donošenje svih novih ili izmjene i dopune postojećih zakonskih i podzakonskih akata u Republici Hrvatskoj.

normativno ili stvarno, izravno ili neizravno razlikovanje, isključivanje ili ograničenje temeljeno na spolu kojim se otežava ili negira ravnopravno priznanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava muškaraca i žena u političkom, obrazovnom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, građanskom i svakom drugom području života. Zabranjuje se diskriminacija na temelju bračnog ili obiteljskog statusa i spolne orijentacije. Poticanje druge osobe na diskriminaciju smatra se diskriminacijom u smislu ovoga Zakona."

Dakle u ovom je zakonu po prvi puta sustavno definirano što se sve smatra diskriminacijom na temelju spola, a što treba biti osnova za donošenje svih novih ili izmjene i dopune postojećih zakonskih i podzakonskih akata u Republici Hrvatskoj.

Zakon o ravnopravnosti spolova podijeljen je u 12 glava i to: opće odredbe, definicije pojmova, posebne mjere, diskriminacija na područjima zapošljavanja i rada, obrazovanje, političke stranke, mediji, statistički podaci, osiguranje provedbe zakona, osiguranje sredstava, kaznene odredbe i prijelazne i završne odredbe.

Zakon uvodi niz novih pojmova u hrvatsko zakonodavstvo, prije svega kao što je već rečeno zakonsku definiciju diskriminacije na temelju spola, ali i pojam **posebnih mjera** koje predstavljaju specifične pogodnosti kojima se osobama određenog spola omogućuje ravnopravno sudjelovanje u javnom životu, i to otklanjanjem postojećih nejednakosti ili im se osiguravaju prava u kojima su ranije bili prikraćeni. Sukladno članku 9. Zakona posebne mjere uvode se **privremeno radi ostvarivanja stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca i ne smatraju se diskriminacijom.**

Za osiguranje provedbe Zakona predviđeno je osnivanje Ureda za ravnopravnost spolova (Vlada Republike Hrvatske osnovala je Ured u ožujku 2004. godine) i Pravobraniteljice/lja za ravnopravnost spolova (Hrvatski sabor imenovao je u listopadu 2003. godine Pravobraniteljicu za ravnopravnost spolova). Zakonom je također predviđeno imenovanje koordinatora/ica za ravnopravnost spolova u tijelima državne uprave i to na način da čelnik/ca tijela državne uprave određuje dužnosnika/cu koji/a obavlja i poslove koordinatora/ica za ravnopravnost spolova.

NACIONALNA POLITIKA ZA PROMICANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA

Do usvajanja Zakona o ravnopravnosti spolova, Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova 2001. - 2005. predstavljala je najvažniji dokument na ovom području. Zbog te iznimne važnosti, ali i zbog činjenice da je to druga Nacionalna politika koja je u mnogome trebala unaprijediti položaj žena u Republici Hrvatskoj i ravnopravnosti spolova kao temeljnom demokratskom određenju zemlje iznosimo kratki prikaz nastanka i osnovnih naznaka obiju politika.

Povjerenstvo za jednakost spolova (osnovano 1996. godine) je polazeći od Pekinške platforme za djelovanje izradilo Nacionalnu politiku za promicanje jednakosti koju je Vlada usvojila 18. prosinca 1997. godine. Nacionalna politika za promicanje jednakosti predviđala je, nakon utvrđenog stanja, ciljeve koje je trebalo postići i mjere koje je bilo potrebno poduzeti do 2000. godine na kritičnim područjima: Ljudska prava žena, Institucionalni mehanizmi za poboljšanje položaja žena, Žene na položajima moći i odlučivanja, Žene i zdravlje, Školovanje i stručno usavršavanje žena, Nasilje nad ženama, Žene i gospodarstvo i Žene i oružani sukobi.

Provedbom te prve Nacionalne politike uočeno je da je ostvarivanje predviđenih ciljeva usko povezano s financijskim sredstvima za provedbu konkretnih mjera odnosno da mnoge od predviđenih mjera nisu

Nacionalna politika ima kao osnovni cilj ostvarivanje ravnopravnosti spolova, a posebno promicanje prava žena u svim područjima ljudskog djelovanja.

provedene zbog nedostatka financijskih sredstava. Uočen je i nedostatak kvalitetnih statističkih pokazatelja, koji bi omogućili jasno i sustavno praćenje kretanja na ovom području te ocjenu postignutih rezultata. Daljnji problem bio je vezan uz nedostatak odgovarajućih obrazovanih kadrova u državnoj upravi koji bi se sustavno bavili promicanjem politike ujednačenog sudjelovanja žena i muškaraca u svim vidovima državne politike.

Polazeći od Završnih dokumenata Posebnog zasjedanja Opće skupštine Ujedinjenih naroda: "Žene 2000.: Jednakost spolova, razvoj i mir" i uočenih nedostataka u primjeni Nacionalne politike do 2000. godine Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za ravnopravnost spolova započelo je dijalog s nevladinim sektorom i ostalim civilnim društvom o daljnjim djelovanjima koje je na ovom području bilo potrebno poduzeti u Republici Hrvatskoj kroz kreiranje nove politike. U tu svrhu organiziran je 5. i 6. listopada 2000. godine nacionalni skup: "Žene u Hrvatskoj 2001.-2005. godine" na kojoj su predstavnice/ci Hrvatskoga sabora, Vlade, nevladinih ženskih udruga, političkih stranaka, sindikata i znanstvenih institucija, te gospodarstva, ocjenjujući dosadašnji rad na području ravnopravnosti spolova u Republici Hrvatskoj, u razdoblju 1995. do 2000.

godine, donijeli zaključke o ciljevima daljnjeg djelovanja, temeljnim odrednicama nove nacionalne politike i institucionalnim mehanizmima za provedbu iste.

U izradi nove Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova sudjelovalo je preko 40 predstavnica nevladinih udruga i sindikata, te sve članice Povjerenstva za ravnopravnost spolova, kao i predstavnice/ci drugih državnih institucija. Nova Nacionalna politika, koja je još uvijek na snazi, obuhvaća 10 područja: Ljudska prava žena, Žene i zdravlje, Nasilje nad ženama, Žene i oružani sukobi, Žene i gospodarstvo, Žene i obrazovanje, Žene i zaštita okoliša, Žene na položajima moći i odlučivanja, Žene i mediji i Institucionalni mehanizmi.

Hrvatski sabor je 4. prosinca 2001. godine usvojio Nacionalnu politiku za promicanje ravnopravnosti spolova s Programom provedbe nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova u RH od 2001. do 2005. godine (NN 112/01), te je ista tako postala sveobuhvatan dokument za promicanje i zaštitu ljudskih prava žena.

Nacionalna politika ima kao osnovni cilj ostvarivanje ravnopravnosti spolova, a posebno promicanje prava

žena u svim područjima ljudskog djelovanja. Ostali ciljevi Nacionalne politike su: osiguravanje uvjeta za ostvarenje prava žena otklanjanjem svih oblika diskriminacije, povećanje pristupa žena odgovarajućoj zdravstvenoj zaštiti, otklanjanje stereotipa i diskriminacijskih ponašanja koji su temelj nasilja nad ženama, poboljšanje položaja žena u gospodarstvu, promicanje ravnopravnosti spolova kroz obrazovne programe, povećanje broja žena na položajima moći i odlučivanja te promicanje postojećih, ali i stvaranje odgovarajućih novih mehanizama za unapređenje položaja žena.

POSEBNI ANTIDISKRIMINACIJSKI ZAKONI

Kao što je već navedeno Republika Hrvatska je 2003. godine po prvi put pristupila izradi posebnih zakona koji su isključivo namijenjeni sprječavanju diskriminacije na osnovi spola, i to uz već spomenuti Zakon o ravnopravnosti spolova, Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, te Zakon o istospolnim zajednicama (NN 116/03). S obzirom na njihovu važnost donosimo kratak pregled tih zakona.

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji ima za cilj efikasnu i trajnu zaštitu ugroženih osoba, s naglaskom na prevenciju, a zatim i na potpunu zaštitu žrtava nasilja. Određen je pojam nasilja u obitelji, propisana je zaštita od nasilja u obitelji, vrste i svrha prekršajno pravnih sankcija, propisane su zaštitne mjere za zaštitu oštećenika od daljeg nasilja u obitelji te su zapriječene kazne počiniteljima. Zakon uvodi, uz zatvorske i novčane kazne, i niz zaštitnih mjera za zaštitu žrtve od daljnjeg nasilja u obitelji, kao što su: zaštitna mjera obveznog psihosocijalnog tretmana, zaštitna mjera zabrane približavanja žrtvi nasilja, zaštitna mjera zabrane uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju, zaštitna mjera udaljenja iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora, zaštitna mjera osiguranja zaštite osobe izložene nasilju, zaštitna mjera obveznog liječenja od ovisnosti i zaštitna mjera oduzimanja predmeta

30. srpnja 2003. godine stupio je na snagu **Zakon o istospolnim zajednicama**. Navedenim Zakonom uređuju se slijedeća pitanja: što se smatra istospolnom zajednicom, koje osobe mogu otpočeti život u istospolnoj zajednici, pravo na uzdržavanje partnera/ica koji žive u istospolnoj zajednici, stjecanja i dioba zajedničke stečevine i vlastite imovine, te mogućnost sklapanja ugovora o uređenju imovinskopravnih odnosa između partnera/ica. Donošenjem ovoga Zakona definira se status istospolne zajednice kao životne zajednice dviju osoba istog spola koja će proizvoditi pravni učinak u pogledu obveze međusobnog uzdržavanja i uređenja imovinskih odnosa. Ovim zakonskim prijedlogom uređuju se imovinskopravne posljedice istospolne zajednice na način na kako je to regulirano Obiteljskim zakonom u pogledu heteroseksualnih izvanbračnih zajednica.

INSTITUCIONALNI OKVIR RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

ODBOR ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA HRVATSKOG SABORA

Donošenjem Poslovnika Zastupničkog doma Hrvatskog sabora od 30. lipnja 2000. godine uveden je Odbor za ravnopravnost spolova, a 1. sjednica Odbora održana je 1. ožujka 2001. godine.

Odbor je osnovan kao matično radno tijelo Sabora u postupku donošenja zakona o pitanjima primjene načela ravnopravnosti spolova u zakonodavstvu Republike Hrvatske. Uz to potiče potpisivanje međunarodnih dokumenata o ravnopravnosti spolova i prati primjenu tih dokumenata, sudjeluje u izradi, provedbi i analizi ostvarenja Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova, predlaže program mjera za uklanjanje diskriminacije po spolu, potiče ravnomjernu spolnu zastupljenost u sastavu radnih tijela i izaslanstava Sabora, potiče i prati uvođenje načela ravnopravnosti spolova u obrazovanju, zdravstvu, javnom informiranju, socijalnoj politici, zapošljavanju, poduzetništvu, procesima odlučivanja, obiteljskim odnosima i dr. te potiče suradnju između institucija nadležnih za provođenje politike ravnopravnosti spolova u Republici Hrvatskoj.

Odborom trenutno predsjedava gđa Gordana Sobol, dok je potpredsjednica Odbora gđa Karmela Caparin. Odbor uz dvije navedene zastupnice ima još 11 članica/ova (3 žene i 8 muškaraca).

URED ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

Ured za ravnopravnost spolova (osnovan u ožujku 2004. godine), kao stručno tijelo Vlade Republike Hrvatske, ima aktivnu ulogu u koordinaciji svih aktivnosti kojima je cilj uspostavljanje ravnopravnosti spolova; praćenje primjene međunarodnih ugovora koji se odnose na ravnopravnost spolova; praćenje primjene odredbi zakona i propisa donesenih na osnovi njega, kao i mogućnost predlagati Vladi ili ministarstvima usvajanje ili izmjene i dopune zakona i drugih propisa, te usvajanje drugih mjera kako bi se uspostavila de facto ravnopravnost.

Sukladno odredbi članka 18. Zakona o ravnopravnosti spolova Ured predlaže Vladi Republike Hrvatske i izrađuje nacionalni program za promicanje ravnopravnosti spolova, te nadzire njegovu provedbu; priprema nacionalna izvješća o ispunjavanju međunarodnih obveza od strane Republike Hrvatske u području ravnopravnosti spolova; provodi istraživanja i analize potrebne za provedbu nacionalnog programa; daje suglasnost na planove djelovanja u skladu s odredbom članka 11. Zakona o ravnopravnosti spolova; prima predstavke stranaka zbog povreda Zakona o ravnopravnosti spolova, ali i drugih zakona koji se na bilo koji način odnose na povrede ravnopravnosti spolova; promiče znanja i svijest o ravnopravnosti spolova; surađuje s nevladinim drugama koje su aktivne u području ravnopravnosti spolova i

osigurava djelomično financiranje njihovih projekata ili aktivnosti, te konačno izvještava Vladu svake godine o aktivnostima Ureda.

Trenutno je na čelu Ureda predstojnica mr. sc. Helena Štimac Radin, a u godinu dana rada Ureda zabilježen je niz aktivnosti u području promicanja ravnopravnosti spolova, posebice u izvršavanju međunarodnih obveza, izdavačkoj djelatnosti, kao i u uspostavljanju horizontalne i vertikalna komunikacije svih tijela zaduženih za uspostavljanje ravnopravnosti spolova. Započet je također niz projekata iz raznih područja djelovanja.

PRAVOBRANITELJ/ICA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

Sukladno Zakonu o ravnopravnosti spolova (članci 19. do 25.) pravobranitelj/ica djeluje neovisno i samostalno, prati provođenje Zakona o ravnopravnosti spolova i drugih propisa koji se tiču ravnopravnosti spolova i najmanje jednom godišnje izvješćuje Hrvatski sabor. Pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova je dužnosnik/ica Republike Hrvatske kojeg/ju imenuje i razrješava Hrvatski sabor na prijedlog Vlade Republike Hrvatske.

Pravobranitelj/ica razmatra slučajeve kršenja načela ravnopravnosti spolova, slučajeve diskriminacije prema pojedincima ili grupama pojedinaca koje su počinila tijela državne uprave, jedinice tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave i druga tijela s javnim ovlastima, zaposleni u tim tijelima i druge pravne i fizičke osobe (članak 21. stavak. 2. Zakona o ravnopravnosti spolova). U obavljanju poslova iz svojeg djelokruga pravobranitelj/ica je ovlašten/a upozoravati, predlagati i davati preporuke.

Pravobranitelj/ica je ovlašten/a od tijela iz članka 21. stavka 2. Zakona o ravnopravnosti spolova tražiti izvješća, a u slučaju neudovoljavanja zahtjevu, pravobranitelj/ica može tražiti provođenje nadzora od tijela koje obavlja nadzor nad njihovim radom. Ako u obavljanju poslova pravobranitelj/ica sazna za povredu odredbi Zakona o ravnopravnosti spolova s elementima

kaznenog djela podnijet će prijavu nadležnom državnom odvjetništvu.

Pravobranitelj/ica ima pravo podnijeti prijedlog za pokretanje postupka ocjene ustavnosti zakona, odnosno ustavnosti i zakonitosti drugih propisa ako ocijeni da je povrijeđeno načelo ravnopravnosti spolova. Ako pravobranitelj/ica utvrdi da je povrijeđeno načelo ravnopravnosti spolova zbog nesukladenosti propisa s Zakonom o ravnopravnosti spolova, predložit će pokretanje postupka izmjene takvog propisa. Odlukom Hrvatskog sabora na sjednici održanoj 1. listopada 2003. godine (NN157/03) pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova imenovana je gđa. Gordana Lukač Koritnik.

POVJERENSTVA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA NA LOKALNOJ RAZINI

U skladu s mjerama iz Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova tajništvo Povjerenstva za ravnopravnost spolova iniciralo je 2002. godine osnivanje regionalnih tijela za promicanje položaja žena, te je na taj način uspostavljena i ta vertikalna komunikacija. Do 2004. godine, tj. do uspostavljanja Ureda za ravnopravnost spolova bilo je osnovano 13 povjerenstava, odbora ili koordinacija za ravnopravnost spolova od kojih su se neka istakla u promicanju i zaštiti ravnopravnosti spolova u svojoj lokalnoj zajednici, a neka su bila potpuno neaktivna.

Kako na lokalnoj razini još uvijek nije završen proces osnivanja i punog funkcioniranja županijskih i gradskih povjerenstava za ravnopravnost spolova Ured za ravnopravnost spolova, sam i u suradnji sa zainteresiranim subjektima, prije svega nevladinim udrugama, potiče i inzistira da se u svim hrvatskim županijama osnuju povjerenstva, potiče učinkovitiji rad postojećih povjerenstava kao i uspostavu mreže i koordinacije u djelovanju između nacionalne i lokalne/regionalne razine.

U tom smjeru su već učinjene konkretne mjere, uključivši i organiziranje seminara na lokalnoj razini, te je temeljem poduzetih akcija od strane Ureda osnovano nekoliko novih županijskih povjerenstava, a u tijeku je i

imenovanje koordinatora u uredima državne uprave na lokalnoj razini.

Do ožujka 2005. godine u Republici Hrvatskoj osnovano je 18 povjerenstava, odbora ili koordinacija na lokalnoj/regionalnoj razini (od 21 jedinice lokalne i regionalne samouprave).

OSTALI INSTITUCIONALNI OBLICI ZADUŽENI ZA PROMICANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Osim navedenih institucija koje se direktno bave pitanjem ravnopravnosti spolova na različitim razinama u području općih ljudskih prava djeluje i određeni broj drugih struktura.

Na razini Hrvatskog sabora, a u smislu promicanja politike ravnopravnosti spolova posebno mjesto pripada Odboru za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, koji raspravlja o svim pitanjima bitnim za provedbu od Hrvatskog Sabora zacrtane politike uspostave pune ravnopravnosti spolova.

Na razini Vlade Republike Hrvatske bitno je spomenuti djelovanje Koordinacije za društvene djelatnosti i ljudska prava Vlade Republike Hrvatske, kao i Ureda za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske. Također unutar pojedinih ministarstava djeluju posebni odjeli za ljudska prava, koji na više ili manje izravan način dolaze u doticaj s problematikom ravnopravnosti spolova (npr. Odjel za ljudska prava u Ministarstvu vanjskih poslova i evropskih integracija)

Također je bitno napomenuti da je u rujnu 2004. godine uspostavljena je **Koordinacija državnih tijela za promicanje ravnopravnosti spolova** u Republici

Hrvatskoj. Navedena Koordinacija osnovana je kao rezultat toga što su po pitanju podizanja svijesti i znanja o ravnopravnosti spolova česta zajednička javna nastupanja svih navedenih tijela za promicanje i zaštitu ravnopravnosti spolova.

Međusobnim dogovorom triju najvažnijih institucija (Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, Ureda za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske i Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova) osnovana je Koordinacija državnih tijela za promicanje ravnopravnosti spolova u čiji rad je uključena i Ženska mreža Hrvatske kao krovna udruga ženskih nevladinih organizacija.

LITERATURA:

Drugo i treće Izvješće prema članku 18. Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (2003.), Vlada Republike Hrvatske

Ivanković Knežević K. (2001.), *Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova i Program provedbe Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2001.-2005. godina*, Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za ravnopravnost spolova, Ured za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Zagreb

Musulinić M. / Kos V. (1998.), *Pekinška platforma i Nacionalna politika - djelovanja za promicanje jednakosti*, Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za pitanja jednakosti, Zagreb

Šimonović, D., (2004.), *Kratki vodič kroz CEDAW - Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena i njezinu primjenu u Republici Hrvatskoj*, Vlada RH Ured za ravnopravnost spolova (Biblioteka Ona), Zagreb

Ustav Republike Hrvatske (2001.), Narodne novine, br. 41/01

Zakon o ravnopravnosti spolova (2003.), Narodne novine, br. 116/03

Zakon o istospolnim zajednicama (2003.), Narodne novine, br. 116/03

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (2003.), Narodne novine, br. 116/03

05/09

ANALIZA STANJA
I ISPITIVANJE POTREBA



GORDANA
OBRADOVIĆ
-DRAGIŠIĆ

Analiza stanja i ispitivanje potreba

Za provođenje strategije rodno osviještene politike potrebno je početi od problema na određenoj razini - problema na razini lokalne zajednice, organizacije, ministarstva. Problem kojim se želimo baviti ili koji smatramo važnim za poboljšanje položaja žena i muškaraca treba uočiti i poznavati, odnosno da bi se uopće znalo da naše intervencije pridonose rodnoj ravnopravnosti potrebno je prikupiti sve informacije, analizirati ih i obrazložiti. Tako ćemo lakše lobirati i dobiti kako opravdanje i pristanak za provedbu tako i potrebna sredstva. Za planiranje programa, planova i politika potrebna je analiza iz rodne perspektive.

Na početku polazimo od toga što je predmet neke politike. Najprije je potrebno utvrditi cilj, te zatim kako ta politika utječe na žene i muškarce.

Što je uopće rodna analiza?

- to je dimenzija analize politike
- identificira na koji način konkretno javne politike utječu na žene i muškarce
- pokazuje da politike i njihove primjene ne mogu biti rodno neutralne u društvu u kojem postoje rodne razlike
- podržana je specifičnim analitičkim alatima

Rodna analiza se odnosi na raznolikost metoda koje se koriste da bi se razumjeli odnosi među spolovima, pristup sredstvima, njihove aktivnosti, te ograničenja s kojima se suočavaju u međusobnim odnosima. Rodna analiza nam pruža informacije koje polaze od toga da je rod i njegova veza s rasom, etnicitetom, kulturom, klasom, dobi, posebnim potrebama ili drugim statusom, važna za razumijevanje različitih oblika ponašanja i aktivnosti koje žene i muškarci imaju u ekonomskim, socijalnim i pravnim strukturama.

Rodna analiza je važan element socio-ekonomske analize i njen je cilj otkrivanje veza između roda/spola i problema koje treba riješiti. (CIDA, 2000., UNDP, 2001.). Sveobuhvatna socio-ekonomska analiza uzet će u obzir odnose među muškarcima i ženama, jer rod je faktor koji se ne smije zaobići u svim socijalnim i ekonomskim

odnosima. Analiza rodnih odnosa daje informaciju o različitim uvjetima s kojima se žene i muškarci susreću i s različitim posljedicama koje politike i programi imaju na njih. Analiza se bavi strukturalnim i socio-kulturnim faktorima koji utječu na aktivnosti, te pristup i kontrolu u projektima iz rodne perspektive. To su:

- demografski faktori, uključujući sastav domaćinstva i vodstvo;
- opći ekonomski uvjeti kao što su razina siromaštva, stopa inflacije, raspodjela prihoda, unutrašnji uvjeti trgovine i infrastruktura;
- kulturni i religijski faktori;
- razina obrazovanja i stope svakog spola u njima i
- politički, institucionalni i legalni faktori.

Na lokalnoj razini, rodna analiza osvjetljava različite uloge koje žene i muškarci, djevojčice i dječaci imaju u obitelji, zajednici, kao i u ekonomskim, pravnim i političkim strukturama. Rodna perspektiva se fokusira na razloge trenutne podjele odgovornosti i dobara i njihovog učinka na raspodjelu nagrada i poticaja.

Pitanja nejednakosti nisu odmah vidljiva pa i oni/e koji/e imaju iskustva u socijalno-ekonomskoj analizi često imaju teškoće uvidjeti koji su problemi važni za ostvarenje ravnopravnosti.

Što nam analiza govori?

Analiza nam može reći tko ima pristup, kontrolu i tko ima dobiti od projekata, politika i aktivnosti. Život muškaraca i žena pa tako i njihova iskustva, potrebe, problemi i prioriteta su različiti. Isto tako niti životi svih žena nisu isti - njihovi interesi i potrebe mogu biti određeni njihovim društvenim položajem kao i činjenicom da je netko žena ili muškarac. Rodna jednakost se zasniva na pretpostavci da prema ženama i muškarcima treba postupati na isti način. Ta pretpostavka ne uviđa da jednako postupanje neće dovesti do jednakih rezultata, zato što žene i muškarci imaju različita životna iskustva. Rodna ravnopravnost uzima u obzir životne razlike između žena i muškaraca i priznaje da različiti pristupi mogu biti potrebni da se dođe do rezultata koji su pravedni. Kao što i Rodin u knjizi *Jednakost muškarca i žene* (Rodin, 2003.) kaže da se zaboravlja da normativni koncept jednakosti održava i jača stvarnu nejednakost u društvu, te je stoga potrebno razlikovati dva različita koncepta jednakosti: jednakost kao normativni zahtjev pravnog poretka, te jednakost kao moralni zahtjev društva i regulatorni cilj.

OKVIR ANALIZE SPOLA

Postoji nekoliko analitičkih instrumenta "okvira" (gender analysis frameworks) za rodnu analizu. Oni su pomagala za provođenje rodne analize korak po korak, koja nam pomažu u propitivanju, analizi informacija i razvoju strategija kojima bi se povećalo sudjelovanje žena i muškaraca u programima i politikama.

Razvijeni su da bi se bavili različitim aspektima rodne jednakosti i zato su korisni za razne svrhe. Tako se neki koriste u urbanim područjima, dok su neki primjereniji za ruralna, neki se bave institucionalnim i organizacijskim promjenama, problemima siromašnih, humanitarnim problemima i situacijama katastrofa. Mnogi su razvijeni i korišteni prilikom rada u zemljama u razvoju ili tzv. zemljama trećeg svijeta.

Za ovu priliku smatralo smo da je važno predstaviti bar neke od tih okvira koji bi bili primjenjivi kod nas.

Čemu pridonosi dobro provedena analiza?

- **rodnoj osviještenosti - razumijevanju rodnih odnosa i njihovih implikacija za razvojne politike i primjene te politike**
- **analizi podjele rada - aktivnosti, pristup i kontrola**
- **daje pregled ženskih prioriteta: ograničavajuće i poticajne snage**
- **preporuke za ženske praktične potrebe i/ili strateške interese**

U analizi se bavimo slijedećim pitanjima:

- Što će se popraviti, a što će postati gore?
- Tko što radi? (Što muškarci i žene rade? Kada i gdje se odvijaju te aktivnosti?)
- Tko ima što? Tko treba što? (Tko ima pristup i kontrolu nad sredstvima i tko odlučuje?)
- Što bi se trebalo učiniti da se smanji ili ukine raskorak između toga što žene i muškarci trebaju? Što donosi promjena?

OKVIR CAROLINE MOSER

Moser dovodi u pitanje planiranje kao čisto tehnički proces te polazi od stava da je rodno planiranje za razliku od drugih vrsta planiranja "i tehničko i političko po svojoj prirodi", pretpostavlja konflikt u procesu planiranja, uključuje transformativne procese i planiranje vidi kao debatu (Moser, u March, Smyth and Mukhopadhyay, 2000.: 56⁴). "Cilj rodnog planiranja je emancipacija žena od njihove podređenosti i postizanje jednakosti, ravnopravnosti i osnaživanja. To će varirati u raznim kontekstima ovisno od stupnja u kojem su žene kao kategorija podređene u odnosu na muškarce kao kategoriju" (Moser, u March, Smyth and Mukhopadhyay, 2000.:55).

Koristi se šest alata na svim razinama planiranja - od projektnog do regionalnog planiranja.

ALAT 1: Identifikacija rodnih uloga (trostruka uloga)

Ovime se pojašnjava i čini vidljivom rodna podjela rada. Može se provesti tako da se pobroje sve aktivnosti koje obavljaju muškarci i žene (a može uključivati i djevojčice i dječake) u domaćinstvu. Ova trostruka uloga je posebno vidljiva kod siromašnih žena.

Produktivni rad (proizvodni)

Odnosi se na rad kojim se proizvode dobra i usluge za potrošnju u okviru kućanstva ili za dohodak i obavljaju ga i muškarci i žene. Ženski produktivni rad je često praćen i domaćinskim, te dužnostima brige za djecu, obično je manje vidljiv i manje vrednovan nego produktivni rad muškaraca

Reproduktivni rad

Uključuje podizanje i brigu o djeci i svim članovima/cama domaćinstva. Zadaci uključuju kuhanje, pranje odjeće, čišćenje, donošenje vode i goriva, brigu za bolesne i stare. Žene i djevojke su većinom odgovorne za ovaj rad koji je uglavnom neplaćen.

Uloge i rad u zajednici

Te uloge uključuju održavanje i pružanje resursa koje obično koriste svi, kao što je voda, briga o zdravlju,

obrazovanju. Ovi zadaci se poduzimaju kao produžetak reproduktivne uloge, također su neplaćeni i obavljaju se za vrijeme slobodnog vremena.

Nasuprot tome, muškarci su uključeni u politiku na razini zajednice. Taj rad može biti plaćen ili neplaćen, ali može povećavati status muškarca u zajednici.

⁴ Caroline Moser je razvila ovu metodu na Development Planning Unit, University of London, u ranim osamdesetim.

ALAT 2: Rodno ispitivanje potreba⁵

Zbog svojih trostrukih uloga i podređene uloge u društvu žene kao skupina imaju posebne potrebe koje su različite od potreba muškaraca kao skupine. Slično kao kod koncepta praktičnih i strateških rodnih interesa, Moser razlikuje dvije vrste potreba: praktične i strateške potrebe.

Praktične rodne potrebe (interesi) često su vezane uz uvjete života, ali nisu usmjerene na mijenjanje podređenog položaja žena. Čak mogu ojačati postojeću podjelu rada po spolu. One predstavljaju potrebe svih članova/ica domaćinstva, ali ih žene navode kao svoje potrebe jer su upravo žene te koje uglavnom imaju odgovornost za zadovoljavanje praktičnih potreba.

Kao praktične potrebe često se navode:

- potrebe za zdravstvenom njegom,
- podjelom hrane,
- mogućnostima zarade prihoda za kućanstvo,
- osiguranje stanovanja i osnovnih usluga,
- briga za djecu.

Strateške rodne potrebe (interesi) su one koje su žene same identificirale kao potrebe, a nastale su zbog njihove podređene uloge u društvu i ovise o društvenom i geografskom kontekstu. One se odnose na probleme moći i kontrole, te iskorištavanja u uvjetima rodne

podjele rada i mogu uključivati probleme kao što su: zakonski okvir, obiteljsko nasilje, jednake plaće i žensku kontrolu nad vlastitim tijelom.

Akcije kojima se zadovoljavaju strateške potrebe usmjerene su na uklanjanje:

- institucionalnih oblika diskriminacije kao što su zakoni i pravni sustav,
- preispitivanje rodne podjele rada,
- uklanjanje i podjela tereta kućanskog rada i brige o djeci,
- obrazovanje,
- pružanje usluga vezano za reproduktivno zdravlje,
- mjere protiv nasilja.

I praktične i strateške potrebe ne trebamo razmatrati kao isključivo odvojene već kao kontinuum na kojem će praktične potrebe poslužiti za bavljenje strateškim potrebama u dugoročnom razdoblju.

ALAT 3: Kontrola sredstava i moć donošenja odluka unutar domaćinstva (podjela resursa i moć donošenja odluka unutar domaćinstva)

Odgovara na pitanje tko ima kontrolu nad sredstvima unutar kućanstva, tko donosi odluke i kakve su odluke. Povezuje se podjela sredstava unutar kućanstva s procesima pregovaranja koji utječu na raspodjelu.

⁵ Ovaj alat Caroline Moser je razvila na osnovu koncepta rodnih interesa Maxine Molyneux.

ALAT 4: Usaglašavanje uloga

Odnosi se na usklađivanje trostrukih uloga: produktivne, reproduktivne i uloga u zajednici. Propituje koliko će i hoće li planirana intervencija pridonijeti povećanju tereta u nekoj od uloga u kojima žene obično nastoje održati ravnotežu. Svako upletanje s novim planom, projektom ili mjerama može ženinu ulogu opteretiti u nekom od područja i zahtijevati od nje provođenje više vremena u obavljanju. Tako se npr. zbog tranzicijskih procesa koji se odvijaju u bivšim socijalističkim zemljama, ali i zbog ograničavanja uloge države u mnogim kapitalističkim evropskim zemljama, mnoge uloge koje su prije obavljale državne institucije premještaju na leđa žena. Od njih se očekuje da ih preuzmu i uz to još i obavljaju besplatno.

ALAT 5: Razlikovanje različitih ciljeva intervencije (WID/GAD⁶ matrica)

Ovo je okvir za identifikaciju i vrednovanje pristupa koji se mogu koristiti u rješavanju trostruke uloge, praktičnih i strateških potreba. Postoji pet različitih pristupa koji su dominirali razvojnim planiranjem u posljednja četiri desetljeća, a neki su se pojavili istovremeno.

Pristup u kojem je fokus na:

Dobrobit - Postoji od 1950-tih i koristio se uglavnom do 1970-tih godina. Priznaje ženski doprinos uglavnom u reproduktivnoj sferi i vidi žene kao pasivne primateljice intervencija, usmjeren je prema praktičnim potrebama i njihovim ulogama majke. Primjenjuje se "odozgo" i ne propituje postojeći podređeni status žena.

Jednakost - Korišten je naširoko za vrijeme UN-ove dekade žena, 1976.-1985., cilj mu je promicanje jednakosti žena koje vidi kao aktivne sudionice u razvoju. Prepoznaje trostruku ulogu i usmjeren je prema strateškim potrebama žena kroz državnu direktnu intervenciju, dajući ženama političku i ekonomsku samostalnost.

Anti-siromaštvo - ovo je manje radikalna adaptacija prethodnog pristupa. Fokus je na tome da se žene izvuče iz siromaštva tako da se poveća njihova

produktivnost. Siromaštvo je shvaćeno kao problem nerazvijenosti, a ne podređenosti. Priznaje produktivnu ulogu žena i obraća se njihovim praktičnim potrebama da zarade dohodak, posebno u malim, dohodovnim projektima.

Učinkovitost - Posebno se koristio nakon krize vezano za zaduživanje (takozvanog trećeg svijeta) 1980-tih godina. Koristi ekonomski doprinos žena, usmjeren je prema praktičnim potrebama prepoznajući sve tri uloge. Bazira na pretpostavci da je žensko vrijeme beskonačno elastično i od žena se očekuje da nadomještaju pad dostupnosti usluga produžujući vlastiti radni dan. Često krivo asocira žensku "participaciju" i rodnu jednakost.

Oснаživanje - To je relativno najnoviji pristup, formuliran od samih žena (posebno žena s takozvanog "juga"). Cilj mu je osnaživanje žena kroz podršku vlastitih inicijativa. Priznaje da su ženska iskustva vrlo različita, uzrokovana klasom, rasom i dobi, te da su akcije potrebne na različitim razinama da bi se radilo na različitim aspektima ženske potlačenosti. Ženska potlačenost je shvaćena ne samo kao rezultat muške opresije već i kao posljedica kolonijalnog i neo-kolonijalnog iskorištavanja. Priznaje trostruke uloge i strateške potrebe kroz mobiliziranje žena u vlastitim inicijativama i grupama.

⁶ Objasnjenje u prethodnom tekstu S. Cesar "Rodno osviještena politika - osnovni pojmovi"

ALAT 6: Uključivanje žena, organizacija koje se bave pitanjima roda i spola i planera u planiranje

Cilj je osigurati da su i praktične i strateške potrebe uključene i identificirane od strane žena, tako da su pojedinke/ci i organizacije uključene ne samo u analizu već i u određivanje ciljeva intervencije i provedbu.

Na kraju, ovdje je potrebno reći da ova metoda ima neke prednosti ali i nedostatke koje su se pokazale njenim korištenjem.

Prednosti

- Dobro je što se može koristiti na svim razinama planiranja, od regionalnog do projektnog, a koristi se i na treninzima za osvještavanje položaja žena i njihove podređenosti, posebno vezano za opterećenost poslom.
- Jednostavna je i lako se koristi.
- Planiranje shvaća šire od samog tehničkog procesa; planiranje vidi kao transformativni proces.
- Uvođenje ženske podređenosti u proces planiranja predstavlja izazov za planere.
- Izazov je za nejednake odnose moći između muškaraca i žena i podržava osnaživanje žena, naglašavajući da sve što se radi za i u ime žena ne mora biti i za njihovu dobrobit.
- Koncept strateških i praktičnih potreba pokazao se koristan u procjeni utjecaja raznih intervencija.

- Koncept trostrukih uloga žena otkriva i čini vidljivim dva područja ženskog rada.

Ograničenja i nedostaci

- Koncept trostrukih uloga ne zahvaća u potpunosti odnose moći između muškaraca i žena jer riječ uloge ima mnoga značenja u različitim kontekstima i one mogu biti shvaćene kao izabrane ili "prirodne".
- Isto tako rad i uloge u jednom području često se odvijaju i u drugom, a ne može ih se striktno odvojiti (npr. briga o djeci je i reproduktivni rad, ali može biti dio rada u zajednici kad žene organiziraju čuvanje djece ili dio produktivnog rada kad ga organizira država kroz sistem vrtića).
- Govori se o tome što muškarci i žene rade, ali nedostaje razmatranje njihovih odnosa, koji su povezani s odnosima moći i donošenjem odluka.
- Podjela na strateške i praktične potrebe je umjetna jer postoji kontinuum potreba te sve intervencije utječu i na položaj žena.
- Neki/e vjeruju da se previše naglašava uloga žena i da se govori samo o njima, dok su muškarci ne spominju, dok drugi/e smatraju da je to upravo dobro jer su žene te koje su podređene.
- Uključenje potreba muškaraca, smatraju neki/e, pomoglo bi razumijevanju načina rada s muškarcima i razumijevanju motiva zašto i kako se oni opiru osnaživanju žena.
- Ne prate se promjene tijekom vremena.

OKVIR DRUŠTVENIH ODNOSA

Okvir društvenih odnosa je metoda koju je razvila Naila Kabeer⁷, u suradnji s planerima, aktivisticama, pripadnicima/cama akademske zajednice, a koriste ga uglavnom vladini odjeli i nevladine organizacije. To je metoda kojom se analiziraju postojeće nejednakosti između muškaraca i žena u podjeli resursa, odgovornosti i moći za stvaranje politika i programa koji će omogućiti ženama da budu aktivne u vlastitom razvitku (March, Smyth and Mukhopadhyay, 2002., 102).

Ovaj okvir koristi koncepte (a ne alate) u kojima se usredotočuje na odnose između ljudi, te na njihove odnose prema resursima i aktivnostima koji se provode kroz državu ili tržište.

Ključni elementi su:

1. cilj razvoja kao povećanja dobrobiti ljudi
2. koncept društvenih odnosa
3. institucionalna analiza

⁷ N.Kabeer, Institute for Development Studies, Sussex University, UK. u svom djelu Reversed Realities : Gender Hierarchies in Development Thought, 1994.

Koncept 1. Razvoj kao povećanje dobrobiti ljudi

Ovdje se ne radi samo o ekonomskom rastu ili poboljšanoj produktivnosti. Glavni elementi dobrobiti ljudi su preživljavanje, sigurnost i autonomija.

Koncept 2. Društveni odnosi

Društveni odnosi shvaćeni su kao način na koji se različite grupe ljudi nalaze u odnosu prema resursima kako materijalnim, tako i nematerijalnim (razne društvene veze kao prijateljstva, obitelj i sl.). Oni određuju uloge, odgovornosti i zahtjeve, kao i prava i kontrolu koju imamo u vlastitom životu i životu drugih ljudi. Društveni odnosi uključuju odnose među spolovima, klasi, etnicitetu, rasi. Oni su promjenljivi i pod utjecajem promjena na makro razini.

Koncept 3. Institucionalna analiza

Institucija je ovdje definirana kao skup pravila za postizanje određenih društvenih i ekonomskih ciljeva. Institucije stvaraju i održavaju društvene razlike i nejednakosti budući da proizvode i utječu na društvene odnose. Organizacije su definirane kao posebni strukturalni oblici institucija. Zato rodna analiza zahtijeva da analiziramo kako institucije stvaraju i održavaju nejednakosti.

Kabeer identificira četiri ključne institucije (za analitičke svrhe): državu, tržište, zajednicu i obitelj/srodnike.

Primjer: Koncept 3. - Institucionalna analiza (preuzeto iz March, Smyth, Mukhopadhyay, 2000: 104).

Ključna mjesta institucija	Organizacijski oblik
Država	sudstvo, vojska, administrativne organizacije
Tržište	poduzeća, financijske korporacije, multinacionalne itd.
Zajednica	seoska vijeća, dobrovoljne asocijacije, neformalne mreže, odnosi pokrovitelj - klijent, nevladine organizacije
Obitelj/srodnici	domaćinstvo, proširene obitelji, srodničke grupacije

Ovaj okvir društvenih odnosa upravo izaziva dva mita o institucijama - da su institucije ideološki neutralne te da su one posebni entiteti koji djeluju neovisno, te promjena u jednoj neće imati utjecaja na drugu. Institucije imaju svoju službenu ideologiju koja utječe na njihovo planiranje, a ta se ideologija zasniva na četiri pretpostavke:

- država djeluje prema nacionalnim interesima;
- tržište djeluje na načelu povećanja profita;
- zajednica ima za cilj provođenje usluga;
- obitelj/srodnici djeluju zbog altruizma koji je kooperativan i nekonfliktnan.

Kabeer smatra, da bi shvatili da institucije proizvode i održavaju nejednakosti, moramo poći iza te "službene" ideologije neutralnosti i neovisnosti. Upravo, obrnuto svaka promjena na području tržišta ili države utječe na promjenu u obiteljskim odnosima. Isto tako, ako neka nevladina organizacija planira aktivnosti ona mora znati kakva je politika države o nekom problemu ili području.

Isto tako mora se imati na umu da se institucije mogu mijenjati i to se stalno događa kroz procese pregovaranja i dogovaranja, te postoje elementi društvenih odnosa koji su zajednički većini institucija, a to su pravila, aktivnosti, resursi, ljudi i moć.

Postoji pet aspekata društvenih odnosa vezano uz institucije:

1. Pravila - kako se radi?

Ona mogu biti službena i napisana, a mogu biti i neslužbena i izražena kroz vrijednosti, zakone, običaje, tradiciju. Odgovora na pitanja: što se radi, kako se radi, tko će to napraviti, tko će imati koristi od toga?

2. Aktivnosti - što se radi?

Aktivnosti mogu biti produktivne, distributivne ili regulativne. Odgovara na pitanja: Tko što radi, tko što dobiva i tko što zahtjeva?

3. Resursi/dobra - Što je upotrijebljeno, a što proizvedeno?

Resursi mogu biti: ljudski (rad, obrazovanje), materijalni (zemlja, hrana) ili nematerijalni (informacije).

4. Ljudi: Tko je uključen, a tko isključen? Tko što radi?

Ovo područje odražava razne razlike: klasne, rasne, rodne i druge društvene nejednakosti. Tko je uključen u hijerarhiji i na kojem mjestu? Kome su dane određene zadaće, resursi i odgovornosti?

5. Moć: tko odlučuje i čiji su interesi?

Odnosi moći i kontrole su ključna dimenzija institucija. Neki pojedinci imaju više moći nego drugi te mogu utjecati da se neke promjene ne uvode ili nastoje štiti svoju poziciju i interese.

Koncept 4. Institucionalne rodne politike

S obzirom na način na koji se odnose prema rodnim pitanjima dijele se na tri kategorije:

Rodno-slijepe politike: Ne poznaju razlike među spolovima te su naklonjene postojećim odnosima i isključuju žene.

Rodno osjetljive politike: Priznaju da i žene i muškarci sudjeluju u procesu razvoja, te da su na različite načine u tome onemogućeni. Mogu imati različite, a ponekad i konfliktne potrebe i prioritete. Možemo ih podijeliti u dvije kategorije:

- **Rodno-neutralne:** Ne bave se postojećim rodnim odnosima. Koriste znanje o razlikama između muškaraca i žena da bi se bavili praktičnim potrebama žena i muškaraca.
- **Rodno-specifične:** Ne bave se postojećom podjelom resursa i odgovornosti. Koriste znanje o rodnim razlikama u rješavanju praktičnih potreba bilo muškaraca ili žena.

Rodno-redistributivne politike: Cilj im je transformacija postojeće podjele resursa i odgovornosti da bi se stvorili ravnopravniji odnosi između žena i muškaraca. Mogu se fokusirati na muškarce i žene ili jednu skupinu. Bave se uglavnom strateškim rodnim interesima, ali mogu se baviti i praktičnim ukoliko oni imaju transformativni potencijal.

Koncept 5. Očiti, skriveni i strukturalni uzroci

Da bi planirali neku intervenciju potrebno je vidjeti koju su to očigledni i skriveni faktori koji utječu na probleme, te kako utječu na one koji su u taj proces uključeni.

Prednosti ovog okvira

- koristan za mnoge svrhe i na mnogim razinama
- daje cjelokupnu analizu i kontekst siromaštva,
- nudi analizu međusobnog funkcioniranja institucija, te tako daje uvid u korijene siromaštva, nedostatka moći, podređenosti žena,
- naglašava odnose između spolova i njihove različite interese.

Nedostaci i ograničenja

- naglasak je na strukturi a ne na djelovanju, pa se stječe dojam da je promjena nemoguća,
- ovaj okvir može izgledati kompliciran i zahtjevan, teško ga se može koristiti ako se ne poznaje dobro situacija i ako nemamo dovoljno informacija,
- rodne nejednakosti mogu se "izgubiti" u drugim nejednakostima (nastalim zbog klase, rase) i time zanemariti.

LITERATURA:

Beijing Platform for Action, 1995., Peking

CIDA, What is Gender Analysis, www.acdi-cida.gc.ca/cida, 20.1.2005.

The Global Development Research Center, Why Gender Analysis, www.gdrc.org/gender/framework/why.html, 21.1.2005.

Dokmanović, M. (2002.): Rodna ravnopravnost i javna politika, Ženski centar za demokratiju i ljudska prava - Subotica, Subotica

March C., Smyth I., Mukhopadhyay M. (2000.) A Guide to Gender-Analysis Frameworks, Oxfam, Oxford

Ministry of Women's Affairs New Zealand, What is Gender Analysis, www.mwa.govt.nz/pub/gender/whatisga.html, 20.1.2005.

Rodin S. (2003.) Jednakost muškarca i žene - Pravo i politika u EU i Hrvatskoj, IMO-Institut za međunarodne odnose, Zagreb

UNDP, Gender Mainstreaming Learning Manual & Information Pack
<http://www.undp.org/gender/mainstreaming1.doc>, 12.12.2004.

UNDP, Gender Analysis Learning Manual & Information Pack, UNDP
<http://www.undp.org/gender/genderanalysis.doc>, 10.12.2004.

VJEŽBA:

Analiza radnog vremena

Cilj: Osvijestiti koliko vremena trošimo na pojedinu aktivnost i vidjeti koje su to aktivnosti, te otpada li veći dio na plaćeni ili neplaćeni rad. Ako se radi u mješovitoj grupi, mogu se usporediti i analizirati razlike koje se pojave između muškaraca i žena. Može se koristiti i koncept trostrukih uloga te vidjeti koja aktivnost spada u proizvodne, reproduktivne, a koja u aktivnosti u zajednici.

Trajanje: 50 min.

Materijal: Papir A4 s tablicom koja se može unaprijed nacrtati.

Upute: Objasniti cilj vježbe te podijeliti papire A4 s pripremljenom tablicom svakom sudioniku/ci. Svatko najprije za sebe ispuni tablicu u roku od 15 minuta, te se zatim u parovima razmijene iskustva u slijedećih 15 minuta. Odgovara se na pitanja:

- Je li nas nešto iznenadilo ili smo očekivali/le ovakav raspored?
- Otpada li više aktivnosti na produktivni (plaćeni) ili reproduktivni (neplaćeni) rad?
- Tko obavlja reproduktivni rad, da li sami ili uz nečiju pomoć i je li ona plaćena?

U velikoj grupi zajedno prodiskutiramo što smo dobili/le, kakvi su rezultati, koliko sati radimo, te ima li razlika u rezultatima između žena i muškaraca.

Moj 24-satni radni dan (primjer)

Vrijeme (sati)	Opis aktivnosti	Plaćeno	Neplaćeno
6 - 7	ustajanje, umivanje, oblačenje		✓
7 - 7.30	pripremanje doručka		✓
...			

06/09

RODNA ANALIZA PRORAČUNA



GORDANA
ČORIĆ

Rodna analiza proračuna- što je to?

Rodno osjetljivi proračun je onaj proračun koji daje pozitivan odgovor na jednostavno pitanje - jesu li potrebe i interesi žena uključeni u njega. On ukazuje na različitost potreba, povlastica, prava i obveza koje žene i muškarci imaju u društvu u vezi s proizvodnjom dobara, usluga, te uključenošću u mobiliziranje i raspodjelu raspoloživih resursa. To je alat za analizu kojim se raščlanjuje nacionalni proračun i analiziraju učinci politike prihoda i rashoda, posebice s naglaskom na segment siromašnih žena. Prije svega, rodno osjetljivi proračun NIJE zasebni proračun za žene ili za muškarce.

Za davanje rodne dimenzije proračunu, potrebno je na svim razinama izrade proračuna, kako lokalnih, tako i nacionalnih, voditi računa o rodnim specifičnostima i trendovima. Puno ga je lakše raditi ukoliko su žene aktivno uključene i sudjeluju kao jedan od dionika⁸ u tom procesu.

Rodno osjetljivim proračunom se potrošnja i prihodi vlade promatraju i procjenjuju iz rodne perspektive, dok se istovremeno promiče i učinkovita upotreba raspoloživih resursa, s ciljem postizanja rodne ravnopravnosti i razvoja ljudskih potencijala. Cilj rodne analize proračuna nije povećanje proračuna ili iznosa za pojedine njegove stavke, nego njegove kvalitativne promjene, te postavljanje novih i pravednijih prioriteta, kao i promjene programa unutar različitih sektora.

KORISTI OD RODNE ANALIZE PRORAČUNA

Za vladu

Rodna analiza proračuna je jedan od najučinkovitijih načina na koji vlade mogu pokazati svoju rodnu osjetljivost, te odlučnost u primjeni relevantnih preporuka i planova aktivnosti na koje su se međunarodno obvezale. Ukazivanjem na rezultate i utjecaj nacionalne potrošnje, u mogućnosti su pokazati i napredak u vezi s nastojanjima za postizanje rodne ravnopravnosti. Na ovaj se način izbjegava postojanje nesklada između nacionalne politike o unapređenju položaja žena i doznačenog proračuna. Također, tako se jednostavno mogu izbjeći i promašaji izazvani nerazumijevanjem ili podcjenjivanjem rodne dimenzije u odnosu na javne prihode i troškove⁹. Rodna analiza proračuna doprinosi uravnoteženosti i održivosti razvojnih ciljeva, te poboljšava razinu učinkovitosti politike.

⁸ Dionici (*stakeholders*) su svi pojedinci/ke, organizacije, institucije koji/e mogu utjecati na projekt ili pak aktivnosti projekta mogu utjecati na njih, kako pozitivno, tako i negativno.

⁹ Npr. Koliko bi novih radnih mjesta bilo otvoreno da su poduzetnice imale bolji pristup programima podrške (i kreditima)?

Za žene i ženske udruge

Rodna analiza proračuna prepoznaje, poboljšava i vrednuje važan doprinos i ulogu žena u područjima privatne, reproduktivne ili obiteljske skrbi (koje su uglavnom nevidljive i podcijenjene!), budući da popravljaju propuste nastale kao rezultat određenih makroekonomskih izbora koji su doveli do “rezanja” zdravstvene, socijalne i obrazovne potrošnje. Ona osnažuje i potiče žensko liderstvo u javnim i praktičnim sferama politike, gospodarstva i društva (kao što su parlament, vlada, poslovni sektor, mediji, kultura, vjerske institucije, sindikati, te institucije civilnog društva).

Rodna analiza proračuna prepoznaje i uzima u obzir potrebe najsiromašnijih i najnemoćnijih. Osigurava postojanje i provođenje političke volje izgradnjom jakih koalicija između ženskih organizacija koje se ne ograničavaju na zaštitne političke intervencije ili nečiju dobrohotnost.

KLJUČNE ODREDNICE RODNO OSJETLJIVIH PRORAČUNSKIH INICIJATIVA

Za uspješnu realizaciju rodno osjetljivih proračunskih inicijativa važno je znati kako su nastale, na kojim područjima djeluju, kako će biti predstavljene i dokumentirane, te koga su sve “pokrenule”. Slijedi kratki pregled po navedenim točkama:

1. Polazna točka (*tj. koji dionik je inicirao rodno osviješteni proračun*):
 - a. nevladina udruga,
 - b. vlada ili
 - c. određeni odbor (tijelo) u vladi.
2. Područje djelovanja (*kako geografski, tako i sadržajno*)
 - a. na nacionalnoj, državnoj, regionalnoj ili lokalnoj razini,
 - b. u vezi s potrošnjom ili prihodima,
 - c. u vezi sa svim ili samo odabranim dijelovima javne potrošnje i/ili prihoda.
3. Način izvještavanja (*tj. u kom će ga obliku javnost dobiti na korištenje*)
 - a. rodno osjetljivi proračun pripremljen kao odvojeni dokument,
 - b. ugrađen u postojeće javne dokumente,

4. Politička dinamika (*širina dosega, te razine uključenosti relevantnih čimbenika*)
 - a. tko je sve uključen u rodno osjetljivu proračunsku inicijativu?
 - b. tko ju koristi?
 - c. tko ju financira?
 - d. tko ima odgovornost provođenja i moć mijenjanja?
 - e. tko pruža otpor?
 - f. kakva je uloga razvojnih agencija?

Rodno osjetljive proračunske inicijative mogu poteci od strane vlade¹⁰, nevladinih udruga¹¹, ali i kao zajednička inicijativa¹².

¹⁰ 1985. godine je australska vlada povelu Australsku žensku proračunsku inicijativu, dok je Ured za položaj žena igrao ključnu ulogu koordinirajući aktivnosti između Ministarstva financija, ekonomskog planiranja, te ostalih ministarstva ključnih za javnu potrošnju, kao i olakšavajući dijalog s predstavnicima civilnog društva.

¹¹ primjeri Velike Britanije, Švicarske, Kanade, Tanzanije i Zimbabwe-a

¹² 1995. godine je, kao zajednička inicijativa predstavnicima parlamenta i nevladinih organizacija započela Južnoafrička ženska proračunska inicijativa, koja se na početku bavila nacionalnim proračunom (u svim nacionalnim ministarstvima), ali je provodila i studije o lokalnim proračunskim sredstvima.

KATEGORIJE JAVNE POTROŠNJE

Općenito, kategorije javne potrošnje s aspekta rodne analize proračuna, možemo podijeliti na sljedeće:

1. Potrošnja usmjerena na ispunjavanje potreba određenih grupa muškaraca ili žena (dječaka ili djevojčica)

Na primjer: programi zaštite ili prevencije zdravlja žena, savjetovališta u vezi s problemima nasilja u obitelji, posebni programi za žene s malom djecom, posebni edukativni programi za djevojke itd.

2. Troškovi promicanja jednakih mogućnosti u okviru javnog sektora

Na primjer: troškovi edukacije o jednakim mogućnostima zaposlenika/ca vladinih tijela i institucija, programa za najniže rangirane djelatnice, informiranja o plaćenom roditeljskom dopustu, mogućnostima koje se zaposlenicima/cama pružaju u vezi s brigom o djeci u vrtićima i jaslicama, itd.

3. Troškovi proračuna za uvođenje rodne dimenzije u sve pore društvenog života i djelovanja koji, u načelu, proizvode dobra ili usluge dostupne cijelom društvu (s naglaskom na njihov rodni aspekt)

Na primjer: pokazuje li cjeloviti proračun za obrazovanje želju nadležnog ministarstva za postizanjem pune rodne ravnopravnosti? Tko pohađa programe za opismenjavanje koje vlada provodi? Tko ima koristi od podrške poljoprivredi koja se daje iz proračuna za poljoprivredu i tko prima poljoprivredne subvencije? Tko su korisnici osnovne zdravstvene zaštite?

Prema dostupnim pokazateljima, najveća je potrošnja u sklopu treće kategorije. Međutim, to je u stanovitom neskladu sa čestom spremnošću političara i javnih osoba za priznavanjem rodne prirode ciljanih programa za žene. Naime, unatoč toj "isturenosti" u javnim nastupima, prve su dvije kategorije puno manje i puno kraće zastupljene u ukupnom proračunu, pa se stoga kao izazov postavlja potreba primjene rodno osjetljive analize na treću kategoriju, u kojoj postoje sektorski proračuni. Usmjerenost na financiranje programa koji su isključivo ili uglavnom namijenjeni ženama, nije dovoljna iz jednostavnog razloga što većina javne potrošnje nije rodno određena, kao što nisu niti metode prikupljanja proračunskih prihoda. Različiti društveni i ekonomski položaj žena i muškaraca znači da državni proračuni imaju različite utjecaje na njih.

SREDSTVA (ALATI) ZA RODNO OSJETLJIVE PRORAČUNE

U nastavku je pregled nekolicine alata kojima se može provoditi analiza rodne osjetljivosti proračuna:

1. Rodno osviještena procjena politike javne potrošnje po sektorima;
2. Rodna raščlamba procjene pružanja javnih usluga te proračunskih prioriteta iz perspektive korisnika/ca;
3. Rodna raščlamba dosega korisnosti javne potrošnje;
4. Rodna analiza utjecaja proračuna na korištenje vremena;
5. Rodno osviješteni srednjoročni gospodarski okviri;
6. Rodno osviještene proračunske objave i izvještaji o potrošnji.

Upotreba svakog od ovih alata doprinosi postizanju određenih ciljeva, za koje je potrebno poduzeti stanovite korake. Slijedi detaljniji pregled svakog od predstavljenih alata:

1. Rodno osviještena procjena politike javne potrošnje po sektorima - procjena politike na temelju koje se odvija doznačavanje sredstava unutar proračuna, a s ciljem utvrđivanja njezinog vjerojatnog utjecaja na muškarce i žene.

Primjena ovog alata se najjednostavnije provodi provjerom rodne perspektive politike i pruženih javnih usluga i to postavljanjem pitanja: "Hoće li se

resursi koje promatrana politika ima na raspolaganju smanjiti, povećati ili se neće uopće baviti rodnom neravnomjernošću?”

Procjenu rodne osviještenosti u sklopu određene politike javne potrošnje mogu provoditi kako vladine agencije, tako i organizacije civilnog društva, a vrlo je važno da tijekom te procjene počne otvoren proces konzultacija s ciljem uključivanja različitih dionika. Za otvorenost i učinkovitost procesa bitno je da:

- svako uključeno ministarstvo provede evaluaciju politike rodne osviještenosti planirane potrošnje, prije same izrade (a svakako prije usvajanja!) novog proračuna, korištenjem zajednički utvrđenih metoda;
- nevladine udruge i istraživačke organizacije obvezno provedu vanjsku, neovisnu evaluaciju o politici potrošnje.

Koraci za provođenje rodno osviještene procjene politike javne potrošnje po sektorima:

- izrada pregleda postojeće upotrebe instrumenta procjene politike javne potrošnje;
- prilagodba i modificiranje tih instrumenata kako bi mogli biti korišteni za istraživanja s dimenzijom rodne osviještenosti (rodna raščlamba podataka, prepoznavanje i priznavanje neplaćenog rada, itd.);
- identifikacija potrebe za određenim podacima i nedostatka tih podataka (ili vrsta podataka), te formuliranje odgovarajuće strategije za

prevladavanje tog problema (nesrazmjera između potreba i dostupnog ili postojećeg);

- provedba procjene politike;
- objava rezultata i njihova široka distribucija, s cijem poticanja javne debate o posljedicama;
- revidiranje podataka unutar odgovornih ministarstava, te odluka o provođenju odgovarajućih promjena.

2. Rodna raščlamba procjene pružanja javnih usluga, te proračunskih prioriteta iz perspektive korisnika/ca - cilj je prikupljanje i analiza mišljenja muškaraca i žena o tome koliko uspješno postojeći oblici pružanja javnih usluga ispunjavaju njihove potrebe, te kako se odgovarajući aktualni modeli javne potrošnje slažu s njihovim prioritetima.

Načini na koje se rodna raščlamba procjene pružanja javnih usluga, te proračunskih prioriteta, može provesti na uzorku korisnika/ca je: anketama i upitnicima, istraživanjem stavova, sudjelovanjem ispitanika/ca u procesima procjene (uključujući fokus grupe, grupne rasprave, promatranja ispitanika, polustrukturirane ili otvorene razgovore, bodovanje i rangiranje pojavnih oblika prema sklonostima ili prednostima, institucionalne dijagrame itd.). Također su korisne inicijative nadležnih ministarstava ili tijela u sklopu kojih organiziraju javna izlaganja o proračunu i osiguraju dolazak korisnika/ca, koji tako imaju priliku

postaviti pitanja u vezi s prioritetima javne potrošnje iz rodne perspektive.

Dok su ankete (upitnici) i procjena stavova kvantitativni instrumenti koji su i statistički reprezentativni (relevantni), ostali alati su kvalitativnog karaktera. Stoga kombinacija dva ili više alata može pomoći pri dobivanju vrijedne i zaokružene informacije o rodno razvrstanim (raščlanjenim) podacima bitnim za procjenu pružanja javnih usluga. Jasno, upotreba ovih metoda zahtijeva stanovitu razinu posjedovanja specijaliziranih informacija koje su u većini zemalja dostupne putem javnih ili privatnih istraživačkih organizacija.

Koraci za primjenu rodne raščlambe procjene javnih usluga:

- izrada pregleda postojeće upotrebe instrumenta za rodnu raščlambu procjene pružanja javnih usluga;
- prilagodba i modificiranje tih instrumenata, te njihovo korištenje za prikupljanje i analizu rodno raščlanjenog pregleda, stvaranje procesa u kome će žene moći slobodno izraziti svoja mišljenja, te identificirati različite potrebe i prioritete muškaraca i žena;
- analiza podataka s ciljem dobivanja odvojenih procjena iz ženske i muške perspektive, daljeg razvrstavanja prema klasi, regiji i etničkom podrijetlu;

- revidiranje dobivenog unutar odgovornih ministarstva, te donošenje odluke o provođenju odgovarajućih promjena;
- objava rezultata i njihova široka distribucija, s cijem poticanja javne rasprave o posljedicama.

3. Rodna raščlamba dosega korisnosti javne potrošnje, čiji je cilj analiza dometa ili razine do koje muškarci i žene, djevojčice i dječaci imaju koristi od potrošnje namijenjene javno dostupnim uslugama.

Radi se o kvantitativnom alatu koji je koristan za procjenu rodne raspodjele javne potrošnje. Jednostavnom usporedbom raspodjele potrošnje između segmenata (žena i muškaraca, odnosno, djevojaka i dječaka), vrlo lako može se dati uvid u to koliko zapravo ta potrošnja uvažava rodnu dimenziju. Najčešći korisnici ovog instrumenta su ministarstva financija ili ona ministarstva koja su zadužena za pružanje javnih usluga. Potrebni podaci uključuju podatke o javnoj potrošnji, te korištenju pruženih usluga. Izračun se radi unutar vlade ili ga se može povjeriti neovisnim istraživačima/cama ili agencijama.

Koraci za primjenu rodne raščlambe dosega korisnosti javne potrošnje:

- izrada pregleda postojeće upotrebe instrumenta za procjenu dosega korisnosti unutar zemlje;
- prikupljanje konzistentnih podataka iz različitih izvora, mjerenjem dosega koristi prema rodnoj pripadnosti;

- mjerenje iznosa javne potrošnje u vezi s određenom uslugom, što može biti otežano usljed razlika u podacima koji posjeduju različiti izvori; podaci o korištenju usluga se mogu dobiti od nadležnih ministarstva ili popisa kućanstava;
- ispitivanje i provjera relevantnih podataka; ukoliko nisu dostupni, potrebno je omogućiti uvjete i proceduru za njihovo prikupljanje;
- izračunavanje i razvrstavanje dostupnosti usluga prema rodnoj pripadnosti;
- revidiranje dobivenog unutar odgovornih ministarstva, te donošenje odluke o provođenju odgovarajućih promjena;
- objava rezultata i njihova široka distribucija, s cijem poticanja javne rasprave o posljedicama.

4. Rodna analiza utjecaja proračuna na korištenje vremena - pokušava identificirati odnose između nacionalnog proračuna te proračuna kućanstava (s naglaskom na upotrebu vremena), s ciljem iznošenja na vidjelo makroekonomskih implikacija neplaćenog rada u društvenoj reprodukciji.

Ukratko, to predstavlja vrijeme posvećeno brizi za obitelj i članove zajednice, za bolesne, pribavljanju goriva/grijanja i vode, kuhanju, čišćenju, podučavanju djece, i slično.

Problem je što su proizvodne aktivnosti žena u velikom broju slučajeva vezane za poljoprivrednu proizvodnju

za potrebe vlastitog kućanstva, obiteljska poduzeća ili obrte, te kućanske poslove koji ostaju potpuno nevidljivi kako u radnim, tako i u nacionalnim statistikama! Iako ovi "nevidljivi" poslovi predstavljaju ekonomski neophodne poslove, često komplementare s poslovima koje obavljaju muškarci, oni ipak nisu vrednovani, a ni nagrađeni.

Kada bi se, kojim slučajem, neplaćeni, "nevidljivi" rad žena u potpunosti uzeo u obzir pri izradi radnih statistika, razina ekonomske aktivnosti bi se značajno povećala (za 10 - 20 %)¹³.

Uvrštavanje neplaćenog ženskog rada u nacionalne bilance, između ostalog, doprinijelo bi i provođenju točnije analize:

- nejednakosti u raspodjeli dokolice i kućanskog posla;
- promjena produktivnosti u okviru neplaćenog rada (proizvodnje);
- promjena i trendova u kućanskim poslovima i brizi o obitelji kao rezultat promjena u prihodima kućanstva i statusa zaposlenosti njegovih članova/ica;
- točke u kojoj se mogu izbjeći nerealne pretpostavke u rastu bruto društvenog proizvoda (npr. prelaskom rada iz kućanstva na tržište).

¹³ Podatak UNDP-a iz 1995. godine sugerira da bi na globalnoj razini vrijednost neplaćenog rada žena mogla iznositi oko \$11 bilijuna (u usporedbi s globalnim BDP od oko \$23 bilijuna!).

Koraci za primjenu rodne analize utjecaja proračuna na korištenje vremena:

- identifikacija dostupnih podataka o korištenju vremena na razini cijele zemlje; ukoliko je potrebno, treba započeti s redovitim prikupljanjem podataka o korištenju vremena;
- razvoj svijesti o načinima upotrebe takvih podataka pri analizi politike;
- poticanje relevantnih ministarstava na objavljivanje analize utjecanja njihove potrošnje na korištenje raspoloživog vremena po kućanstvima;
- objavljivanje podataka o korištenju vremena, te neplaćenom proizvodnom radu u kućanstvima;
- omogućavanje javne diskusije o značaju tih informacija za politiku;
- revidiranje politike i razmatranje mogućnosti provođenja odgovarajućih promjena.

5. Rodno osviješteni srednjoročni gospodarski okviri

- cilj im je stvaranje kratkoročnih okvira za ostvarenje makroekonomskih ciljeva gospodarske politike, koji će uvažavati i demonstrirati svijest o postojanju različitih uloga žena i muškaraca u gospodarskim aktivnostima.

Različiti ekonomski modeli koji služe za definiranje okvira za srednjoročnu makroekonomsku politiku uglavnom isključuju rodnu perspektivu. Stoga su neke nove inicijative počele s primjenom različitih pristupa koji uključuju i rodnu komponentu u srednjoročne okvire ekonomske politike. To su:

- raščlamba varijabli u postojećim modelima iz rodne perspektive gdje god je to moguće;
- stvaranje novih modela s ciljem spajanja tradicionalnog makroekonomskog sustava, te poznavanja rodni odnosa (baziranih na projekcijama o rodni razlikama iz dostupnih podataka o neplaćenim prihodima od rada u kućanstvu);
- mijenjanje pretpostavki postojećih modela u vezi sa sustavom socijalnih institucija, a s ciljem uvažavanja rodne perspektive.

Postoji nekoliko načina na koje je moguće analizirati gospodarstva iz rodne perspektive. To su:

- utvrđivanje rodne ravnoteže u sustavu donošenja makroekonomskih odluka;
- utvrđivanje rodni sastava u organizacijama ili forumima u kojima se raspravlja o makroekonomskoj politici;
- utvrđivanje rodni sadržaja organizacijske kulture u okviru ključnih ekonomskih sektora u pogledu korištenja vremena, odabira pokazatelja izvedbe, strukture poticajnih sustava, profiliranje zanimanja, rodna struktura zaposlenih;
- utvrđivanje uloga rodova u procesima makroekonomske prilagodbe (Npr. ukoliko ukupna potražnja bude veća od ponude, koja će potrošnja biti smanjena? Koja je uloga neplaćenog rada žena u procesima prilagodbe?).

Koraci za primjenu izrade rodno osviještenih ekonomskih okvira:

- organizacija skupova (simpozija, konferencija) na temu integriranja rodne komponente u postojeće makroekonomske modele;
- osnivanje radni grupa ekonomista i analitičara s ciljem izrade izvještaja o strategijama integriranja rodne komponente u srednjoročnu ekonomsku politiku zemlje;
- organizacija radionica s ciljem razmatranja načina na koje žene mogu igrati značajniju ulogu u izradi makroekonomske politike;
- početak diskusije s donatorskim agencijama (npr. sa Svjetskom bankom o boljem integriranju rodne komponente u dokumente kojima se prikazuje strategija pomoći dotičnoj zemlji¹⁴).

6. Rodno osviještene proračunske objave i izvještaji

o javnoj potrošnji - prikazivanje procjena očekivanih posljedica potrošnje u vezi s postojanjem rodne neravnopravnosti u pogledu ukupne javne potrošnje, te potrošnje nadležnih ministarstava. Ključni instrument je raščlamba projicirane potrošnje na kategorije relevantne iz rodne perspektive.

Tradicionalna raščlamba javne potrošnje onemogućava stjecanje uvida u to kakve koristi od nje imaju različite grupe muškaraca i žena. Ministarstvo financija bi, u suradnji s ostalim ministarstvima, a i ostalim dionicima, trebalo objavljivati proračunski izvještaj uz uvažavanje

¹⁴ Country Assistance Strategy

rodne perspektive. Međutim, ukoliko ne postoji službena rodno osviještena proračunska objava, tada bi nezavisni istraživački instituti ili nevladine organizacije mogle izračunati podatke relevantne iz rodne perspektive, i to na bazi informacija sadržanih u procjenama proračuna. One bi također mogle igrati ključnu ulogu u promatranju dosljednosti tako dobivenih rezultata s procjenama proračuna, te komentiranja promjena koje će se događati tijekom vremena u odnosu na raščlambu potrošnje iz rodne perspektive.

Primjeri rodno relevantne raščlambe javnih troškova:

1. Javna potrošnja s ciljem uvažavanja rodne ravnopravnosti: dio javne potrošnje koji je izričito namijenjen ženama, te kao pomoć za rješavanje neravnopravnosti iz prošlih vremena putem edukacije i zdravstvenih programa za žene i djevojke, inicijative jednakih mogućnosti zapošljavanja, podrške ženskom poduzetništvu, itd.
2. Javne usluge kreirane prema prioritetima važnim ženama: udio potrošnje namijenjen javnim uslugama koje smanjuju višestruko opterećenje žena (posebno siromašnih žena, kojima ne samo da je pomoć najpotrebnija, nego takva pomoć pomaže pri smanjivanju postojećih nerazmjera između ponude i potreba u zdravstvu, obrazovanju, ostvarivanju prihoda i odmora).

3. Rodno osviješteni sustav upravljanja unutar vlade: udio potrošnje treba biti namijenjen nacionalnim mehanizmima (uredima, ministarstvima i povjerenstvima) za ravnopravnost žena, te osobama uključenim u provođenje rodne ravnopravnosti unutar svakog ministarstva.
4. Formiranje fondova za prioritetne transfere koji bi se formirali od dijela sredstava namijenjenih javnoj potrošnji, a koji bi bili namijenjeni pravovremenom ili hitnom transferu sredstava ženama koje ih trebaju, a s ciljem smanjenja dohodovne nejednakosti i ovisnost (slučajevi s dječjim doplatkom, alimentacijom, mirovinama i sl.).
5. Rodna ravnoteža pri zapošljavanju unutar javnog sektora: potreba postojanja jednakog udjela žena i muškaraca unutar svakog ministarstva na svim razinama, uz iste uvjete i prosječne prihode.
6. Rodna ravnoteža u pružanju poslovne podrške, dobivanju ugovora s javnim sektorom.
7. Smanjenje stope rodne neravnopravnosti: postojanje udjela svakog ministarstva s ciljem smanjivanja rodne nejednakosti, što bi se moglo popratiti kvantitativnim pokazateljima očekivanog smanjenja rodne nejednakosti, te kako će se postići.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Rodne proračunske analize su prikladne u sredinama u kojima postoji povećana svijest o potrebi dobrog upravljanja, decentralizaciji, te pravu na informacije. Za uspješnost rodni proračunskih inicijativa izuzetno je važna podrška političkog okruženja. One se mogu primijeniti kako na nacionalnoj, tako i na nižim razinama, sve do lokalne i gradske. Mogu započeti unutar struktura vlade, izvan nje, ili pak na osnovi partnerstva između predstavnika/ca civilnog društva, parlamenta, ministarstva i slično. Različitim dijelovima javne vlasti (odborima, komisijama, uredima i sl.) na raspolaganju je veliki broj strategija koje mogu koristiti kako prilikom pokretanja novih rodno osjetljivih proračunskih inicijativa, tako i za podršku postojećih. Neke od tih strategija uključuju:

- Raspoređivanje sredstava s ciljem omogućavanja provođenja istraživanja i prikupljanja podataka za rodnu osjetljive proračune;
- Rad s nacionalnim statističkim uredima u cilju bolje identifikacije marginaliziranih skupina;
- Mjerenje razmjera marginaliziranosti, te pribavljanje rodno raščlanjenih informacija;
- Identificiranje dionika i uspostavljanje koalicija ili nacionalnih radnih grupa sastavljenih od istraživača/ica, predstavnika/ca nevladinih organizacija, te vlade ili parlamenta za pokretanje rodno osjetljivih proračunskih inicijativa;

Izgradnjom organizacijskih sposobnosti i partnerstva, omogućavanjem dogovaranja i pregovaranja, koordinacijom aktivnosti s nacionalnim i međunarodnim agencijama, te sličnim mrežama iz inozemstva nadalje će se olakšati realizacija rodno osviještenih inicijativa.

- Primjena jednog ili više navedenih alata za uključivanje rodne dimenzije u različite politike javne potrošnje;
 - Planiranje grupnih posjeta (npr. predstavnici/e parlamenta, ministarstava, ženskih organizacija, te ostalih organizacija civilnog društva) zemljama koje imaju inicijative u vezi s rodno osjetljivim proračunom;
 - Organizacija radionica o rodnoj analizi proračuna uz sudjelovanje stručnjaka/inja koji provode rodno osjetljive proračunske inicijative (npr. iz Australije, Južne Afrike i sl.) te nacionalnih predstavnika/ca vlasti, ministarstava, ženskih organizacija te ostalih inicijativa civilnog društva;
 - Korištenje popularnih, jednostavnih pojašnjenja inicijativa u vezi s rodno osjetljivim proračunom¹⁵, s ciljem informiranja uključenih dionika o tome što zapravo te inicijative znače, te kako ih se može koristiti;
 - Uspostavljanje pilot regija i sektora u okviru kojih bi se pokretale rodno osjetljive proračunske inicijative;
 - Definiranje narednih koraka za uključene radne skupine i provođenje rodno osjetljivih proračuna i inicijativa;
 - Pregled stanja na razini cijele zemlje, te pojedinih dijelova, kao i strateške točke za pokretanje rodno osjetljivih proračunskih inicijativa;
 - Programi senzibilizacija i radionice za vladine i nevladine predstavnike/ce na regionalnim ili nacionalnim razinama s ciljem razvoja i primjene alata za rodno osjetljivu proračunsku analizu;
 - Uspostavljanje formalne koordinacije na nacionalnoj, regionalnoj ili lokalnoj razini, između zainteresiranih vladinih institucija i nevladinih organizacija, te različitih agencija, a s ciljem pronalaska potrebnih sredstava za provođenje inicijativa;
 - Uvrštavanje rodno osjetljivih proračunskih inicijativa u procese revidiranja i izvještavanja o napretku u provođenju međunarodnih obveza u vezi s postizanjem pune ravnopravnosti žena;
 - Povezivanje rodno osjetljivih proračunskih inicijativa s inicijativama za smanjenje siromaštva kako kroz razvojne, tako i kroz osnovne socijalne programe.
- Osim toga, istraživačke organizacije, kao i organizacije civilnog društva (uključujući i ženske nevladine udruge) značajno mogu doprinijeti afirmaciji

rodno senzibilizirane analize proračuna i inicijativa prikupljajući i distribuirajući informacije, provođenjem istraživanja, izgradnjom konsenzusa, javnim zagovaranjem i postavljanjem ciljeva.

Izgradnjom organizacijskih sposobnosti i partnerstva, omogućavanjem dogovaranja i pregovaranja, koordinacijom aktivnosti s nacionalnim i međunarodnim agencijama, te sličnim mrežama iz inozemstva nadalje će se olakšati realizacija rodno osviještenih inicijativa.

Rodno senzibilizirani proračuni predstavljaju moćni instrument za provođenje odgovornog izvršavanja obveza vlada o rodnoj ravnopravnosti. Oni ne dozvoljavaju zavaravanje da javna potrošnja i porezi na jednak način utječu na žene i muškarce, kada je jasno da su socijalna i ekonomska stvarnost drugačije. Na taj je način očigledno da dobro vođena politika zahtijeva i rodno osjetljivu analizu fiskalne politike.

Ključno je ne zaboraviti da nema brzih odgovora i rješenja u ovom procesu i da je već samo pokretanje procesa jedan od rezultata. Problemi i nerazmjeri dobiveni u početnim analizama zahtijevaju strpljivost istraživača/ica i aktivista/ica.

Također, bitno je postojanje zajedničkih napora vladinih i nevladinih predstavnika/ca, jer iako jedni/e ukazuju na greške i propuste drugih, ali isto tako mogu pružiti informacije korisne za realizaciju rodno osviještenih proračunskih inicijativa.

¹⁵ npr. "Money Matters: Women and the Government Budget from South Africa"

PREPORUČENA LITERATURA:

1. Materijali s radionice GENDER BUDGET, održala Debbie Budlender, 4-6. 12. 2002. u Zagrebu Debbie Budlender, Community Agency for Social Enquiry
2. Gender-Sensitive Budget Initiatives for Latin American and the Caribbean: A Tool For Improving Accountability and Achieving Effective Policy Implementation, Prepared for the 8th Regional Conference on Women of Latin America and the Caribbean - Beijing +5, Lima, 8-10 February, 2000., by Dr. Simele Esim, Ph.D., Economist of the International Centre for Research on Women (ICRW).
3. Gender Budget Initiative, <http://wcd.nic.in/chap11.htm> (20.2.2005.)
4. Materijali s East African Gender Budget Sub Regional Conference, June 17 - 21, 2002, <http://www.wougnet.org/Documents/FOWODE/genderbudget.html>
5. UNDP Gender Budgeting Initiatives, <http://hdr.undp.org/in/GndrInitv/>
6. Budgeting for equity: Gender budget initiatives within a framework of performance oriented budgeting, http://www.gender-budgets.org/en/ev-65372-201-1-DO_TOPIC.html
7. Association for Women's Rights in Development: "What are gender budget initiatives and where can I find resources on gender and budgets?", <http://www.awid.org/go.php?stid=793>
8. Development and Gender In Brief "Gender and Budgets". BRIDGE: UK. Issue 12, www.ids.ac.uk/bridge/
9. "Gdansk Gender Budget Initiative", <http://www.neww.org.pl/en.php/achivements/budzet/0.html?par=5>
10. "Gender Budgeting Initiative (GBI) in CEE/NIS region", Strategic Planning Meeting April 14th - 18th, Grand Hotel, Sopot, Poland
11. Glossary on macroeconomics from a gender perspective, prepared by BRIDGE and GTZ - by Patricia Alexander with Sally Baden Š Institute of Development Studies and Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH <http://www.neww.org.pl/en.php/slownik/opis/46.1.html>
12. Budget as if people mattered: democratizing macroeconomic policies, by Nilüfer Çagatay, Mümtaz Keklik, Radhika Lal, James Lang, 2000., UNDP (<http://www.undp.org/seped/publications/budgets.pdf>)
13. The Unifying Vision, 1995. Commonwealth Plan of Action on Gender and Development (quoted in paper: A Commonwealth Initiative to Integrate Gender into National Budgetary Processes) http://www.thecommonwealth.org/gender/html/publications/gms_pdf/Brochure2.pdf
14. Gender Budgets Information Kit, Author: Status of Women Canada, www.swc-cfc.gc.ca
15. Gender Budgets Make Cents - Understanding Gender Responsive Budgets, Authors: Debbie Budlender, Diane Elson, Guy Hewitt and Tanni Mukhopadhyay, www.worldbank.org
16. A Commonwealth Initiative to Integrate Gender into National Budgetary Processes, Author: The Commonwealth Secretariat, www.thecommonwealth.org
17. Improving the Effectiveness of Applying a gender Analysis to Government Budgets, , Author: United Nations Development Fund for Women, International Development Research Centre, Commonwealth Secretariat, www.bellanet.org
18. Gender Perspective on Budgeting - Country Responses, Author: Organization for Economic Co-operation and Development , www.bellanet.org
19. A Quick Guide to ... Gender Mainstreaming in Finance, Gita Sen, www.thecommonwealth.org

20. Women's and Gender Budgets (BRIDGE), Authors: Hazel Reeves and Heike Wach - prepared for the Swedish International Development Cooperation Agency (Sida) www.ids.ac.uk/bridge

21. Gender Responsive Budget Initiatives: Some Key Dimensions and Practical Examples, Author: Professor Diane Elson University of Essex, UK (Paper presented at the conference on "Gender Budgets, Financial Markets, Financing for Development", February 19th and 20th 2002., by the Heinrich-Boell Foundation in Berlin). <http://e-education.uni-muenster.de>

22. Gender Budgeting in the EU: "Is 'gender budgeting' an inclusive part of the gender mainstreaming strategy in EU policies?" Author: Veronique Degraef, Equality Advisor to the Vice-Prime-Minister, Ministry of Employment and Political Equality, Belgium <http://e-education.uni-muenster.de>

23. Experience in Nordic Countries: "The Nordic Countries: Towards Gender Sensitive Budgets", Author: Anne Havnor, Beraterin im Ministerium für Familie und Kinder, Norwegen <http://e-education.uni-muenster.de>

24. Gender Analysis of Budgets for CEE & CIS Regions: A Tool For Improving Accountability and Achieving Effective Policy Implementation, Author: Simel Esim, Ph.D. Economist, ICRW, www.neww.org.pl/download/en_budzet.pdf

25. Gender Responsive Budgeting <http://www.unescobkk.org/gender/gender/themes/gmainstream/budgeting.htm>

26. Gender, Decentralization and Public Finance <http://www.worldbank.org/wbi/publicfinance/decentralization/gender.htm>

27. Gender Responsive Budget Initiatives, http://www.gender-budgets.org/en/ev-64152-201-1-DO_TOPIC.html

28. 'Gender budgets' seek more equity - Improved spending priorities can benefit all Africans, By Michael Fleshman (From Africa Recovery, Vol.16#1, April 2002, page 4), <http://www.un.org/ecosocdev/geninfo/afrec/vol16no1/161wm.htm>

LINKOVI:

- UNDP: www.undp.org
- UNDP - http://www.undp.org/poverty/events/budgets_wk.html
- UNIFEM - Gender Budgets - www.unifem.undp.org
- UNIFEM - <http://www.unifem.undp.org/progressww>
- CEDAW Document for San Francisco - <http://www.ci.sf.ca.us/cosw/cedaw/pdf/appendB.pdf>
- Commonwealth Secretariat - <http://www.the.commonwealth.org/gender>
- Gender Responsive Budget Initiatives - www.gender-budgets.org
- The International Budget Project (IBP) - www.internationalbudget.org
- BRIDGE - www.ids.ac.uk
- Women's and gender budgets resource list: www.ids.ac.uk/bridge
- The Women's Budget Project, 'Women's Budget', Women's International League for Peace and Freedom: www.voiceofwomen.com
- www.gender.de

ŽENSKA PRORAČUNSKA INICIJATIVA U AUSTRALIJI (THE AUSTRALIAN WOMEN'S BUDGET INITIATIVE¹⁶)

Prva zemlja u svijetu u kojoj je napravljen uvid u proračun iz "ženske perspektive" je bila Australija. Inicijativom se dobio uvid u to koliko žene (ne)profitiraju od proračuna donesenih u svim ministarstvima. Ovu je inicijativu 1985. godine potakla sama vlada, dok je Ured za položaj žena igrao u tome značajnu ulogu, koordinirajući napore između različitih ministarstava (financija, ekonomskog planiranja i ostalih ključnih potrošača proračunskog novca), te omogućavajući dijalog s predstavnicima/cama civilnog društva.

Proces uvođenja rodno osjetljive proračunske analize trajao je od 1985. godine do sredine devedesetih, do kada su ga sve države i područja u Australiji prihvatile. Naravno, ne radi se o posebnim proračunima za žene, nego o sveobuhvatnoj analizi cjelovitog nacionalnog proračuna, ali iz ženske perspektive.

U redovitim proračunskim ciklusima, svaki je vladin odjel trebao predočiti analizu svoje vlastite potrošnje, te njezinu rodnu dimenziju i utjecaj. Iako se radilo o analizi proračuna, naglasak je prvenstveno stavljen na analizu potrošnje, a ne prihoda. Ured za položaj žena i ostali koordinacijski uredi prikupljali su te izvještaje i analize, koje je kasnije odjel Ministarstva financija zadužen za

publikacije objavljivao u sklopu službenih dokumenata o proračunskoj potrošnji.

O kakvoj se točno analizi radilo?

Analiza potrošnja, svrstana u tri kategorije obuhvaćala je sljedeće:

1. Sredstva namijenjena ciljano posebno osmišljenim programima kao odgovor na potrebe žena (na primjer: potrošnja vezana za zdravlje žena ili programe obuke posebnih grupa).
2. Sredstva namijenjena afirmativnim aktivnostima, tj. troškovi stvaranja jednakih mogućnosti zapošljavanja, zastupljenosti na vodećim pozicijama, te jednakim plaćama za muškarce i žene na istim pozicijama.
3. Analiza rodno utjecaja opće proračunske potrošnje, koja nije obuhvaćena s prethodne dvije kategorije (najzahtjevnija analiza).

Širom svijeta su pokretane rodne analize proračuna po uzoru na ovaj model.

Rodnom analizom južno-australskog proračuna iz 1985-86. godine, utvrđeno je da je manje od 1% proračuna bilo izravno namijenjeno ženama i djevojkama. Nadalje, rezultati analize opće potrošnje dokazali su postojanje

neravopravnog utjecaja opće potrošnje na žene, unatoč tome da su prije provođenja analize mnoge agencije i vladina tijela deklarirali svoju politiku i proračun kao "rodno-neutralne".

Australske rodno-osjetljive analize proračuna su bile uspješne i po tome što su potaknule slične inicijative i u ostalim zemljama, koje su se kasnije kao *bumerang* vraćale u Australiju kao izvor inspiracije, nakon što je prvobitna inicijativa tamo posustala¹⁷!

Do 1990. godine rodna analiza proračuna je napredovala u tolikoj mjeri da su se indikatori rodne ravnopravnosti počeli koristiti za mjerenje napretka u postizanju ciljeva ravnopravnosti. Četiri godine kasnije svi odjeli unutar australske vlade počeli su redovito koristiti iste pokazatelje rodne ravnopravnosti, s ciljem procjene vlastitog napretka u tom području u okviru godinu dana.

Rodno-osjetljive analize proračuna trenutno se provode ili pokušavaju provoditi u 35 zemalja širom svijeta, koristeći različite procese i partnere u svojoj provedbi.

¹⁶ Izvor: A Framework for Gathering Budget Information from Government Departments and Authorities, Rhonda Sharpe, 1995.

¹⁷ Izvor: BUDGETS AS IF PEOPLE MATTERED: democratizing macroeconomic policies, by Nilüfer Çagatay, Mümtaz Keklik, Radhika Lal, James Lang, 2000., UNDP

07/09

**SURADNJA NEVLADINIH ORGANIZACIJA
I LOKALNIH VLASTI U PROVOĐENJU
RODNO OSVIJEŠTENE POLITIKE**



**ANAMARIJA
GOSPOČIĆ**

Suradnja nevladinih organizacija i lokalnih vlasti u provođenju rodno osviještene politike

UVOD

Razvoj ženskih organizacija u Hrvatskoj, kakve danas poznajemo, možemo smjestiti u period 90-tih godina prošlog stoljeća. To je razdoblje novijeg ženskog aktivizma, koje je označilo i vrijeme rata, te su mnoge organizacije osnovane kao odgovor na kršenje ljudskih pa tako i ženskih ljudskih prava.

Prvi začeci ženskog aktivizma vidljivi su sredinom 80-tih godina kada su otvorene prve SOS telefonske linije za pomoć ženama žrtava nasilja u Zagrebu, Beogradu i Ljubljani. 1987. godine osnovana je Jugoslavenska feministička mreža s ciljem razmjene iskustva u radu na pomoći ženama i u svrhu povećanja vidljivosti problematike nasilja nad ženama u javnosti.

U Hrvatskoj je 1989. godine službeno postojala samo jedna organizacija, SOS telefon, koja je direktno pružala pomoć ženama žrtvama nasilja. U to vrijeme SOS telefon se kao organizacija bavila problematikom nasilja nad ženama, na kojoj danas rade mnoge ženske organizacije kao npr. Autonomna ženska kuća, Centar za žene žrtve rata, Ženska pomoć sada, O-zona, Ženska grupa Korak-Karlovac, Rovinjsko sunce... (*Bagić, 2002.*)

Danas, u Hrvatskoj djeluju mnoge ženske organizacije, bave se različitim područjima i time doprinose poboljšanju ženskih ljudskih prava.

Direktorij ženskih grupa iz 2000. godine, u izdanju Ženske infoteke, sadrži popis od 49 organizacija, od kojih je 16 locirano u Zagrebu, koje provode različite aktivnosti vezane za žensko pitanje od: nasilja nad ženama, zagovaranja i lobiranja za poboljšanje statusa žena u društvu, publiciranja feminističke literature i provođenja edukacija, pitanja prava lezbijki u društvu, kao i ekonomsko osnaživanje žena.

Rezultat aktivnog rada ženskih udruga jest i Ženska mreža Hrvatske, inicirana 1995. godine, koja okuplja više od 40 organizacija, grupa i inicijativa koje su prepoznale da su žene diskriminirane te ekonomski, politički i statusno marginalizirane.

U okviru Mreže reagira se i ukazuje javnosti, političarima i političarkama, društvu općenito na kršenje ženskih ljudskih prava. Ženska mreža Hrvatske, kao i svaka organizacija pojedinačno, kroz svoj zagovarački rad, pridonijela je donošenju Zakona o ravnopravnosti spolova koji je na snazi od 2003. godine, a također su žene iz ženskih udruga sudjelovale u izradi Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova.

CESI od 1997. godine radi na unapređenju položaja žena i mladih u društvu i na unapređenju rodne ravnopravnosti. Od početka rada, obraćale smo se ženama i radile sa ženskim udrugama iz manjih lokalnih sredina jer smo znale da lokalne vlasti nisu upoznate

i nemaju programe koji se bave rješavanjem problema žena.

Kao probleme žena u lokalnim zajednicama istakla bih obiteljsko nasilje "potpomognuto" problemom alkoholizma, lošu ekonomsku situaciju i nezaposlenost žena, nefunkcioniranje dječjih vrtića, a potrebe su bile velike. Zdravstvena skrb za žene bila je nezadovoljavajuća jer ginekolozi iz većih gradskih centara (Karlovac, Sisak) nisu dolazili u manja središta, već su žene morale putovati, što je posebno bilo neprimjereno trudnicama i starijim bolesnim ženama. Žene pripadnice nacionalnih manjina teško su ostvarivale svoja imovinska, socijalna i radna prava, bez obzira na obrazovanje i stručnost.

Sve to, ali i nepostojanje odgovarajućih sadržaja za žene kojim bi ispunile svoje slobodno vrijeme, s obzirom da su žene većinom vezane za život u kući i obaveze vezane za obitelj, potaklo je žene da osnuju udruge u svojim zajednicama čiji su ciljevi usmjereni na poboljšanje položaja žena i revitalizaciju života u zajednici.

U početku su žene sudjelovale u aktivnostima koje smo mi organizirale na njihov poziv, kako bi ojačale i bile pripremljene za rad u svojoj zajednici. Organizirale smo niz predavanja na teme ženskih ljudskih prava, ženskog zdravlja, radionice o vođenju udruga i razvijanju i vođenju projekata, o mobilizaciji zajednice, o lobiranju, zagovaranju, računalne tečajeve za žene i mlade.

Ženske udruge aktivno rade u cijeloj Hrvatskoj i upravo su one bile začetnice civilnog angažmana u lokalnim zajednicama. Žene su shvatile da se za svoja prava moraju izboriti vlastitim zalaganjem, kreirati aktivnosti i programe koji će pridonijeti poboljšanju njihovog života.

Posebno su radile na ukazivanju problema nasilja nad ženama, organiziranju edukacija i treninga za žene (tečajevi rada na računalima, seminari o samozapošljavanju, predavanja o ženskom zdravlju), te posebice na ukazivanju problema zdravstvene zaštite i prevencije bolesti kod žena. Ženske udruge su također angažirane kada je riječ o sadržajima koji pridonose boljem životu djece i mladih.

U te svrhe organiziraju radionice i predavanja na teme koje su važne mladim ljudima. Neke od udruga, ali i profesorice iz škola uključile su se kroz razne aktivnosti u CESI program Senzibilizacija za pitanja roda i spola, te za mlade ljude u svojim zajednicama provode radionice i predavanja na teme prevencije spolnih bolesti, ukazuju na probleme nasilja u adolescentskim vezama i zajedno s nama zagovaraju adekvatan program za uvođenje spolnog odgoja u obrazovni sustav.

U lokalnim zajednicama, gdje ne postoje predškolski programi za djecu u okviru institucija, ženske udruge uspješno organiziraju igraonice za djecu.

Ovo su samo neki od brojnih primjera na kojim ženske udruge rade.

PROVEDBA RODNO OSVIJEŠTENE POLITIKE NA LOKALNOJ RAZINI

Do danas Hrvatska je razvila zakonodavne i institucionalne mehanizme koji su važni u provođenju rodno osviještene politike. Na nacionalnoj razini to su Zakon o ravnopravnosti spolova, Ured Vlade RH za ravnopravnost spolova, saborski Odbor za ravnopravnost spolova i Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, dok su na lokalnoj razini osnivana ili su tek u procesu osnivanja povjerenstva/ odbori za ravnopravnost spolova (županijska i gradska). Lokalne vlasti, prema Zakonu o ravnopravnosti spolova i prema Nacionalnoj politici za promicanje ravnopravnosti spolova, imaju obvezu provoditi rodno osviještenu politiku, izraditi planove djelovanja i kroz programe rada kreirati i provoditi lokalne projekte u svrhu postizanja ravnopravnosti žena i muškaraca.

Do kraja 2004. godine u Hrvatskoj smo imali šesnaest županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova i tri odbora za ravnopravnost spolova. Neka od njih već godinama sustavno rade, dok novoosnovana tek trebaju započeti svoj rad na promicanju politike rodne ravnopravnosti.

Dakle, možemo zaključiti da u Hrvatskoj uistinu imamo uvjete i mehanizme koji prethode radu na realizaciji politike jednakih mogućnosti.

Decentralizacijska politika također donosi mogućnost lokalnim vlastima da surađuju, na zajedničkim projektima, s lokalnim nevladinim organizacijama kojima je cilj promicanje ženskih ljudskih prava i postizanje rodne ravnopravnosti.

Nažalost, dosadašnja suradnja NVO-a i lokalnih vlasti je slaba i temelji se uglavnom na financiranju. Iz iskustva u radu, posebno u ratom devastiranim i područjima od posebnog državnog interesa, za projekte ženskih organizacija izdvaja se minimum sredstava kako bi se osigurao njihov rad. Ženske organizacije i dalje ostvaruju svoje projekte sredstvima stranih donatora ili iz državnog proračuna (programi ministarstva i ureda, Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva).

Podrška općine udrugama uglavnom se bazira na dodjeli prostora za određeni vremenski period što svakako omogućava bolji rad udruga. Također lokalne vlasti uglavnom u pismenom obliku daju podršku udrugama i priznaju ih kao važne sudionice u razvoju civilnog društva i zajednice uopće.

Vrlo malo NVO-a je uključeno u sam proces donošenja odluka, što je jedan od načina konkretne suradnje s lokalnim vlastima s obzirom na to da udruge uglavnom razvijaju dobre ideje i projekte koji mogu utjecati na razvitak i revitalizaciju lokalnih zajednica.

Postizanje ravnopravnosti spolova na nacionalnoj i lokalnoj razini obuhvaća razna područja (tržište rada, zdravstvo, socijalna skrb, obrazovanje, politika, gospodarstvo, mediji, itd.).

Lokalne vlasti prepoznaju angažman udruga kada se radi o npr. uređenju okoliša, provođenju programa namijenjenih boljem razvoju djece i mladih. Redovito podržavaju osnivanje društvenih domova i klubova mladih, ali sam mišljenja da će rijetko podržati rad udruga koje promiču i zagovaraju poboljšanje statusa žena. Pitanje nasilja nad ženama je možda i najviše prepoznato od strane lokalnih vlasti, što opet smatram da je zasluga udruga koje su radile na senzibilizaciji zajednice na tom problemu, a možda i iz razloga jer je zajednici najlakše prepoznati problem u kojem se ističu osobe kao "žrtve", pa tako i žene koje su žrtve obiteljskog nasilja.

Međutim, postizanje ravnopravnosti spolova na nacionalnoj i lokalnoj razini obuhvaća razna područja (tržište rada, zdravstvo, socijalna skrb, obrazovanje, politika, gospodarstvo, mediji, itd.) u kojima su žene u većini slučajeva diskriminirane, stoga je i rad koji prethodi postizanju rodne ravnopravnosti, kompleksan i zahtjeva zajednički angažman civilnog sektora, nezavisnih stručnjakinja/ka i političkog sektora.

Što se tiče postizanja ravnopravnosti žena i muškaraca koje je postalo i važno nacionalno pitanje, jer su

utemeljeni institucionalni mehanizmi za provođenje rodno osviještene politike, ono ipak još uvijek predstavlja nepoznanicu za predstavnike i predstavnice lokalnih vlasti, a nepoznat im je sam koncept realizacije politike jednakih mogućnosti, te kako ga provesti u praksu.

Postoje primjeri iz svijeta, (neke možete naći i u ovom priručniku) posebno zemalja članica EU, koje već godinama pronalaze načine kako rodno osviještenu politiku implementirati u mehanizme odlučivanja i sisteme društvenog i javnog života žena i muškaraca.

U svakoj lokalnoj zajednici postoje specifični interesi i problemi, te se ona razvija na svoj način, ovisno i o sastavu predstavničkih tijela vlasti koja upravljaju zajednicom.

Pitanje rodne ravnopravnosti i ženskih ljudskih prava jedno je od naoko nevidljivih za lokalnu zajednicu, međutim kada se analizom stanja u zajednici dobiju podaci o žrtvama obiteljskog nasilja, o broju nezaposlenih žena, o stanju u području zdravstvene skrbi za žene, te o danas posebno aktualnom pitanju političkog sudjelovanja žena u lokalnim tijelima

odlučivanja, tada je svima jasno o čemu se radi i problemi postaju detektirani i jasni.

Kako bi povjerenstva i odbori za ravnopravnost spolova imala snažniji utjecaj u zajednici, svakako je važno da mogu osigurati sredstva za svoje programe rada.

Jedan dio sredstava mogu tražiti iz proračuna županije, ali sredstva se mogu tražiti i kod donatora (stranih i domaćih).

S obzirom na dugogodišnji angažman ženske udruge imaju znanja i vještine u prikupljanju sredstava za svoje projekte i programe koji pridonose postizanju ravnopravnosti spolova. Jedan od važnih resursa i snaga NVO-a je poznavanje donatora u zemlji i svijetu kojima se NVO-i prijavljuju na natječajne, te dobivenim sredstvima ostvaruju svoje projekte. Suradnjom na projektima koji odgovaraju na potrebe u zajednici, NVO-i i lokalne vlasti (povjerenstva i odbori) mogu svakako napraviti više kako bi se postigla „de facto“ ravnopravnost žena i muškaraca.

U svrhu realizacije politike jednakih mogućnosti, trebalo bi obratiti pažnju na moguća „preklapanja“ aktivnosti koje će se provoditi u zajednicama, a koje će samostalno provoditi udruge i županijska povjerenstva/ odbori, što može dovesti do osjećaja „konkurencije“ ili izazvati nejasnoće građana i građanki, tko im se obraća i s kojim ciljem, tako da se proces suradnje tj. stalne

komunikacije još jednom nameće kao važan faktor u provođenju rodno osviještene politike.

Pri tome mislim da nevladine organizacije trebaju i da će zadržati status onih koji ukazuju, istražuju, propitkuju i traže da se dogode promjene, te da će, kao i do sada, aktivno ukazivati na probleme žena i na kršenje ženskih ljudskih prava u zajednicama.

U osobnim razgovorima s nekim od članica i članova županijskih povjerenstava ili odbora, dobila sam dojam da funkcioniranju vrlo aktivistički, tj. vođeni osobnom motivacijom osmišljavaju i provode aktivnosti, kako bi ukazali na postojeće probleme po pitanju ravnopravnosti spolova.

Polazeći od toga da su povjerenstva/odbori dio institucionalnih mehanizama za promicanje ravnopravnosti spolova oni imaju slične ciljeve s NVO-ima koji će se postići provođenjem rodno osviještene politike.

Ciljevi se odnose na poboljšanje zdravstvene zaštite žena, smanjenje broja nezaposlenosti žena, povećanje sudjelovanja žena u političkom životu, smanjenje broja žrtava obiteljskog nasilja, otvaranje više skloništa za žene i djecu žrtve nasilja, pokretanje programa obrazovanja kojima žene stječu nove vještine i znanja koje im pomažu u dobivanju posla, obavljanju dosadašnjeg posla ili u pokretanju vlastitog obrta, firme ...

KAKO SURADIVATI

ISTARSKA ŽUPANIJA - primjer dobre prakse

Kao dobar primjer suradnje povjerenstva i nevladinog sektora, istaknula bih primjer Istarske županije.

Centar za građanske inicijative Poreč je 1998. godine pokrenuo kampanju radi osnivanja savjetodavnog tijela Poglavarstva Istarske županije- Povjerenstva za jednakost spolova. Povjerenstvo je osnovano Rješenjem županijskog Poglavarstva 19. siječnja 1999. godine, a sastavljeno je od predstavnica predstavničkih, izvršnih i upravnih tijela pri Istarskoj županiji, te predstavnica ženskih nevladinih organizacija.

Do danas osnovano je županijsko i sedam gradskih (Poreč, Rovinj, Novigrad, Buzet, Pazin, Labin, Pula) povjerenstva za ravnopravnost spolova.

Županijsko poglavarstvo otvorilo je mogućnost ženama za neposredno djelovanje u lokalnoj vlasti, te uspostavilo jedan od važnih mehanizama za uklanjanje diskriminacije žena i promociju rodno osviještene politike.

2000. godine članice povjerenstva izradile su prvi tekst Deklaracije o ravnopravnosti spolova i ponudile ga Poglavarstvu Istarske županije jer su smatrale važnim očitovanje Skupštine Istarske županije o daljnjem

razvoju rodne ravnopravnosti u Istri. Deklaracija o promicanju ravnopravnosti spolova usvojena je 2001. godine.

U 2004. godini započet je projekt "Jačanje kapaciteta gradskih povjerenstava za ravnopravnost spolova u Istri" koji je proveo Centar za građanske inicijative Poreč, u suradnji s Povjerenstvom za ravnopravnost spolova Istarske županije.

Cilj projekta bio je osnažiti novoosnovana povjerenstva za rad i pomoći im u uspostavljanju suradnje među povjerenstvima. Aktivnosti projekta su uključivale edukacije za članove i članice povjerenstava, kroz nekoliko modula u kojima su sudionice/ci dobili znanje o temama relevantnim za rad u povjerenstvima, koje niti na državnoj razini nisu jasno definirane. Edukacije su uključivale radionice na teme ženska ljudska prava, uloge i nadležnosti povjerenstava, timski rad, zagovaranje, suradnja sa NVO-ima i medijima, planiranje zajedničke kampanje.

Osobno sam mišljenja da su članice i članovi povjerenstava prepoznali važnost usavršavanja osobnih znanja i vještina, posebice iz područja rodne ravnopravnosti i ženskih ljudskih prava, što im je svakako dobro došlo u provedbi programa rada povjerenstava. (*Povjerenstvo za jednakost spolova Istarske županije*, 2004.)

Uvjeren sam da svaka edukacija jest nadogradnja znanja, vezana uz problematiku kojom se osoba bavi, te uvelike doprinosi razvoju novih ideja, programa i aktivnosti. Istinska posvećenost pojedinaca i pojedinki u provođenju rodno osviještene politike, kao nacionalne strategije, jest jak poticaj koji pokreće strukturalne mehanizme osmišljene upravo u svrhu promocije statusa žena.

Istarska povjerenstva su provela i zajedničku kampanju "Bez žena više na može" čije su aktivnosti bile usmjerene na veće uključivanje žena u javni i politički život. Kampanja je provedena u svim gradovima gdje su osnovana povjerenstva.

Također su organizirali i međunarodnu konferenciju čiji cilj je bila razmjena informacija i iskustava, te uspostavljanje međusobne suradnje. Na kraju godine izdan je i priručnik "Jačanje kapaciteta gradskih povjerenstava za ravnopravnost spolova" koji je namijenjen svim povjerenstvima za ravnopravnost spolova kao pomoć u radu.

U veljači ove godine gradska povjerenstva za ravnopravnost spolova u suradnji s Centrom za građanske inicijative organizirali su okrugli stol na temu primjene članka 11. Zakona o izboru članova predstavničkih tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave koji kaže: "Prilikom sastavljanja

lista predlagatelj je dužan voditi računa o načelu ravnopravnosti spolova".

Na području zdravlja povjerenstva su provodila aktivnosti vezana uz rano otkrivanje raka dojke, koje je svrstano među 5 županijskih javno priznatih zdravstvenih prioriteta.

Rezultati:

- 5 novih mamografa kupljenih sredstvima lokalne/ županijske samouprave;
- Udrugama koje rade na promicanju zdravlja odobrena su sredstva za tečajeve samopregleda dojki, za dvije godine unaprijed;
- U području Nasilja nad ženama - nakon niza lokalnih okruglih stolova i akcija, povjerenstva su se uključila u sva djelovanja Ženske mreže Hrvatske protiv nasilja nad ženama. Povjerenstvo je ishodilo dodjelu prostora Udruzi žena Pula, te su iz proračuna za 2003. godinu dodijeljena sredstva za sklonište.

Županijsko i gradska povjerenstva za ravnopravnost spolova Istarske županije napravila su svoju web stranicu na kojoj možete pogledati sve o njihovim aktivnostima, adresa je www.istravno.com.

PRIMJER SURADNJE U PROVEDBI KAMPANJE ZA LOKALNE IZBORE

Statistike pokazuju da u vijećima gradova i općina ima samo 6%, a u županijskim skupštinama samo 13% žena.

Na temelju spomenutog članka 11. Zakona o izboru članova predstavničkih tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave i odredbi Zakona o ravnopravnosti spolova Ženska mreža Hrvatske uputila je prijedlog i zahtjev saborskom Odboru za ravnopravnost spolova (koji može uputiti prijedlog zastupnicama i zastupnicima na saborsku raspravu) da na kandidacijskim listama stranaka ne bude manje od 40% žena, tj. osoba istog spola i da na listama kandidati/kinje budu naizmjenično navedeni/e. Time bi političke stranke pokazale da poštuju zakone koje je donio Hrvatski sabor i da poštuju različitost, koja je u skladu sa sastavom stanovništva.

To bi uvelike doprinijelo poboljšanju položaja žena i njihovom većem sudjelovanju u političkom životu na lokalnoj razini.

Na seminarima održanim u Petrcanima i Osijeku, u organizaciji CESI i Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH, dogovoreno je da će županijska povjerenstva pokrenuti, prije lokalnih izbora ove godine, "male kampanje" za povećanje sudjelovanja žena u predstavničkim tijelima lokalne i područne

samouprave. Neka povjerenstva (kao npr. Povjerenstva Vukovarsko-srijemske, Brodsko-posavske, Ličko-senjske, Splitsko-dalmatinske županije) pokrenula su, kroz programe rada, aktivnosti koje uključuju sastanke s predstavnicima/cama političkih stranaka te im se ukazuje na Zakon o ravnopravnosti spolova i primjenu članka 11. Zakona o izboru članova predstavničkih tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Također organiziraju tribine i okrugle stolove, kako bi problem dobio na vidljivosti i kako bi se pokrenule javne rasprave o povećanju sudjelovanja žena u lokalnim tijelima odlučivanja.

O uspjehu provedenih kampanja ćemo svakako znati više nakon predstojećih lokalnih izbora, što će nekim povjerenstvima biti jedna od prvih provedenih akcija.

VJEŽBA - LOBIRANJE I ZAGOVARANJE¹⁸

Cilj: Ustanoviti vlastite snage, slabosti (NVO-i i povjerenstva / odbori) i očekivanja od suprotne grupe.

Materijal: Dva panoa i flomasteri za pisanje.

Trajanje: 45 min

Uputa: Nakon objašnjenja cilja vježbe, sudionice i sudionici se podjele u dvije grupe, u jednoj su svi članovi/ice povjerenstva a u drugoj članovi/ice udruge. Na jednom panou ispisuju se područja rada za koja grupe smatraju da rade ili mogu raditi dobro, a na drugom ispisuju područja rada za koja smatraju da ih mogu dobro raditi predstavnici/ce druge grupe i što od njih očekuju.

Nakon završetka, jedna osoba iz svake grupe, prezentira rad svoje grupe i odgovara na moguća pitanja ostalih sudionika/ca (zajedno sa suradnicima/cama iz svoje grupe).

¹⁸ Ova vježba korištena je na seminarima održanim u Šibeniku i Sisku na radionici o lobiranju i zagovaranju. Sudionice/ci imali su priliku čuti kako NVO-i i povjerenstva u Istri imaju ostvarenu dobru suradnju i kako su zagovaranjem ostvarili svoje ciljeve.

Primjer izvedene vježbe i rezultat rada dviju grupa koje su činile zasebno članovi i članice povjerenstava i nevladinih organizacija

A GRUPA (POVJERENSTVO)

ŠTO MI (POVJERENSTVO/ODBOR) RADIMO (MOŽEMO RADITI) DOBRO?

1. Mogućnost lobiranja kod donošenja proračuna.
2. Dostupnost podataka - statistika.
3. Poznavanje zakonskih procedura.
4. Osobni kontakti s onima koji/e donose političke odluke.
5. Intenzivna suradnja s Uredom za ravnopravnost spolova Vlade RH.

ŠTO ONI (NVO, STRUČNJACI/STRUČNJAKINJE) RADE DOBRO (I OČEKIVANJA OD NJIH)?

1. Razmjena iskustava i informacija.
2. Edukacija iz specifičnih područja problematike na kojoj rade.
3. Imaju ideje za buduće projekte/plan djelovanja koja možemo provoditi u suradnji.
4. Imaju razvijene načine prikupljanja sredstava od vanjskih izvora.

B GRUPA (NEVLADINE ORGANIZACIJE)

ŠTO MI (NVO-i) RADIMO (MOŽEMO RADITI) DOBRO?

- Izvaninstitucionalno obrazovanje suvremenim metodama, aktivizam, istraživanja i analize o položaju žena i mladih u društvu iz područja:
 - a) obrazovanja
 - b) tržišta rada
 - c) institucionalnih mehanizama
 - d) gospodarstva
 - e) medija
 - f) politike/javnog života
 - g) zdravlja
 - h) nasilja
- Umrežavanje i povezivanje (Ženska mreža Hrvatske-ŽMH);
- Organiziranje zajedničkih akcija u okviru ŽMH (16 dana aktivizma, Ide vrijeme prođe rok, Petra - mreža organizacija koja radi na ukazivanju i rješavanju problema trgovanja ženama);
- Međunarodna povezivanja, izdavačka djelatnost, međusektorska suradnja (bolje korištenje resursa), bolji uvid u potrebe ciljane skupine, zagovaranje i lobiranje za imenovanje neovisnih institucionalnih tijela (Pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova), izrada nacionalnih politika i Zakona o ravnopravnosti spolova.

ŠTO ONI (POVJERENSTVA/ ODBORI) MOGU RADITI DOBRO (I OČEKIVANJA OD NJIH)?

1. Veće mogućnosti lobiranja.
2. Direktni pristup centrima odlučivanja.
3. Lakši pristup izvorima financiranja.
4. Suradnja i partnerstvo na projektima od zajedničkih interesa.
5. Uključivanje predstavnica/ka NVO-a u rad povjerenstava/odbora.
6. Usvajanje načela rodne ravnopravnosti
7. Korištenje znanja nevladinog sektora vezanih uz specifična pitanja.
8. Podjednaka zastupljenost oba spola i uvažavanje specifičnih ženskih potreba pri određivanju strategija.
9. Transparentnost djelovanja i otvorenost/protok informacija.
10. Provedbu planova djelovanja.
11. NE očekujemo skupljanje političkih bodova na račun nevladinog sektora.

LITERATURA:

A.Bagić (2002.); *International Assistance for Women's Organizing in South Eastern Europe: From Groups and Initiatives to NGOs*, OSI International Policy Fellowship 2001-2002.

Povjerenstvo za jednakost spolova Istarske županije (2004.), Centar za građanske inicijative Poreč

Povjerenstvo za jednakost spolova Istarske županije,
www.istravno.com

Ženska mreža Hrvatske, www.zmh.hr

08/09

PRIMJERI IZ SVIJETA



GORDANA
OBRADOVIĆ
-DRAGIŠIĆ

Iskustva nekih europskih zemalja - Njemačka, Švedska, Austrija

Nekoliko je temeljnih dokumenata kojima je određena orijentacija prema rodno osviještenoj politici u Europskoj uniji. Sporazum iz Amsterdama iz 1997. godine je temeljni dokument kojim su jednake mogućnosti pravno obvezujuće za sve države Europske unije. Europska komisija definirala je niz aktivnosti za sve mjere na lokalnoj razini kojima se ostvaruju jednake mogućnosti prihvaćanjem "Okvira strategije za podršku rodnoj ravnopravnosti" za period od 2001.-2005. godine, naglašavajući orijentaciju rodno osviještene politike te dualni pristup.

NJEMAČKA

Rodno osviještena politika je u Njemačkoj shvaćena kao dvostruka strategija - istovremena primjena rodno osviještene politike (mainstreaming) kao i usmjerenje na mjere i politike kroz posebne ženske projekte (WID pristup). Ta strategija će se provoditi sve dok se cilj ravnopravnosti muškaraca i žena ne dostigne u svim područjima.

Ne postoji adekvatan prijevod pojma "gender mainstreaming" na njemački i značenje nije odmah lako shvatljivo, te se nekoliko termina koristi istovremeno ("Gleichstellung", "Gleichbehandlung" i "Chancengleichheit für Männer und Frauen").

Sam pojam je uveden posebno kroz raspravu o ekonomiji i zapošljavanju u Europskoj uniji (Sporazum iz Amsterdama, 1997.). Njemačka vlada uvrstila je načela jednakosti od strane EU-e u Nacionalni akcijski plan za politiku zapošljavanja.

Program "Žene i posao" (Frau und Beruf) usvojen od strane Socijalnih demokrata i Zelenih 1999. godine ističe rodnu ravnopravnost kao vodeće načelo za politiku na federalnoj razini. Ovaj koncept je postavljen i kao međusektorsko načelo u zadnjoj verziji Zajedničkih pravila i procedura za federalna ministarstva.

Prilike za uspješnu primjenu načela ravnopravnosti su veće tamo gdje je država poslodavac ili gdje ona ima direktni utjecaj, kao u slučaju od države financiranih programa ili projekata. Women and Development Act (WID) je od strane federalne vlade transformiran u Equity Enforcement Act, te je od 2003. godine statistika razvrstana po spolu postala obavezna. Ministarstvo obitelji, starijih građana, žena i mladih iniciralo je projekt proučavanja rezultata provođenja zakona s posebnim naglaskom na zakone koji se tiču roda i spola. Neki od šesnaest pokrajinskih lokalnih zakonodavaca usvojili su rodno osjetljive zakone, pravila i regulative (posebno pokrajina Donja Saksonija, Brandenburg, Sjeverna Rajna-Vestfalija i Saska).

MJERE NA PODRUČJU TRŽIŠTA RADA

Mnoge su inicijative na ovom području. Neke su vezane uz širi okvir informacijskog društva s ciljem jačanja položaja Njemačke u korištenju i širenju modernih informacijskih i komunikacijskih tehnologija. Konkretni cilj je povećanje broja žena koje koriste Internet na 40% do 2005. godine, kao i povećanje broja studentica i učenica na 40% u područjima akademskog obrazovanja i zanimanja koja se tiču informacijskih i komunikacijskih tehnologija. Brojni su projekti kao "Women online", "Učiteljice i studentice online".

U Njemačkoj žene nisu dovoljno zastupljene u poduzetništvu i čine samo 28% (2001. godine) od ukupnog broja poduzetnika, tako da su stvoreni programi za pokretanje ženskog poduzetništva (kreditni, savjetodavna podrška, treninzi za žene, informacije). Međutim, načela ravnopravnosti iako sadržana u važnim zakonima ne nalaze uvijek podršku u području privatnog sektora. Planirana regulativa "Jednake mogućnosti u privatnom sektoru" nije se ostvarila zbog otpora interesnih grupa u privatnom sektoru. Nakon dugih pregovora, konačno je 2001. godine postignut sporazum koji sadrži obavezu da se u privatnom sektoru primjenjuju mjere koje osiguravaju jednake mogućnosti.

Na lokalnoj razini mnoge mjere koje promiču jednake mogućnosti primjenjuju se unutar privatnog sektora.

Na primjer:

- Vlada Sjeverne Rajne Vestfalije, zajedno s privatnim sektorom kao i regionalnom Federacijom sindikata organizira kampanju pod nazivom "Jednake mogućnosti na poslu". Cilj kampanje je pokazati mogućnosti dobitaka za privatna poduzeća ukoliko promiču napredovanje žena te dati im konkretne upute za ostvarenje načela ravnopravnosti unutar poduzeća.
- Neke pokrajine su da bi potaknule podršku ženama ustanovile dodjelu nagrade.
- Privatna poduzeća i sama pronalaze rješenja unutar vlastitog područja utjecaja. Tako je primjer udruženje "Total E-Qulity Deutschland e.V." osnovano od strane korporacija kao što su Bayer, Hoechst, Phillips, VW te Federalnog udruženja poslodavaca u Njemačkoj. Njihov cilj je promocija korporativne kulture bazirane na jednakim mogućnostima. Poduzeća koja imaju dobre ocjene dobivaju nagradu, koju mogu iskoristiti u marketingu.

Istraživanje provedeno 2000. godine u okviru projekta "Moguće dobiti - jednake mogućnosti kao strateški cilj za poduzeća" u pokrajini Sjeverna Rajna-Vestfalija, financirano je iz strukturalnih fondova Europske unije. Prikupljena su iskustva u ostvarenju jednakih mogućnosti unutar malih i srednje velikih poduzeća, a

rezultati su pokazali da ona mogu profitirati od mjera za osiguranje rodne ravnopravnosti (barem u srednjim i dugoročnim planovima) i to u stupnju koji daleko premašuje troškove provedbe mjera.

Nekoliko struktura je postavljeno da bi se smanjio nedostatak znanja i iskustva oko još uvijek novog pristupa rodne osviještenosti:

- Od 2001. godine svako ministarstvo je započelo bar jedan pilot projekt na načelima rodno osviještene politike.
- Centar za jednake mogućnosti na području rada i usluga u društvu 21. stoljeća, uspostavljen je s ciljem konzultacije i podrške političkim i ekonomskim akterima u pitanjima kreiranja i primjene mjera rodne jednakosti u poduzećima i javnim institucijama.
- na području sveučilišta inicirane su mnoge aktivnosti (rodni studiji).

ŠVEDSKA

Švedska je poznata kao najnaprednija zemlja u provođenju politike rodne ravnopravnosti, te je 2000. godine postala zemlja s najvećim brojem žena u parlamentu 44%, te 45% u lokalnim i regionalnim tijelima i gradovima. No taj rezultat ima svoje korijene u višegodišnjem angažmanu posebno žena i ženskog pokreta. Već 80-tih je ideja rodne ravnopravnosti postala prihvaćena od strane političkih aktera, a 1994. godine tadašnji premijer uvrstio je probleme rodne ravnopravnosti u svoju godišnju izjavu o radu vlade. Na svim razinama donosioci odluka preuzeli su odgovornost za provođenje političkih smjernica rodne ravnopravnosti.

Dok su se prije koristile posebne mjere kojima se težilo smanjiti diskriminaciju danas je rodna ravnopravnost sastavni dio aktivnosti cijele vlade i provodi se kao rodna integracija.

Isto tako praćenje i vrednovanje rezultata primjenjuje se u praćenju uspješnosti različitih mjera. Tako je razvijen alat nazvan „3R-metoda“, kojim se kontrolira i analizira rad, te postignuća u odnosu na ciljeve rodne ravnopravnosti.

Što to znači?

3R - metoda:

1. **Reprezentacija** - Koji udio žene i muškarci zauzimaju u procesu odlučivanja i drugim procesima na svim društvenim razinama?
2. **Resursi** - Kako su resursi raspoređeni (financije, vrijeme, prostor) u odnosu na žene i muškarce?
3. **Realizacija** - Odgovara li podjela između žena i muškaraca u odnosu na reprezentaciju i resurse na ostvarenje ciljeva rodne jednakosti? Što treba promijeniti? Kako se to može napraviti?

Općenite mjere (na centralnoj razini):

Na razini vlade zamjenik/ca predsjednika/ce vlade je odgovoran/na za koordinaciju pitanja rodne ravnopravnosti, te su svi ministri/ce dužni analizirati i predstavljati projekte koji se odnose na ravnopravnost žena i muškaraca. Ministri/ce imaju odgovornost unutar vlastitih područja te su podržani od strane *ministra/ice za Pitanja rodne ravnopravnosti*, koji/a djeluje kao koordinator/ica. Odjel za rodnu ravnopravnost osnovan je ranih 80-tih godina, kao i *Ured pravobranitelja/ice za jednake mogućnosti* koji djeluje kao nezavisno vladino tijelo. Komisija za jednake mogućnosti je vladino tijelo i može odrediti kaznu zbog neusklađivanja sa zahtjevima o zapošljavanju postavljenim u Zakonu o jednakim mogućnostima. *Savjet o pitanjima ravnopravnosti* je savjetodavno tijelo zamjenika/ce predsjednika/ce vlade, koji/a predsjeda Savjetom.

Statistički podaci

- svi statistički podaci trebaju biti razvrstani po spolu od 1994. godine.

Upute odborima

- svi odbori su dužni analizirati svoje prijedloge iz rodne perspektive, tako da Vlada može procijeniti kakve efekte određeni prijedlog može imati na život žena i muškaraca. Tada prijedlozi predstavljaju osnovu za prijedloge zakona koji se zatim usvajaju u parlamentu.

Rodna perspektiva u javnoj administraciji

- Vlada daje upute svim uredima koji specificiraju prioritete u periodu od 12 mjeseci, te zatim uredi izvještavaju o aktivnostima u godišnjem izvješću. Nacionalni odbor vrednuje uspješnost ureda u provođenju rodne politike u skladu s vladinim uputama.

Rodna perspektiva u procesu donošenju proračuna

- Prijedlog proračuna sadrži ekonomske smjernice i iznose za javni sektor, te plan troškova za nadolazeću godinu te je jedan od najvažnijih dokumenata Vlade. Predviđen je projekt uvođenja rodne perspektive u proces donošenja proračuna.

Širenje znanja o rodnoj ravnopravnosti

- Odjel za rodnu ravnopravnost pri vladi organizira treninge o rodnoj ravnopravnosti za ministre/ice, političke savjetnike/ce i ostale službenike/ce.

Razvoj metoda

- 1997. godine Vlada je osnovala radnu grupu, čiji je zadatak ubrzati i koordinirati razvoj metoda rodne ravnopravnosti. Grupa je predvođena od strane ministrice za rodna pitanja i uključuje predstavnike/ce javne administracije i tvrtki na centralnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.

Evaluacija i nastavak aktivnosti - rodna perspektiva u aktivnostima vladinih ureda

- svaki ministar/ica je obavezan vrednovati sve napore koji su u cilju rodne ravnopravnosti unutar svog područja odgovornosti. Odjel za rodnu ravnopravnost je u nadležnosti ministra/ice za rodna pitanja u Ministarstvu industrije, zapošljavanja i komunikacija. Taj odjel koordinira, savjetuje i usmjerava vladine urede.

Mjere na regionalnoj razini:

Lokalna administrativna vijeća odgovorna su za koordiniranje lokalnih vlasti u okruzima i osiguravaju da se odluke vlade i parlamenta provode. Od 1995. godine u svakom od 21 okruga postoji stručnjak/inja za rodna pitanja. Ta/j stručnjakinja/ak djeluje kao savjetnica/ik lokalnim administrativnim vijećima u njihovim naporima da uvedu rodnu perspektivu na svim područjima. Za period od 1997.-2000. godine, sva okružna vijeća su izradila strategije za promicanje rodne ravnopravnosti.

Mjere na lokalnoj razini

Švedsko udruženje lokalnih vlasti radi aktivno na ovim pitanjima od 90-tih godina kada je provedena glavna rodna inicijativa poznata kao "Jäm Kom Project". Cilj je bio produbiti znanje i razviti nove metode integriranja rodne perspektive u aktivnosti lokalnih vlasti. Takozvana „3R metoda“ je razvijena kao dio ovog projekta i danas je to dobro razvijen mehanizam analize.

Područje rada i zapošljavanja

U Švedskoj je zaposleno 76% žena, dok je europski prosjek 59% (1999. godine). Naravno, to ne znači da sve žene imaju isti dohodak i prilike za karijeru kao i njihove muške kolege. Politike kojima se potiče žene na zapošljavanje odnose se na mjere u području informacijskih tehnologija, kredita, programa za žensko poduzetništvo, programa koji potiču uključivanje žena u tzv. "muška" zanimanja.

Rodno osviještena politika provodi se primjenom pravnih regulativa, te mjera koje imaju za cilj podizanje svijesti i obaviještenosti javnosti. Na primjer:

- Poslodavci s deset i više zaposlenih moraju podnijeti godišnje izvješće o strukturi i plaćama zaposlenih prema spolu - cilj je ustanoviti diskriminaciju u plaćama, te se rezultati objavljuju u godišnjem planu djelovanja, s predloženim mjerama uklanjanja diskriminacije. Pravobranitelj/ica može tražiti da se poslodavac kazni ukoliko ne ispuni obvezu, te može biti podignuta tužba i određeno plaćanje za štetu.
- "Oznaka ravnopravnosti" za poduzeća i institucije (kao i u Njemačkoj) dodjeljuje se slično kao i za standarde zaštite okoliša.
- Akademija za gospodarsko vođenje ustanovljena je da potiče jednaku podjelu moći i odgovornosti i u privatnom sektoru (priprema žena za menadžerske pozicije).

Primjer grada Göteborga

Švedsko udruženje lokalnih vlasti iniciralo je program čiji je cilj postizanje rodne ravnopravnosti na razini grada, u ovom slučaju Göteborga.

Cilj: uključiti načela rodne ravnopravnosti u proces donošenja odluka na svim razinama donošenja politika, podjele sredstava i primjene zadataka.

Aktivnosti:

- program je baziran na 3R-metodi i voditelj/ica i jedan suradnik/ca iz svake jedinice trenirani su te dalje prenose nove vještine svojim kolegama/icama unutar odjela;
- koristi se rodna statistika te se materijali na tome zasnovani koriste za rasprave;
- uključena je analiza sustava vrednota koje su nalaze u pozadini djelovanja općina i očekivanja pojedinaca/ki. U ovoj fazi uključuju se istraživači/ce, a koordinatori/ce iz gradova ili odjela koji su već primjenjivali te procese razmjenjuju rezultate i konkretne primjere iz svojih aktivnosti da bi pomogli sudionicama/cima u identifikaciji područja u kojima se može primijeniti rodno osviještena politika;
- na kraju se formuliraju ciljevi i skupine na koje se djeluje te se identificiraju načini na koji rodna ravnopravnost može biti ostvarena unutar posebnih aktivnosti.

Rezultati:

- 44 voditelja/ice su završila/le program, izvjestila/le o svojim predloženim projektima rodne ravnopravnosti i predstavili/le planove za kontinuirani rad na promjenama istih;
- praktični projekti su već provedeni u drugim dijelovima Švedske, na primjer projekt unapređenja sigurnosti na parkiralištu u gradu Umea - projekt na temelju rodne osjetljivosti koji ima u vidu sigurnost žena.

AUSTRIJA

U slučaju Austrije rodno osviještena politika usmjerena je pretežno na područje tržišta rada, te je smjer i način daljnjeg provođenja iste uvjetovan i izbornim promjenama i politikom stranaka na vlasti. Prema Sauer i Tertineg (2003.) broj žena se u sedamdesetim i osamdesetim godinama povećavao u vladi za vrijeme socijaldemokratske koalicije, uz relativno slab autonomni ženski pokret ali zato jak "stranački" feminizam, te koncentraciju na pitanja plaćenog rada, obitelji, djece. 1979. ključna je godina jer je donesen Zakon o jednakom postupanju. U 80-tim godinama politika ravnopravnosti jača kroz institucionalizaciju politike ravnopravnosti i to uglavnom oko problema kao što su pobačaj, jednake plaće, jednake mogućnosti i diskriminacija. Osnovano je i Ministarstvo za ženska pitanja (1990. godine) s vlastitim proračunom te su prihvaćene europske obveze i mjere u pitanjima rodne ravnopravnosti.

Nažalost, 2000. godine dolazi do značajne stagnacije za vrijeme koalicije između konzervativne Narodne stranke i nacionalističke i populističke Slobodarske stranke te su postojeće strukture rasformirane i financijska sredstva smanjena.

Amsterdamskim sporazumom iz 1997. godine Austrija je prihvatila načelo "gender mainstreaming-a" ili rodno osviještene politike kao osnovnog načela svoje

politike rodne ravnopravnosti. Rezolucija Ministarskog vijeća iz 2000. godine potvrdila je uvođenje rodne perspektive u sva područja kao pravno obvezujućeg standarda. Odlukom Ministarskog vijeća osnovana je međuministarska radna grupa koja je odgovorna za primjenu rodno osviještene politike kroz odjele na federalnoj i pokrajinskoj razini (IMAG GM). Jedan od zadataka ovog tijela kao i podređenih radnih tijela je razvoj metoda, instrumenata i mjera koje pretpostavljaju primjenu ove politike kroz javnu upravu, a imajući u vidu financijske i ljudske resurse.

Metode, instrumenti i mjere u području obrazovanja

- uspostavljanje visoke razine znanja javnosti o rodno osviještenoj politici (kroz medijsku promidžbu, korištenje savjetodavnih usluga da bi se podigla svijest, provođenje treninga, izdavanje brošura itd.);
- primjena analitičkih metoda i instrumenata, koji podupiru planiranje, primjenu i vrednovanje rodno osviještene politike za vrijeme stvaranja zakona ili projekata.

Rodno osviještena politika u području rada i tržišta, te politike zapošljavanja

EU smjernice za politiku zapošljavanja uvrštene su u Nacionalni akcijski plan zapošljavanja i zakone, a jednake mogućnosti za žene i muškarce su jedan od glavnih ciljeva tog plana.

Unutar Ministarstva gospodarstva i rada, osnovana je radna grupa na osnovu Federalnog zakona o rodnoj ravnopravnosti (njem. Bundesgleichbehandlungsgesetzes) koja se bavi svim ekonomskim i socijalnim aspektima jednakih mogućnosti. Posebno ima zadatak povećati broj ženskih poduzetničkih inicijativa i samozapošljavanje žena. Žena koje su pokrenule vlastiti posao ima samo 25% od ukupnog broja pokrenutih poslova u Austriji.

Politika rodnog osvještavanja naglašavana je kao prioritet kroz programe i mjere financirane od strane europskih strukturalnih fondova i udio mjera koje su usmjerene ka ženama morao je biti 50%.

Unutar Ministarstva gospodarstva i rada osnovano je i koordinacijsko i savjetodavno tijelo s ciljem savjetovanja i podrške drugim jedinicama koje se bave planiranjem i primjenom raznih mjera.

Instrumenti koji naglašavaju brigu za rodnu politiku na području rada i tržišta posebno uzimaju u obzir potrebe određenih skupina, a posebno žena:

- promocija ženskog poduzetništva;
- uključenje nezaposlenih osoba u tržište rada.

Postoje programi zapošljavanja kao decentralizirane, sponzorirane inicijative koje nastoje razviti i primijeniti mjere koje mogu pomoći nezaposlenim osobama u pronalaženju posla (savjetovanje, treninzi koji odgovaraju na potražnju, obrazovanje, aktivno traženje posla, podrška poslovnim inicijativama). Posebno su istaknuta dva primjera takvih fondacija AUSPED i AUFLEB, obje osnovane 1995. godine, koje su pokazale uspjeh među značajnim brojem fondacija koje se bave zapošljavanjem.

Mjere u provincijama (Länder) i lokalnoj razini

S pridruživanjem Europskoj uniji, na lokalnoj razini bilo je potrebno primijeniti načela rodne ravnopravnosti, za što je postojao izvjestan otpor jer se niti federalni Zakon o jednakim mogućnostima iz 1979. godine nije primjenjivao. Zato je uspostavljanje pokrajinskih zakona o jednakim mogućnostima bilo mješavina međunarodnih standarda i angažmana žena u strankama. 1991. godine Salzburg je postao prva federalna provincija koja je usvojila program podrške ženama, te su Beč i Salzburg usvojili legislativu o jednakim mogućnostima 1996. godine. Istovremeno su "ženska pitanja" na lokalnoj

razini obično pripojena već postojećim odjelima kao što su odjeli koji se bave pitanjima obitelji, mladih, i zdravlja. Do devedesetih godina, ženski odjeli i službenici/ce za ženska pitanja su bili uspostavljeni u nekoliko većih gradova, te je 1995. godine bilo 14 službenika/ica na gradskom nivou u Austriji (Sauer i Tertinegg, 2003.).

LITERATURA:

European experiences: Germany,
http://www.wiram.de/gendersourcebook/experiences/experiences_germany.html, 20.1.2005.

European experiences: Sweden,
http://www.wiram.de/gendersourcebook/experiences/experiences_sweden.html, 20.1.2005.

Facts Sheets on Sweden, Swedish Institute, 2003.

Gender mainstreaming in Sweden, Ministry of Industry, Employment and Communications, 2001.,
www.naring.regeringen.se/fragor/jamstalldhet/

Goteborg, Sweden: Process Management in Gender Mainstreaming,
<http://www.cities-localgovernments.org/uclg/upload/docs/sweden-gendermainstreaming>, 2.3.2005.

European experiences: Austria,
http://www.wiram.de/gendersourcebook/experiences/experiences_austria.html, 19.3.2005.

Sauer Birgit, Tertinegg Karin (2003.) Policy Frames and Implementation Problems: The Case of Gender Mainstreaming

09/09

BILJEŠKE O AUTORICAMA



BILJEŠKE O AUTORICAMA

Sanja Cesar

Psihologinja, jedna od osnivačica CESI, voditeljica programa "Senzibilizacija za pitanja roda i spola" u okviru kojeg od 1999. godine radi na osmišljavanju i provođenju programa obrazovanja mladih za rodnu ravnopravnost.

Trenerica i predavačica na teme rodnih uloga i identiteta, rodne ravnopravnosti, te rodno osviještene politike u okviru edukacijskih aktivnosti namijenjenih predstavnicima/ama institucija i nevladinih organizacija. Trenutno provodi projekt uvođenja rodne perspektive u rad udruga mladih.

Autorica nekoliko priručnika i edukacijskih brošura iz područja rodne ravnopravnosti, seksualnosti i rodno uvjetovanog nasilja. Osmislila i sudjelovala u nekoliko istraživanja vezanih uz pitanja roda, te nasilja u adolescentskim vezama. Producentica dokumentarnog filma "To je nekako ravnopravno".

Članica organizacijskog tima i predavačica Feminističke ljetne škole, projekta Ženske mreže Hrvatske.

Gordana Ćorić

je diplomirana ekonomistica i studentica poslijediplomskog studija poduzetništva. Ima vlastitu tvrtku za poslovne usluge, savjetovanja i programe obuke Festina lente, a radi kao predavačica poduzetništva i poslovne etike (VERN), te kao trenerica, konzultantica/savjetnica i istraživačica. Radila je kao regionalna koordinatorica programa za ekonomsko i političko osnaživanje žena (STAR), voditeljica programa za obuku poduzetnika/ca (World Learning), te direktorica programa u Europskoj fondaciji za razvoj poduzetništva (EFER). Suradnica je nevladinih udruga (Hrvatska udruga za promociju franšiza i partnerstva, Udruga poduzetnički centar Sveta Nedelja, Slap, ZOE, Odraz, Trenerski forum, itd.).

Područja interesa: dinamičko poduzetništvo, društvena odgovornost poduzetnika/ca, ekonomski razvoj zajednice, marketing neprofitnih organizacija, ekonomsko osnaživanje marginaliziranih skupina, žensko poduzetništvo, pomoć udrugama i malim poduzetnicima/cama, međusektorska suradnja, regionalna suradnja, benchmarking, franšizing, prezentacijske vještine, odnosi s javnošću, suradnja s medijima, upravljanje grantovima, vođenje projekata, osmišljavanje i provođenje programa obuke, medijacija/posredovanje/pregovaranje, javno zagovaranje i lobiranje, te osmišljavanje interaktivnih konferencija, savjetovanja i radionica, itd.

Anamarija Gospočić,

članica CESI, voditeljica projekta "Realizacija politike jednakih mogućnosti" koji se provodi u okviru programa "Ženska ljudska prava". Od 2000. godine radi na programu podrške i edukacije ženskih i drugih civilnih inicijativa, u sklopu kojeg je radila na ratom stradalim područjima (Gvozd, Vojnić i Dvor) i organizirala rad ženskih centara, pružala konzultacije ženskim organizacijama na terenu, ostvarivala suradnju s predstavnicima/cama lokalnih vlasti, te sudjelovala u radu mjesnih odbora. Trenutno radi na projektu koji ima za cilj promociju i provedbu rodne ravnopravnosti na lokalnoj razini, i time je između ostalog, angažirana na suradnji lokalnih povjerenstava/odbora za ravnopravnost spolova i nevladinih organizacija. Sudjelovala je u edukacijskim programima koji su usmjereni na organizacijski razvoj. Obrazovana kao fotografkinja, završila je i jednogodišnji Edukacijski program za komunikacijsku i savjetodavnu kompetenciju, Savjetovanje u sistemskej Brief terapiji, Kurszentrum Aarau, Switzerland/Zagreb.

Katarina Ivanković Knežević

Diplomirana pravnica, savjetnica u Uredu za ravnopravnost spolova Vlade RH od svibnja 2004. godine. Do tada radila u Ministarstva rada i socijalne skrbi gdje je pratila sva pitanja vezana za ravnopravnost spolova i ostvarivanje jednakih mogućnosti. Od rujna 2001. godine bila je tajnica Povjerenstva za pitanja ravnopravnosti spolova u Uredu za ljudska prava Vlade RH.

Sudjelovala od 1998. godine u provedbi prve Nacionalne politike za promicanje jednakosti. Jedna je od autorica druge Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova. Osmislila dvije nacionalne kampanje usmjerene na poboljšanje položaja žena u RH: „Reci NE nasilju“ i „Reci DA znanju“.

Sudjelovala na zasjedanjima Komisije za položaj žena UN-a od 1999. godine, a 2000. godine bila dio izaslanstva na Posebnom zasjedanju Opće skupštine UN-a. Prati i sudjeluje u radu Odbora za jednakost žena i muškaraca Vijeća Europe, a sudjelovala je u radu Radne skupine za žene Alpe Adria i Gender Task Force-a. Sudjelovala je na mnogim međunarodnim konferencijama, seminarima i treninzima o ravnopravnosti spolova, te prošla program obuke Međunarodne organizacije rada „Promicanje dostojanstvenog rada“ i program za obuku predavača/ica u Europskoj uniji Ministarstva europskih integracija „Train the trainers“.

Gordana Obradović-Dragišić

Diplomirana sociologinja, (vječna) apsolventica novinarstva, osnivačica CESI, predsjednica i članica Upravnog odbora. Završila poslijediplomski studij na Institute of Social Studies, program Women, Gender and Development, u Nizozemskoj te brojne programe iz kriznog savjetovanja, razrješavanja sukoba, upravljanja udruga, ženskih ljudskih prava i drugih.

Voditeljica je programa Ženska ljudska prava u CESI, te trenerica i predavačica na teme organizacijskog razvoja, rodne ravnopravnosti, ženskih ljudskih prava te javnog zagovaranja. Uređivala je glasilo udruge CESI Tribunelu te vodila projekt podrške i edukacije ženskih i drugih civilnih inicijativa.

Članica je uredništva časopisa Kruh i ruže u izdanju Ženske infoteke. Koautorica je i urednica priručnika: “Za nasilje nema opravdanja” i “Žene i vođenje”.

Inga Tomić-Koludrović

Izvanredna profesorica dr. sc. Inga Tomić -Koludrović predaje na Odjelu za sociologiju Sveučilišta u Zadru, Umjetničkoj akademiji u Sveučilišta u Splitu, Poslijediplomskom studiju iz pedagogije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, te na Poslijediplomskom tečaju za stručnu izobrazbu u području kulturnog turizma Uniadriion Sveučilišta u Bologni.

Bavi se suvremenim sociološkim teorijama, sociologijom kulture, sociologijom medija, sociologijom životnih stilova, sociologijom mladih, te sociologijom žena i roda. Do sada je osobno ili u koautorstvu objavila brojne članke u domaćim i međunarodnim časopisima, sudjelovala u brojnim domaćim i međunarodnim znanstvenim simpozijima, okruglim stolovima i javnim tribinama, te održala brojna pozivna predavanja.

Članica je recenzentskih timova međunarodnih časopisa, programskih odbora međunarodnih znanstvenih konferencija, te voditeljica i suradnica u nizu domaćih i međunarodnih znanstvenih projekata. Kao Visiting Scholar (Fulbright Program 2003./2004.) boravila na Comparative Media Studies Program, MIT (Massachusetts Institute of Technology) i Sociology Department, Boston College u SAD-u.

Koautorica je knjiga “Rizici svakidašnjice: Žene u procjepu modernizacije hrvatskog društva”

(1999.), "Rizici modernizacije: Žene u Hrvatskoj devedesetih"(2000.), Skeptična generacija: životni stilovi mladih u Hrvatskoj, (2001.), "Sociologija životnog stila" (2002.), te Nova političnost mladih (2002.).

BILJEŠKE

BILJEŠKE

BILJEŠKE

BILJEŠKE

BILJEŠKE

BILJEŠKE

BILJEŠKE